

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA KRAJINSKO ARHITEKTURO

Damjana JELOVČAN

**IZRABA DOŽIVLJAJSKEGA POTENCIALA VODE
V LJUBLJANSKIH FONTANAH**

DIPLOMSKO DELO
Univerzitetni študij

Ljubljana 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA KRAJINSKO ARHITEKTURO

Damjana JELOVČAN

**IZRABA DOŽIVLJAJSKEGA POTENCIALA VODE
V LJUBLJANSKIH FONTANAH**

DIPLOMSKO DELO
Univerzitetni študij

**REFLECTIONS, PERCEPTIONS AND EFFECTS OF WATER
FOUNTAINS IN LJUBLJANA**

GRADUATION THESIS
University studies

Ljubljana, 2016

Diplomsko delo je zaključek Univerzitetnega študija krajinske arhitekture. Opravljeno je bilo na Oddelku za krajinsko arhitekturo Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani.

Diplomsko delo je odobrila študijska komisija Oddelka za krajinsko arhitekturo in za mentorico imenovala prof. dr. Ano Kučan.

Komisija za oceno in zagovor:

Predsednica: doc.dr. Valentina SCHMITZER

Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo

Član: prof. dr. Ana KUČAN

Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo

Član: prof. dr. Davorin GAZVODA

Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo

Datum zagovora:

Podpisana izjavljam, da je diplomsko delo rezultat lastnega raziskovalnega dela. Izjavljam, da je elektronski izvod identičen tiskanemu. Na univerzo neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravici shranitve avtorskega dela v elektronski obliki in reproduciranja ter pravico omogočanja javnega dostopa do avtorskega dela na svetovnem spletu preko Digitalne knjižnice Biotehniške fakultete.

Damjana Jelovčan

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

ŠD	Dn
DK	UDK 712.5: 159.93 (497.4 Ljubljana)(043.2)
KG	oblikovanje krajine/javni mestni prostor/doživljajski potencial/voda/fontane/vodnjaki/oblikovani vodni motivi/Ljubljana
AV	JELOVČAN, Damjana
SA	KUČAN, Ana (mentorica)
KZ	SI-1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101
ZA	Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo
LI	2016
IN	IZRABA DOŽIVLJAJSKEGA POTENCIALA VODE V LJUBLJANSKIH FONTANAH
TD	Diplomsko delo (Univerzitetni študij)
OP	XV, 132, [3] str., 71 pregl., 111 sl., 2 pril., 164 vir.
IJ	sl
JI	sl/en
AI	Diplomska naloga izpostavlja možnosti izrabe doživljajskih potencialov vode v fontanah in drugih oblikovanih vodnih motivih na javnih mestnih prostorih v Ljubljani. V začetku osvetli navzočnost vode v naravnih pojavnih oblikah, v katerih jo je moč celostno doživeti, ter tesno povezanost človeka z vodo, iz česar se je razvilo mnoštvo simbolnih pomenov. Nadalje poveže izvor fontan z nastankom civilizacij ter njihov razvoj - od preprostih curkov usmerjenih v korita, do zapletenih računalniško vodenih atrakcij ter prispevek fontan k razvoju mest in povezovanju ljudi. Podobno kot v naravnih vodnih pojavih je tudi v fontanah moč doživeti pozitivne učinke vode, če je oblikovalec pozoren nanje v fazi načrtovanja. Naloga torej opredeljuje doživljajske potenciale vode preko naših osnovnih čutil – vida, sluha in tipa ter tudi blagodejnega vpliva na mikroklimo in razišče možnosti za njihovo uporabo. V osrednjem delu je izvedena analiza doživljajskih potencialov vode v uspešnih sodobnih, predvsem tujih fontanah, iz katere je zaznati vse večji poudarek pri fizičnem stiku z vodo. Na podlagi ugotovitev je ovrednotenih 54 fontan v Ljubljani, ki so dokumentirane in prikazane na zemljevidu fontan v Ljubljani. V njih se zrcali nekoliko skromnejša izraba vode. Kljub temu pa izbor najuspešnejših fontan prikazuje, da sodobne ljubljanske fontane ne zaostajajo za tujimi.

KEY WORDS DOCUMENTATION

DN	Dn
DC	UDC 712.5: 159.93 (497.4 Ljubljana)(043.2)
CX	landscape design/public urban space/perception/fountains/wells/designed water elements/Ljubljana
AU	JELOVČAN, Damjana
AA	KUČAN, Ana (supervisor)
PP	SI-1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101
PB	University of Ljubljana, Biotechnical Faculty, Department of Landscape Architecture
PY	2016
TI	REFLECTIONS, PERCEPTIONS AND EFFECTS OF WATER FOUNTAINS IN LJUBLJANA
DT	Graduation Thesis (University studies)
NO	XV, 132, [3] p., 71 tab., 111 fig., 2 ann., 164 ref.
LA	sl
AL	sl/en
AB	This dissertation examines reflections and perceptions, as well as effects, of water in fountains and other designed water elements in public urban spaces in Ljubljana - with fifty four fountains documented, evaluated and set out in map form. The thesis commences with consideration of the presence of water in natural forms and the close connections between people and water from which develop a multitude of symbolic values. Further consideration is then given to the origin of fountains associated with the development of building forms - from simple jets of water directed into a trough, through to complex computerized attractions, with an interest in the contribution of such features to the development of cities and connections between people. In much the same way as with natural forms of water, a large emphasis of the experience of effects of water in fountains is positive, which is evident in various designer's attention to such considerations in the planning stage. An emphasis of this research is to present the reflections, perceptions and effects of water experienced through our external senses: sight, hearing and touch as well as other beneficial effects - such as positive effects on microclimate. The research also investigates further options for the use of these potential positive elements and notes the trend of modern mostly foreign fountains where you can sense a growing emphasis on physical contact with water. Further consideration is given to the modest consumption of water in the fountains and to the proposition that the most successful fountains in modern Ljubljana are as good as those abroad.

KAZALO VSEBINE

	str.
KAZALO VSEBINE	V
KAZALO PREGLEDNIC	IX
KAZALO SLIK	XII
1 UVOD	1
1.1 OPREDELITEV PROBLEMA	2
1.2 CILJI NALOGE	2
1.3 DELOVNA HIPOTEZA	2
1.4 METODE DELA	2
2 VODA IN VODNI POJAVI V KRAJINI	4
2.1 OBLIKE VODNIH POJAVOV	4
2.1.1 Pojavne oblike vode v atmosferi	5
2.1.2 Pojavne oblike vode na celinah ali kontinentalne vode	5
2.1.3 Oceani in morja in z njimi povezane pojavne oblike vode	7
2.2 VODNI PROCESI	8
2.2.1 Vodni krožni tok	8
2.2.2 Hidromorfološki procesi	8
2.3 SIMBOLNI VIDIKI VODE IN VODNIH POJAVOV	9
2.3.1 Simbolika vode	9
2.3.2 Simbolika fontane	11
3 FONTANE	13
3.1 OPREDELITEV POJMA FONTANA	13
3.2 ZGODOVINSKI PREGLED FONTAN	14
3.2.1 Kreta in antična Grčija	15
3.2.2 Rimska antika	16
3.2.3 Srednji vek v Evropi	17
3.2.4 Islamske dežele	18
3.2.5 Renesansa	19
3.2.6 Barok	20
3.2.7 Moderna doba	21
3.3 VLOGA FONTAN V GENERIRANJU MESTNEGA JAVNEGA PROSTORA IN NJIHOVA SOCIALIZACIJSKA VLOGA	24
4 DOŽIVLJAJSKI POTENCIALI VODE	26
4.1 VIDEZNI ALI VIZUALNI POTENCIAL VODE V FONTANAH	26
4.2 ZVOČNI ALI AVDIALNI POTENCIAL VODE PRI FONTANAH	28
4.3 TIPNI ALI TAKTILNI POTENCIAL VODE	30
4.4 VPLIV NA MIKROKLIMO ALI EKOLOŠKI POTENCIAL VODE	31

5	OBLIKOVALSKA RABA VODE V RAZLIČNIH SLOGOVNIH OBDOBJIH, KJER JE VODA SIMBOLIČNO TRANSFORMIRANA ALI PA JE NJENA VLOGA POUSTVARJENA	32
5.1	SIMBOLIZEM VODNE PLOSKVE	32
5.1.1	Vodna ploskev kot simbol čistosti	32
5.1.2	Vodna ploskev kot simbol dominance	32
5.1.3	Vodna ploskev kot simbol svobode	32
5.2	ČISTA ZEMLJA	33
5.3	SHANSHUI	33
5.4	KARESANZUI	33
5.5	ČAHAR BAG	34
5.6	PRAVILNOST: KROG, KVADRAT, MREŽA	34
5.7	SREDIŠČNOST	34
5.8	VODNE KRAJINE LAWRENCA HALPRINA	34
5.9	ABSTRAKCIJE KOT METODE SIMBOLIČNEGA PREOBLIKOVANJA MATERIALA V KRAJINSKEM OBLIKOVANJU V SKLADU Z NAČINI, KI JIH JE OPREDELIL DUŠAN OGRIN	35
5.10	OBLIKE ABSTRAKCIJE, VEZANE NA VODNE POJAVE	35
5.10.1	Aglomeracija ali strnitev	35
5.10.2	Pravilnost	36
5.10.3	Preoblikovanje gradiva ali transfiguracija	36
5.10.4	Atektonika	36
5.10.5	Sinhronizacija različnih meril	37
6	ANALIZA IZBRANIH PRIMEROV FONTAN Z VIDIKA DOŽIVLJAJSKIH POTENCIALOV VODE	38
6.1	IZBOR FONTAN S KOMENTARJEM	40
6.1.1	Fontana Štirih rek	40
6.1.2	Fontana Trevi	41
6.1.3	Vodne plaze Lawrenca Halprina	42
6.1.3.1	Fontana Lovejoy	43
6.1.4	Fontana Keller	44
6.1.5	Vodni zid v Paley parku	45
6.1.6	Fontana Karneval	46
6.1.7	Ledena fontana Butler	47
6.1.8	Ice Walls	48
6.1.9	Fontana Tanner	49
6.1.10	Fountain Place	50
6.1.11	Trg Potsdamer	52
6.1.12	Fontana v Solkanu	53
6.1.13	Valovita kaskada in vodni bazen s prodniki na trgu Duijiangyan	54
6.1.14	Fontana na trgu Dunajskih simfonikov	55
6.1.15	Fontana na trgu Old Market	56
6.1.16	Vodno zrcalo na Place de la Bourse	58

6.2	UGOTOVITVE	59
6.2.1	Izraba vidnega ali vizualnega potenciala	59
6.2.2	Izraba zvočnega ali avdialnega potenciala:	60
6.2.3	Izraba tipnega ali taktilnega potenciala	60
6.2.4	Vpliv na mikroklimo	60
6.2.5	Simbolika	61
6.2.6	Drugo	61
7	VREDNOTENJE FONTAN V LJUBLJANI	62
7.1	HERKULOV VODNJAK	62
7.2	NEPTUNOV VODNJAK	63
7.3	BAROČNI VODNJAK NA NOVEM TRGU	64
7.4	VODNJAK POD ARKADAMI URŠULINSKEGA SAMOSTANA	65
7.5	FONTANA TREH KRANJSKIH REK ALI ROBBOV VODNJAK	66
7.6	BAROČNI VODNJAK NA FASADI CERKVE SV. FLORJANA	67
7.7	NARCISOV VODNJAK	68
7.8	FONTANA NA KREKOVEM TRGU	69
7.9	HIPOKRENA NA RIBJEM TRGU	70
7.10	PANOV VODNJAK, NA DVORIŠČU REALKE	71
7.11	DEČEK Z RIBO, POD TIVOLSKIM GRADOM	72
7.12	DEČEK Z GOSJO V TRUBARJEVEM PARKU	73
7.13	VODNJAK V KOMPLEKSU MEKSIKA	74
7.14	PLEČNIKOV VODNJAK NA LEVSTIKOVEM TRGU	75
7.15	FONTANA NA DVORIŠČU USTAVNEGA SODIŠČA	76
7.16	PLEČNIKOV VODNJAK OB ŠEMPETRSKI OGRAJI	77
7.17	VODNJAK NA KONGRESNEM TRGU	78
7.18	FONTANA IN ČOFOTALNIK OB TIVOLSKEM RIBNIKU	79
7.19	PLEČNIKOV SPOMENIK OF V ROŽNI DOLINI	80
7.20	PLEČNIKOVA FONTANA PRED VHODOM V FESTIVAL, KRIŽANKE	81
7.21	FONTANA URŠKA IN POVODNI MOŽ	82
7.22	FONTANA DEČEK S POSODO	83
7.23	FONTANA NA OTROŠKEM IGRIŠČU V PARKU TIVOLI	84
7.24	FONTANA OB ŠPORTNIH IGRIŠČIH V PARKU TIVOLI	85
7.25	FONTANA MLADINSKO KÓLO OB ULICI KOMENSKEGA	86
7.26	FONTANA PRED TERASNIMI BLOKI V KOSEZAH	87
7.27	FONTANA NA TRGU REPUBLIKE	88
7.28	FONTANA KROGLA Z JEDROM NA TABORU	89
7.29	FONTANA JURČEK, PLAVA LAGUNA	90
7.30	FONTANA OB STARI CERKVI V ŠIŠKI	91
7.31	FONTANA S PLASTIKO SLAVKA TIHCA PRI SMELTU	92

7.32	FONTANA V JAVORJEVEM RONDOJU, TIVOLI	93
7.33	VODNJAK PRED MODNO HIŠO, AJDOVŠČINA	94
7.34	FONTANA EVROPA PRED PALAČO UNIVERZE	95
7.35	FONTANA ATOMSKA VENERA OB WTC	96
7.36	VODNI ZID PRED FIGOVCEM	97
7.37	ZMAJČKOV VODNJAK NA TRUBARJEVI	98
7.38	FONTANA NA POGAČARJEVEM TRGU	99
7.39	FONTANA V ŽUPANČIČEVI JAMI	100
7.40	STENSKI VODNJAK NA FRANČIŠKANSKI CERKVI	101
7.41	FONTANA PRI BEŽIGRAJSKEM DVORU	102
7.42	FONTANA NA PLOŠČADI POSLOVNE STAVBE MERCATORJA	103
7.43	FONTANA PRED HOTELOM UNION	104
7.44	DVE FONTANI OB POSLOVNI STOLPNICI BTC	105
7.45	FONTANA NA TRGU AJDOVŠČINA	106
7.46	FONTANA OB KOMPLEKSU STEKLENI DVOR	107
7.47	FONTANA DEKLICA Z RASTOČO KNJIGO	108
7.48	VODNO ZRCALO PRED SLOVENSKIM ETNOGRAFSKIM MUZEJEM	109
7.49	OSREDNJA FONTANA V SEVERNEM MESTNEM PARKU - NAVJE	110
7.50	SEVERNA FONTANA V SEVERNEM MESTNEM PARKU - NAVJE	111
7.51	FONTANA NA FASADI KRISTALNE PALAČE	112
7.52	FONTANA ŽIVLJENJA OB GROBIŠČU TALCEV NA ŽALAH	113
7.53	FONTANA KAMEN ŽIVLJENJA	113
7.54	PREDVIDENA UREDITEV FONTANE NA STIČIŠČU TOMŠIČEVE ULICE IN SLOVENSKE CESTE	114
7.55	PREDVIDENA UREDITEV FONTAN V ŠPORTNEM PARKU STOŽICE	115
7.56	PREDVIDENO VODNO IGRIŠČE V ŠMARTINSKEM PARKU	116
7.57	IZBOR FONTAN V LJUBLJANI, KI NAJUSPEŠNEJE IZRABLJAJO DOŽIVLJAJSKO KVALITETE VODE	117
7.58	MOŽNOSTI ZA POVEČANJE DOŽIVLJAJSKIH POTENCIALOV VODE V NEKATERIH FONTANAH, KI NISO V IZBORU	118
8	SKLEP	121
9	POVZETEK	122
10	VIRI	123
	ZAHVALA PRILOGE	

KAZALO PREGLEDNIC

	str.
Preglednica 1: Zastopanost doživljajskih potencialov v fontani Štirih rek	40
Preglednica 2: Zastopanost doživljajskih potencialov v fontani Trevi	41
Preglednica 3: Zastopanost doživljajskih potencialov v fontani Lovejoy	43
Preglednica 4: Zastopanost doživljajskih potencialov v fontani Keller	44
Preglednica 5: Zastopanost doživljajskih potencialov vodnega zidu v Paley parku	45
Preglednica 6: Zastopanost doživljajskih potencialov v fontani Karneval	46
Preglednica 7: Zastopanost doživljajskih potencialov v fontani Butler	47
Preglednica 8: Zastopanost doživljajskih potencialov v postavitvi Ledenih sten (Ice Walls)	48
Preglednica 9: Zastopanost doživljajskih potencialov v Tannerjevi fontani	49
Preglednica 10: Zastopanost doživljajskih potencialov na Fountain Place-u	51
Preglednica 11: Zastopanost doživljajskih potencialov vode na trgu Potsdamer	52
Preglednica 12: Zastopanost doživljajskih potencialov v fontani na trgu v Solkanu	53
Preglednica 13: Zastopanost doživljajskih potencialov na trgu Duijiangyan	54
Preglednica 14: Zastopanost doživljajskih potencialov vode pri fontani na Trgu dunajskih simfonikov	55
Preglednica 15: Zastopanost doživljajskih potencialov vode pri fontani na trgu Old Market	57
Preglednica 16: Zastopanost doživljajskih potencialov vode pri fontani na Place de la Bourse	58
Preglednica 17: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri Herkulovem vodnjaku	62
Preglednica 18: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri Herkulovem vodnjaku	63
Preglednica 19: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri vodnjaku na Novem trgu	64
Preglednica 20: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri vodnjaku pod arkadami Urš. samostana	65
Preglednica 21: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri Robbovem vodnjaku	66
Preglednica 22: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri vodnjaku na fasadi cerkve sv. Florjana	67
Preglednica 23: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri Narcisovem vodnjaku	68
Preglednica 24: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri Krekovem vodnjaku	69
Preglednica 25: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri vodnjaku na Ribjem trgu	70
Preglednica 26: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri Panovem vodnjaku	71
Preglednica 27: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri vodnjaku Deček z ribo	72

Preglednica 28: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri vodnjaku Deček z gosjo	73
Preglednica 29: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri vodnjaku na dvorišču Meksike	74
Preglednica 30: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri Plečnikovem vodnjaku na Levstikovem trgu	75
Preglednica 31: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri vodnjaku na dvorišču Ustavnega sodišča	76
Preglednica 32: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri Plečnikovem vodnjaku ob Šempetrski ograji	77
Preglednica 33: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri vodnjaku na Kongresnem trgu	78
Preglednica 34: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani in čofotalniku ob tivolskem ribniku	79
Preglednica 35: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri spomeniku OF	80
Preglednica 36: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani v Križankah	81
Preglednica 37: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani Urška in povodni mož	82
Preglednica 38: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani Deček s posodo	83
Preglednica 39: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani na otroškem igrišču v Tivoliju	84
Preglednica 40: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani ob športnih igriščih v Tivoliju	85
Preglednica 41: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani Mladinsko kólo	86
Preglednica 42: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani pred terasnimi v Kosezah	87
Preglednica 43: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani na Trgu republike	88
Preglednica 44: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani Krogla z jedrom	89
Preglednica 45: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani Jurček	90
Preglednica 46: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani ob Stari cerkvi v Šiški	91
Preglednica 47: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani s plastiko Slavka Tihca	92
Preglednica 48: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani v Javorjevem rondoju	93
Preglednica 49: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani pred Modno hišo	94
Preglednica 50: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani Evropa	95
Preglednica 51: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani Atomska Venera	96

Preglednica 52: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri vodnem zidu pred Figovcem	97
Preglednica 53: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri Zmajčkovem vodnjaku	98
Preglednica 54: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani na Pogačarjevem trgu	99
Preglednica 55: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani v Župančičevi jami	100
Preglednica 56: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri vodnjaku na Frančiškanski cerkvi	101
Preglednica 57: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani pri Bežigrajskem dvoru	102
Preglednica 58: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani na ploščadi Mercatorja	103
Preglednica 59: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani pred hotelom Union	104
Preglednica 60: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontanah ob poslovni stolpnici BTC	105
Preglednica 61: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani na trgu Ajdovščina	106
Preglednica 62: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani ob kompleksu Stekljeni dvor	107
Preglednica 63: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani Deklica z rastočo knjigo	108
Preglednica 64: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri vodnem zrcalu pred Slovenskim etnografskim muzejem	109
Preglednica 65: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontanah z vodometi v severnem delu parka Navje	110
Preglednica 66: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontanah z vodometi v severnem delu parka Navje	111
Preglednica 67: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani na fasadi Kristalne palače	112
Preglednica 68: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri predvideni ureditvi fontane na stičišču Tomšičeve ulice in Slovenske ceste	114
Preglednica 69: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri predvideni ureditvi fontan v športnem parku Stožice	115
Preglednica 70: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri predvideni ureditvi vodnega igrišča	116
Preglednica 71: Izbor fontan v Ljubljani, ki najuspešneje izrabljajo doživljajske kvalitete vode	117

KAZALO SLIK

	str.
Slika 1: Reka Soča nad Mostom na Soči	4
Slika 2: Pojavne oblike vode v atmosferi	5
Slika 3: Stegovniški slap; Zelenci; odsevajoča površina jezera; mokrišče	6
Slika 4: Gejzir; zaledenela luža; zaledeneli slap Peričnik; oaza v Omanu	7
Slika 5: Oceani in morja ter z njimi povezane oblike vode	8
Slika 6: Kroženje vode	8
Slika 7: Fontana mladosti, lesorez Sebalda Belhama iz 1531	10
Slika 8: Obredno umivanje igra bistveno vlogo od Indije ... islamskih dežel ... do Japonske kjer si verniki umijejo usta in roke pred vstopom v tempelj, čistost je potrebna tudi pred čajnim obredom	11
Slika 9: Fontane se pogosto pojavljajo v filmih	12
Slika 10: Kip vodne boginje iz Mezopotamije	14
Slika 11: Freska vodometa, Minosova palača 1600 pr. n. št., Knosos	15
Slika 12: Slika na grški vazi prikazuje ženske, ki točijo vodo v monumentalni zgradbi javne fontane, l. 500 pr.n. št.	15
Slika 13: Monumentalni rimski nimfeji. Separej v Hadrianovi vili, nimfej v Miletu in Septizodij v Rimu	16
Slika 14: Poleg nimfejev so postavljali tudi fontane z inovativno rabo vode v okrasne namene.	17
Slika 15: Flamska miniatura Vrta užitkov iz srednjeveške romance Roman o roži, ki je bilo najbolj brano čtivo na srednjeveških dvorih, prikazuje fontano v središču ograjenega vrta	17
Slika 16: Med opaznejše fontane sodijo levo: fontana Maggiore v Perugi, Schöner Brunnen v Nürnbergu, okoli 1386, in Fonte Gaia na Piazza del Campo v Sieni 1419	18
Slika 17: Sabil ali sebilj v Sarajevu, rekonstrukcija iz leta 1753	19
Slika 18: Čahar bag, Taj Mahal; čadar – preko izbrazdane ploskve se preliva voda in nastajajo posebni optični učinki; pršeči vodometi v Šalamar Baghu	19
Slika 19: Neptunova fontana v Firencah, Mojzesova fontana v Rimu in Aleja stotih fontan v vili d'Este v Tivoliju	20
Slika 20: Baročne fontane v Rimu: prva baročna fontana v Rimu na trgu sv. Petra, Tritonova fontana in Neptunova fontana na trgu Navona	20
Slika 21: Apolonov bazen v Verisaillesu; fontana Latona v Versaillesu in fontane v Petrodvorcu, St. Petersburg	21
Slika 23: Fontana Louvois	22
Slika 24: Fontana v Freeway parku, vodni vrtovi v Fort Worthu, Teksas in fontana Stravinsky v Parizu	22

Slika 25:	Fontane 21. stoletja. Spominska fontana princesi Diani; Crownova fontana v Chicagu in Market square v Guelphu, Kanada.	23
Slika 26:	Aqua Paola, Rim, velika cisterna na Prvomajskem trgu v Piranu in Piazza della cisterna v San Gimignano	24
Slika 27:	Fontana nedolžnih v Parizu kot prizorišče burnega tržnega dogajanja in kot scenografija za plesno prireditev ter fontana kot večerno zbirališče mladih in zaljubljenih	25
Slika 28:	Vedno privlačna voda	26
Slika 29:	Vodno zrcalo v Bordeauxu; voda se blešči v soncu in mavrica v Internacionalni fontani v Seattlu	27
Slika 30:	Kontrast temne in svetle vode; razbrazdana površina poveča dramatičnost motiva in fontana pozimi služi kot drsališče	28
Slika 31:	Morske orgle v Zadru; zvezen zvok vode v fontani prekriva hrup prometa in omogoča občutek intimnosti na javnem mestnem prostoru	29
Slika 32:	Igra v vodnem kanalu fontane Evropa; vodne igre in otroci pod slapom fontane Crown v Chicagu	30
Slika 33:	Voda hladi stopnišče v Alhambri; prijetna klima ob slapu v Greenacre parku v N. Yorku in dobro mikroklimo omogočajo fontane, kjer se voda oblikuje v majhne kapljice, fontana El Almain v Sydneyu	31
Slika 34:	Veliki kanal v Versaillesu	32
Slika 35:	Uprizarjanje morskih valov s peskom – motiv <i>ginsadan</i> , Ginkakudži, Srebrni paviljon v Kjotu	33
Slika 36:	Halprinova fontana Keller v Portlandu	34
Slika 37:	Postavitev vodometa v gosto mrežno zasnovi, Fountain place in vodni tumultus v fontani Tanner	35
Slika 38:	Pravilnost - dvorišče pomarančevcev v Seville; preoblikovanje gradiva - Halprinova skica Freeway parka v Seattlu jasno prikazuje prenos izkušenj vodne soteske v park; atektonika - okoli 130 m visok vodomet na Ženevskem jezeru	36
Slika 39:	Izpod osrednje figure Oceana izvirajo potoki in reke, tečejo v morje ali velik talni bazen, ki je prikazano v veliko manjšem merilu kot figure, skalovje in rastlinje	37
Slika 40:	Vodni parter v fontani Štirih rek in dominantni obelisk	40
Slika 41:	Alegorična predstavitev vodnega kroga v poznobaročni fontani Trevi	41
Slika 42:	Halprinove študije gorskih vodotokov in skica za fontano Lovejoy	42
Slika 43:	Pogled na fontano Lovejoy iz zraka in kaskada	43
Slika 44:	Fontana Keller	44
Slika 45:	Paley Park	45
Slika 46:	Visoko v zrak pršeča voda gosto postavljenih kinetičnih skulptur v fontani Karneval zapolnjuje ves prostor nad bazenom in ustvarja vtis dežja	46

Slika 47:	Ledena fontana Butler pozimi	47
Slika 48:	Nočna osvetlitev ledenih sten na Harvardski univerzi v Cambridgu in ledene stene v soncu, Krakow Ice Garden, Martha's Vineyard	48
Slika 49:	Lebdeč vodni oblak in pogled na pestro dogajanje v/ob fontani	49
Slika 50:	Pogled skozi ciprese proti osrednji fontani	50
Slika 51:	Pogled na vodomete, ki tvorijo različne geometrijske vzorce	51
Slika 52:	Trg Potsdamer je prava »urbana oaza«	52
Slika 53:	Fontana v Solkanu	53
Slika 54:	Bazen z značilnimi prodniki lokalne reke in valovita kaskada in prešča voda	54
Slika 55:	Luža ali jezerce na Trgu dunajskih simfonikov	55
Slika 56:	Velika fontana na trgu Old Market	56
Slika 57:	Vodno zrcalo s pršilci, ki še povečajo doživljajsko vrednost motiva	58
Slika 58:	Herkulov vodnjak	62
Slika 59:	Neptunov vodnjak	63
Slika 60:	Novi trg z vodnjakom	64
Slika 61:	Vodnjak pod arkadami Uršulinskega samostana	65
Slika 62:	Vodnjak z obeliskom in zračna perspektiva	66
Slika 63:	Baročni vodnjak na fasadi cerkve sv. Florjana	67
Slika 64:	Narcisov vodnjak v Mestni hiši	68
Slika 65:	Fontana na Krekovem trgu	69
Slika 66:	Hipokrena na Ribjem trgu	70
Slika 67:	Panov vodnjak	71
Slika 68:	Ohladitev v vodnjaku Deček z ribo	72
Slika 69:	Fontana Deček z gosjo v Trubarjevem parku	73
Slika 70:	Vodnjak na dvorišču Meksike	74
Slika 71:	Plečnikov vodnjak na Levstikovem trgu	75
Slika 72:	Plečnikova fontana iz l. 1927	76
Slika 73:	Plečnikov vodnjak ob Šempetrski ograji	77
Slika 74:	Vodnjak na Kongresnem trgu	78
Slika 75:	Fontana in čofotalnik v parku Tivoli, severno od ribnika	79
Slika 76:	Plečnik si je spomenik zamislil kot fontano	80
Slika 77:	Plečnikova fontana na zgornji terasi pred Festivalom	81
Slika 78:	Urška in povodni mož se vrtita pod vodnimi curki	82
Slika 79:	Fontana Deček s posodo stoji ob parkirišču pod halo Tivoli	83
Slika 80:	Fontana na otroškem igrišču v parku Tivoli	84
Slika 81:	Fontana ob športnih igriščih v parku Tivoli	85
Slika 82:	Rob fontane omogoča sedenje ob zvoku vodnih curkov, ki prekrivajo hrup s ceste	86
Slika 83:	Betonska fontana pred terasnimi bloki v Kosezah	87
Slika 84:	Fontana pod spomenikom revolucije	88

Slika 85:	Fontana Krogla z jedrom na Taboru	89
Slika 86:	Fontana Jurček pri Plavi laguni	90
Slika 87:	Fontana ob stari cerkvi v Šiški	91
Slika 88:	Fontana s plastiko Slavka Tihca pri Smeltu	92
Slika 89:	Fontana Otona Jugovca v Javorjevem rondoju, Tivoli	93
Slika 90:	Vodnjak pred Modno hišo	94
Slika 91:	Fontana Evropa pred stavbo Univerze	95
Slika 92:	Fontana s kipom Atomske Venere	96
Slika 93:	Večji vodni zid stoji med dvorišči stavb in Parkom slovenske reformacije	97
Slika 94:	Zmajčkov vodnjak s plastiko J. Boljke	98
Slika 95:	Fontana na Pogačarjevem trgu	99
Slika 96:	Fontana v Župančičevi jami	100
Slika 97:	Stenski vodnjak na severni fasadi Frančiškanske cerkve	101
Slika 98:	Fontana pri Bežigranskem dvoru	102
Slika 99:	Fontana s pergolo, vodometi in bazenom na ploščadi Mercatorja	103
Slika 100:	Fontana pred hotelom Union	104
Slika 101:	Dve enaki fontani pred vhodom v poslovno stolpnico BTC	105
Slika 102:	Fontana na trgu Ajdovščina	106
Slika 103:	Fontana v obliki prizme je povezovalni element obeh stavb	107
Slika 104:	Fontana deklica z rastočo knjigo	108
Slika 105:	Vodno zrcalo pred Slovenskim etnografskim muzejem	109
Slika 106:	Vodometi v osrednjem delu Severnega mestnega parka – Navje	110
Slika 107:	Vodometi v severnem delu Severnega mestnega parka – Navje	111
Slika 108:	Fontana na fasadi Kristalne palače v BTC	112
Slika 109:	Fontana življenja ob grobišču talcev na Žalah	113
Slika 110:	Fontana Kamen življenja na Žalah	113
Slika 111:	Pogled na predvideno fontano s severne strani	114
Slika 112:	Prikaz predvidene ureditve fontan v športnem parku Stožice	115
Slika 113:	Prikaz predvidenega vodnega igrišča	116

1 UVOD

Voda igra eno najpomembnejših vlog v naših življenjih, saj prežema vse vidike našega obstoja. Je glavna soustvarjalka življenja in prostora, hkrati pa tudi ena najpomembnejših prvin krajinskega oblikovanja, ki v prostor vnaša pestrost in dinamiko. Zaradi njenih lastnosti, ki omogočajo izredno prilagodljivost pogojem na Zemlji, je navzoča v mnoštvu raznolikih pojavnih oblik in v vseh agregatnih stanjih. Ljudje pogosto iščemo stik z njo v naravnih vodnih pojavih, kot so morja, jezera, vodotoki, slapovi, dež, sneg, led, pa tudi luže in podobno, kjer jo lahko doživimo v vseh njenih oblikah, teksturah, gibanju, barvah, zvokih, kar dobrodejno vpliva na naše počutje. Ne le da jo potrebujemo na fiziološki in psihološki ravni, temveč smo skozi naša življenja in življenja naših prednikov stkali tesne čustvene vezi z njo. Miti, legende, simboli, poezija, glasba in umetnost jo povečujejo zaradi njene moči in spremenljivosti. Tako so pomeni vode in vodnih pojavov vtisnjeni v človekovo zavest, od koder izhaja obsežna simbolika vode, ki je razvidna tudi v oblikovanju fontan.

Fontane so se najprej razvile za oskrbo z vodo iz oddaljenega vira in omogočile, da so se ljudje lahko naselili na območjih, kjer ni bilo (dovolj) lokalnih virov, zato še danes naznanjajo obilje. Fontane na javnih mestnih prostorih so bile pomembne družabne točke, saj tja niso le hodili po vodo, ampak so tudi izmenjavali informacije, se sestajali, proslavljali, izvajali obrede in kulturne prireditve. Tako so opravljale pomembno vlogo pri oblikovanju javnih mestnih prostorov, predvsem trgov, ter nastajanju in širjenju mest. Najprej so simbolizirale svete izvire, sčasoma so prenašale simbolična sporočila o moči in radodarnosti najvišjih slojev družbe, ki lahko zagotovijo vir življenja, služile so kot objekti religioznega pomena, spomin na zgodovinsko pomembne dogodke, kot scenografsko ozadje gledaliških predstav, kar se je izrazilo v vse bolj prefinjenem oblikovanju z vodo.

Z urbanizacijo postajajo naravni vodni pojavi vse manj dostopni in obseg izkušenj z njimi se manjša. Po drugi strani pa stik z vodo na javnih mestnih prostorih zagotavljajo fontane in drugi oblikovani vodni motivi. V drugi polovici prejšnjega stoletja posamezne fontane pričenjajo usmerjati pozornost k vse bolj celostnemu posredovanju izkušenj z vodo, kar sta nakazala že renesansa in barok. To lahko najbolje vidimo v vodnih krajinah Lawrence Halprina. V začetku 21. stoletja je vse bolj v ospredju fizičen stik z vodo, kar je razvidno iz mnogih sodobnih fontan in drugih vodnih motivov, v katerih se hladijo, igrajo in nasploh uživajo mnogi obiskovalci. Sodobne fontane so se izpopolnile iz klasičnih s posodami ali bazeni v take, kjer ti sploh niso več potrebni. Združujejo se z drugimi oblikovanimi vodnimi motivi, sočasno pa se širi tudi paleta različnih izrazov, s katerimi jih označujemo, npr. luže, vodna zrcala, vodne krajine.

Diplomska naloga skuša opredeliti in izpostaviti doživljajske potencialne vode v fontanah, raziskati njihovo prisotnost in možnost njihove izrabe, hkrati pa odgovoriti na vprašanje, ali je možno izkušnje naravnih vodnih pojavov predstaviti oziroma simbolizirati v fontanah in oblikovanih vodnih motivih. Ob tem jasno izpostavi, da na oblikovanje posamezne fontane vplivajo tudi drugi dejavniki, značilnosti prostora, vsebinski kontekst ipd., zato je vsaka fontana obravnavana kot posebna. Naloga zato tudi ne podaja enotnih smernic ali

celo pravil za njihovo oblikovanje, izpostavlja pa raziskane možnosti, ki jih predstavi z nekaj odličnimi primeri.

1.1 OPREDELITEV PROBLEMA

V krajini se voda pojavlja v raznolikih oblikah, ki človeku nudijo obilico izkušenj s tem najprivlačnejšim krajinskim elementom. V mestnem prostoru pa je človek pogosto osiromašen doživljajev, ki jih nudi stik z vodo kot naravno prvino, saj so mnogi vodni pojavi urbanizirani do te mere, da so manj dostopni. Ob pregledu oblikovanih vodnih motivov na javnih prostorih v Ljubljani je opaziti, da je manj pozornosti namenjene poudarjanju stika z vodo oziroma izrabi doživljajskih potencialov vode, kot je to možno videti na nekaterih dobrih primerih, predvsem sodobnih. Mnoge fontane samevajo, nekatere so slabše vzdrževane ali pa so brez vode in s tem ne izkoriščajo vseh možnosti za stik mestnih prebivalcev z vodo. Zastavlja se vprašanje, ali je možno opredeliti načine izrabe doživljajskih potencialov vode v izbranih dobrih primerih fontan in hkrati predstaviti in/ali simbolizirati vodne pojave ter zlasti v mestih posredovati z njimi povezane izkušnje? Ali je na osnovi analize mogoče podati splošne usmeritve, ugotovitve za oblikovanje fontan v Ljubljani na podlagi možnosti izrabe doživljajskih potencialov vode?

1.2 CILJI NALOGE

Glavni cilj naloge je opozoriti na možnosti izrabe doživljajskih potencialov vode, analizirati in predstaviti njihov razpon v obstoječih fontanah in drugih oblikovanih vodnih motivih. Na podlagi teh ugotovitev bo potrebno ovrednotiti fontane in druge oblikovane vodne motive v Ljubljani in izdelati zemljevid fontan v Ljubljani. Obenem pa tudi opredeliti doživljajske potenciale vode, ki so redko obravnavana tema, in izpostaviti, da je z oblikovanjem fontan, ki izrabljajo doživljajske potenciale vode, moč predstaviti in simbolizirati vodne pojave, procese in izkušnje, povezane z vodo v krajini.

1.3 DELOVNA HIPOTEZA

Naloga predpostavlja, da je z oblikovanjem fontan, ki izkoriščajo doživljajski potencial vode na različne načine in v čim večji meri, moč predstaviti in interpretirati vodne pojave, njihove značilnosti in izkušnje, ki so z njimi povezane. To lahko razberemo tudi iz zasnov nekaterih izbranih in v nalogi predstavljenih dobro oblikovanih fontan.

1.4 METODE DELA

V teoretičnem delu naloge je bilo s pomočjo strokovne literature treba opredeliti pojavne oblike vode in vodne procese v naravi, ki so lahko simbolično transformirani v fontanah, in

simbolne pomenе vode. Nadalje je bilo treba pojasniti pomen izraza fontana. Pregledati je bilo treba, kakšna je bila raba vode v fontanah v preteklih zgodovinskih obdobjih, in opredeliti doživljajske potencialne vode ter prikazati njihovo vlogo pri oblikovanju fontan. Na koncu teoretičnega dela je bilo smiselno pregledati še primere oblikovalske uporabe vode v različnih slogovnih obdobjih, pri katerih je bila voda simbolično transformirana ali pa je bila simbolično poustvarjena njena vloga.

Analitični del naloge je zajel izbrane primere fontan in oblikovanih vodnih motivov, predvsem sodobnih, na katerih je bilo treba izvesti analizo. Namen analize je bil ugotoviti prisotnost in način izrabe doživljajskih potencialov vode. Zato je bilo treba pregledati obstoječo literaturo z opisi in slikovnim gradivom fontan ter elektronske vire, opraviti pa je bilo treba tudi nekaj terenskih ogledov. Izbor je temeljil na tem, kako uspešno fontane ali drugi oblikovani motivi izrabljajo doživljajske potencialne vode. Pomembno je bilo tudi, ali se je v njih odražalo raziskovanje novih načinov izrabe vode, s katerimi bi jo lahko približali uporabniku. Sem sodi vse večje izpostavljanje fizičnega stika z vodo, da se uporabniki lahko dotaknejo vode, se zmočijo ipd. (kot je bilo vidno v vodnih krajinah L. Halprina) ali pa izraba vode v hladnem delu leta in tudi inovativnost vodnih motivov.

Na podlagi ugotovitev analize uspešnih primerov so bile ovrednotene fontane in drugi oblikovani motivi v Ljubljani. Seznam fontan v Ljubljani je bil izdelan na osnovi starejšega seznama vodnjakov (Obersnel, 1995). Treba ga je bilo dopolniti s terenskimi ogledi, s pregledom literature in elektronskih virov s področja fontan, hkrati pa fotografirati vse fontane, poiskati podatke o avtorjih in seznam kronološko urediti. V seznam so bili vključene tudi načrtovane, vendar še ne izvedene fontane in oblikovani vodni motivi, da je bilo mogoče predstaviti večji in bolj stvaren obseg oblikovanih vodnih motivov v Ljubljani.

Vrednotenje fontan v Ljubljani je potekalo preko tabel, v katerih so v štirih stopnjah ovrednoteni videzni, slušni, tipni, mikroklimatski in simbolni potenciali ter njihova zastopanost pri posamezni fontani. Kriteriji za vrednotenje so bili izluščeni iz predhodne analize izbranih uspešnih primerov. Glede na smer, v katero gre raba vode v sodobnih fontanah, se je pokazalo, da je pri ljubljanskih fontanah smiselno izpostaviti merila za videzno in tipno izrabo vode. V končni preglednici je prikazan izbor dvanajstih fontan, v katerih so najbolj izkoriščeni doživljajski potenciali vode. Končni rezultat vrednotenja pa je bilo oblikovanje zemljevida, na katerem so prikazane ovrednotene fontane in oblikovani vodni motivi v Ljubljani.

2 VODA IN VODNI POJAVI V KRAJINI

Voda obdaja in preplavlja zemeljsko površje ali pa se nahaja pod njim. V oceanih in morjih je največji del t. i. hidrosferske vode, kar 97 %. Le približno 0,009 % vse vode je v atmosferi, večina preostale vode se nahaja na kontinentih – litosferi in biosferi. Ti vodni zbiralniki pa niso zaprti sistemi, temveč so del neskončnega krožnega procesa vode oziroma vodnega kroga, ki jih Bajt imenuje skupek fizikalnih in kemičnih, pa tudi bioloških procesov, ki poganjajo vodo iz oceanov in kopnega v atmosfero ter nazaj.

Voda kot poglavitna sestavina prostora je tudi soustvarjalec naravnih pojavov v prostoru. Hladnikova (1998) poudarja enkratni značaj vode v zgradbi prostora in prispevek k mozaičnosti prostorske slike, pri čemer je treba izpostaviti tudi precejšen razpon tekstur in barvnih odtenkov, ki jih zavzame v krajini; vpliv na klimo, oplemenitenje s paletto zvokov ter spreminjanje vonjev v stiku z vodo. Kot izrazito drugačna prvina deluje vizualno zelo poudarjeno v prostoru, nadaljuje Hladnikova, kar stopnjujejo še velikost in lega, obvodna vegetacija, razmerja v krajinski sliki, različnost oblik. S svojo prisotnostjo pa vsekakor prispeva k povečanju raznovrstnosti in zanimivosti prostora, kar se kaže tudi v tem, da je

prizorišče z vodo privlačnejše in prijetnejše za bivanje od tistega, v katerem je ni (Kaplan S. in Kaplan R., 1989). Etična opredelitev, ki jo podaja Marušič (1998: 7), zaobjame mnogotere pojavnne oblike vode v krajini kot same po sebi urejene »z lastno obliko, prepoznavnostjo, simbolnimi pomeni in individualnostjo, ...«.

Slika 1: Reka Soča nad Mostom na Soči (Dosi, 2006)

2.1 OBLIKE VODNIH POJAVOV

Raznolikost pojavnih oblik vode je treba pripisati tudi njenim neobičajnim lastnostim, saj je edina snov na Zemlji, ki pod naravnimi pogoji obstaja v treh agregatnih stanjih – kot vodna para, tekoča voda in led. Pri opredelitvi vodnih pojavov se opiramo na že opisano splošno klimatološko izhodišče in jih ločimo na atmosferske ali padavinske, kopenske ali celinske in morske vodne pojave. Glede na trajanje lahko nekatere oblike, kot so morja, jezera, ledeniki, reke itd., označimo za trajne vodne pojave, spet druge pa za občasne in efemerne ali kratkožive kot npr. presihajoča jezera, oblaki, luže.

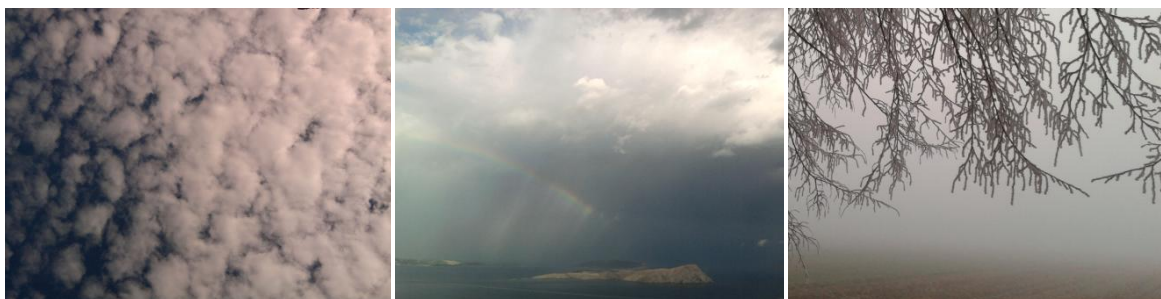
V grobem lahko rečemo, da je voda z vidika gibanja v dveh stanjih: v gibanju in mirovanju (Booth, 1983). Mirujoča voda ima videz ploskve s spreminjajočo se teksturo (od rahlo razburkane do vzvalovane) kot posledico delovanja zunanjih sil (vetra, dežnih kapelj itd.). Tekoča voda se nenehno spreminja kot npr. reka ali potok in je lahko skupek cele vrste pojavov (brzic, slapov, kaskad, rečnih rokavov ipd).

Vodne pojave ali vodne motive ločimo tudi na naravne vodne pojave in oblikovane vodne motive, kamor uvrščamo tudi fontane (Gazvoda, 1998: 57). Med oblikovane vodne motive lahko uvrstimo vodne zbiralnike, kot so vodnjaki ali fontane, vodna zrcala, vodomete, vodne zidove in zavese, cisterne in kale, vodne avtomate, pitnike, vodne kanale, bazene ipd. Predmet tega poglavja so naravni vodni pojavi, ki so lahko tudi predmet (simbolične) preobrazbe v oblikovanih vodnih motivih oziroma fontanah.

2.1.1 Pojavne oblike vode v atmosferi

Zemeljska atmosfera vsebuje najmanj vode, a kljub temu se v zračni plasti odvijajo zelo dinamični fizikalni procesi in vsa voda v njej se obnovi v devetih dneh. Prav zato je življenjska doba vodnih pojavov v atmosferi zelo kratka.

Vodna para je stalno prisotna v zraku in vpliva na klimatske razmere in druge vodne pojave, a je našim očem nevidna, zato je bolj kot vizualno, slušno ali tipno zanimiva kot regulator klime oz. mikroklimе. V višjih in hladnejših zračnih plasteh, kjer para kondenzira, se oblikujejo kapljice ali kristali, ki postanejo vidni in tvorijo oblake. Iz oblakov se izločajo padavine slabega vremena, kot je pršenje, dež, leden dež, manj trdne zrnate padavine rahlo deformirane oblike, imenovane babje pšeno, sodra in zrnat sneg. Megla nastaja podobno kot oblaki, le neposredno nad vlažnimi zemeljskimi tlemi kot »oblak ob zemeljskih tleh«, je slikovit Ogrin (1997: 65).

Slika 2: Pojavne oblike vode v atmosferi; levo: oblaki, sredina: dež in mavrica in desno: megla in ivje (osebni arhiv, 2010)

Padavinske vode tako označuje nestalnost ter raznolikost pojavljanja in se vrstijo od blagega dežja do močnejših nalivov, različnih oblik sneženja, toče itd. Ker neposredno vplivajo na naša življenja, lahko preko njih vzpostavimo stik z naravo (Šuklje-Erjavac, 1998). Atmosferske vode so lahko vizualno zanimive ali pa pomembno vplivajo na ljudi na slišnem in tipnem območju ter hkrati vplivajo na klimo npr. oblaki, megla, sneg, dež.

2.1.2 Pojavne oblike vode na celinah ali kontinentalne vode

Kontinentalne vode so neenakomerno porazdeljene v raznih zbiralnikih. Kar 2 % vse vode je v ledenikih, 0,3 % je podtalnice. Mnogo manj jo je v jezerih (0,01 %) in rekah (0,0001

%), najmanj pa v živih organizmih. Celinske ali sladke vode dobivajo vodo od padavin, zadržujejo pa se na površini ali pod zemljo.

Ljudje pogosto občudujemo pojave, ki se tvorijo ob lepem vremenu, kot sta rosa in slana, v hudem mrazu pa ivje in ledene iglice, ki jih opazimo po lesketu (Kajfež-Bogataj, 2014). Kadar kapljice pridejo v stik s podhlajeno površino, primrznejo in nastane poledica, če začne še deževati, pa vizualno zanimiv žled.

Stoječe površinske vode mirujejo le na videz. Čeprav so v pojavnem in prostorskem smislu bolj ali manj kompleksna vodna telesa, so nam vidna kot vodne ali ledene ploskve. V njih, odvisno od drugih vremenskih pojavov, kot sta veter in dež, različno odseva krajina. Sem uvrščamo jezera, ribnike, močvirja in barja oziroma mokrišča ter bolj kratkoživa presihajoča jezera, mlake in tudi luže.

Slika 3: levo: Stegovniški slap (osebni arhiv, 2014); sredina levo: Zelenci (Herlec in sod., 2009); sredina desno: odsevajoča površina jezera (osebni arhiv, 2014); desno: mokrišče (Fry, 2009)

Površinski vodotoki so vse vodne poti, po katerih poteka transport vode in drugih snovi, ki jih vodni tok odnaša (denudacija) in akumulira ali raztaplja. Izvirajo kot studenci, izviri podtalnice ali se izlivajo iz jezer, ledenikov. Stalnejši vodotoki so potoki, reke in slapovi, ob večjih nalivih pa se pojavljajo nestalni hudourniki. S svojimi razvejanimi porečji, na katerih nastajajo različne strukturne oblike, predstavljajo najbolj pester in privlačen element, ki v krajini izstopa. Mnogi imajo simbolni pomen in dajejo prepoznavnost območju, kjer se nahajajo (Bratina Jurkovič, 1998). Večji vodotoki so skupek posameznih prvin, kot so brzice, prodišča, večje skale, slapovi, tolmuni, soteske in podobno (Balant, 2006). Njihove obale so doživljajsko izredno zanimiv prostor, od koder so nam omogočene različne stopnje stika z vodo, od brodenja do plavanja in potapljanja.

V puščavah nastajajo vodne oaze ob izvirih podtalne vode, kot so vreli in arteški izviri. Te zagotavljajo vodo za življenje in skupaj z rastlinami pomembno prispevajo k izboljšanju klimatskih razmer v neizprosni puščavski krajini. Na vulkanskih območjih so posebej atraktivni gejzirji, ki bruhajo vročo vodo in paro v presledkih visoko v zrak. Privlačni so tudi termalni vreli s temperaturami vode nad 20 stopinj Celzija, namenjeni predvsem zdravljenju in rekreaciji.

Slika 4: Levo: Gejzir (Herlec in sod., 2009); sredina levo: Zaledenela luža (Odstane; 2014); sredina desno: Zaledeneli slap Peričnik (foto Golob, cit. po Kresal, 1995); desno: Oaza v Omanu (Holliday Post, 2016)

Sladka površinska voda se v krajini pojavlja tudi v ledenih oblikah npr. permafrost ali bolj zanimiva snežna odeja, iz katere pod vplivom temperaturnih sprememb nastanejo ledeniki, ali ledene plošče (jezera, polarne reke). Pozimi lahko občudujemo s sončno svetlobo presvetljene ledene slapove, ledene zavese in sveče.

2.1.3 Oceani in morja in z njimi povezane pojavne oblike vode

Povezana oceanska masa prekriva kar dobri dve tretjini celotne zemeljske površine (Belec, 1983). Iz oceanov in morij izhlapi več vode, kot pa se jo neposredno vrača. Preostala voda pride na kopno z oblaki in se s kopnega steka v morje. Je pomemben regulator zemeljske klime, pomemben vir kisika ter najpomembnejši in največji vodni vir. Morja nenehno absorbirajo reke, potoke, dež. Zaradi gibanja morskih tokov, vetra, dežja in bibavice se ves čas spreminja tekstura morske gladine, na njej se pojavljajo vodni vrtinci in valovi. Spreminja se tudi obseg barvnih odtenkov glede na sončno svetlobo, globino, podlago, kalnost in vsebnost snovi ter mikroorganizmov v vodi.

Kadar slana voda zamrzuje, od obale proti morju tvori polja ledu, ki sčasoma razpokajo, se lomijo v plošče in nato pogosto nakopičijo v kompaktne sklade. Drug vir ledenih plošč v morju so reke polarnih območij. Kopni sladkovodni led se pojavlja na morju še v obliki slikovitih ledenih gora, ki se lomijo z ledenikov. Po morju plujejo z morskimi tokovi in se sčasoma stalijo (Belec, 1983).

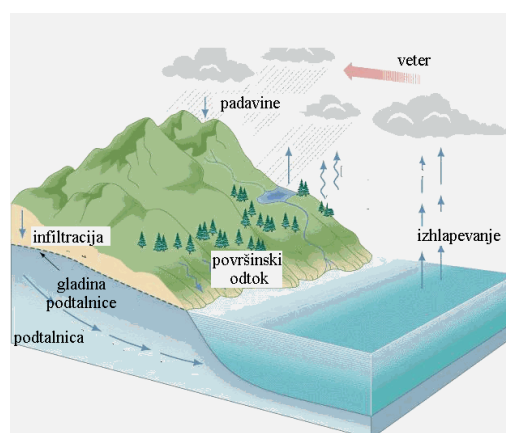

Slika 5: Oceani in morja ter z njimi povezane oblike vode (levo: Tina ..., 2016; sredina Smith, 2014; desno: Iceberg, 2016)

2.2 VODNI PROCESI

2.2.1 Vodni krožni tok

Neprestano kroženje vode v hidrosferi oziroma samoobnova vode je posledica sončevega segrevanja in gravitacije. Vodni hlapi izparevajo iz toplih oceanov, v ozračju jih prenašajo vetrovi, sčasoma pa kondenzirajo in se izločijo v obliki padavin. Večina padavin pade nazaj v morja in oceane, od koder spet izhlapi, približno desetina pa se izloči na kopno. Na kopnem je kroženje vode mnogo bolj kompleksno in sestavljeno iz veliko manjših ciklov, v katerih sodeluje tudi paleta raznovrstnih vodnih pojavov, ki se neprestano spreminjajo.

Slika 6: Kroženje vode (Vidic, 2000)

2.2.2 Hidromorfološki procesi

Voda je bistven element pri oblikovanju našega prostora in njegove podobe. Kot najmočnejše topilo drugih snovi in kamenin ter preko procesov zamrzovanja in taljenja tvori in spreminja zemeljski relief. Prav tako je najpomembnejši medij za prenašanje hranil in materiala po zemeljski površini. Oceani, jezera, z uničujočo močjo svoje mase in gradivom, ki ga naplavlajo, preoblikujejo svoje obale. Vodotoki naplavlajo prod v nižje lege, spreminjajo struge in izoblikujejo doline.

2.3 SIMBOLNI VIDIKI VODE IN VODNIH POJAVOV

2.3.1 Simbolika vode

Skozi zgodovino je imela voda vodilno vlogo v sistemu človekovih verovanj in kozmoloških prepričanj, ki so se oblikovala preko asociacij naših prednikov. Globok odnos z vodo se nenehno ohranja, saj, kot piše Marušič (1998: 5): »prvobitna povezanost življenja in vode ostaja zapisana v značaju vsega živega in tudi človeka«. Kako stik z vodo dobi simbolični pomen, z metaforo osvetli Bachelard, ko pravi: »Svežina, ki jo čutimo pri umivanju rok v studencu, se širi, se razliva in se polašča vse narave. Hitro postane pomladna svežina« (Bachelard, 2011: 42).

Kot pravi Moore (Moore in Lidz, 1994: 17), je od vode odvisno vse življenje; nič ne uide njenemu vplivu in nič ne živi brez nje. Zato je voda velik simbol življenja in tudi potencial za življenje, ker »voda kot nerazlikovana gmota predstavlja neskončne možnosti, vsebuje vse virtualno, neformalno, klice klic, vse razvojne obljube, ...« (Chevalier, 1993: 662). V številnih mitih o stvarjenju se pojavlja kot arhetipska prvina, snov, iz katere so nastale vse življenjske oblike. V šišenski bajki, slovenskem primeru kozmogonskega mita, ki ga je zapisal Janez Trdina, bogu, ki se ohladi v morju, ostane zrno peska z morskega dna za nohtom. Iz tega zrna je potem nastala Zemlja (Trdina, 1998).

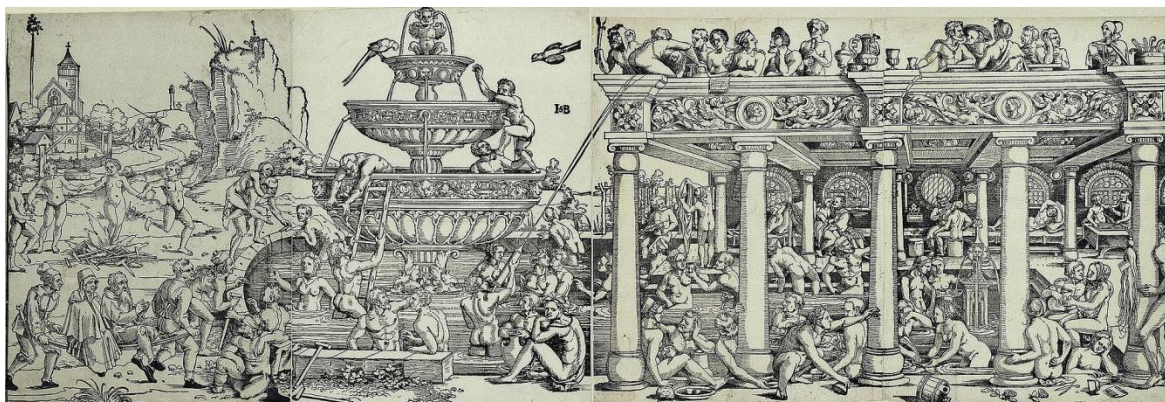
Pojem prvobitnih voda, pradednega oceana z začetka časa, je skoraj univerzalen. Misel, da je voda temelj vsega, da se vse poraja iz vode, je bila prisotna že pri starih Grkih. Božanski lik Oceana predstavlja reko, ki obkroža zemeljsko ploskev, bdi nad morji, izviri, kopenskimi vodami in fontanami. Boginja Afordita se je rodila iz morske pene, Narcis pa je občudoval svoj odsev na vodni gladini. Pri predsokratikih simbolizira neskončnost, razlaga Uršič, saj je »voda s svojo fluidnostjo in obenem istovetnostjo, očitno v njenih treh agregatnih stanjih, najbolje predstavljala in izražala spoznanje o splošnem spreminjanju stvari in obenem o nekem prapočelu ali 'praprvinu', ... ki ostaja ista kljub nastajanju in minevanju posameznih bitij oziroma stvari« (Uršič, 2008).

Obilje vode simbolizira plodnost in je tudi popularna metafora za zapeljevanje in vzpostavljanje zvez. Vsa zemeljska voda ima izrazito ženski vidik in je povezana z luno in rojevanjem; devico Marijo enačijo z vodo, zato se kot njeni atributi pojavljajo tudi vodnjak, vodometa in studenec, ki so simboli ženskosti (Cooper, 1998). Druga je nebeška voda, dež ali moški princip, ki oplaja zemeljsko. Ljudje so vsepovsod po svetu iznašli rituale za čaščenje bogov, ki pošiljajo dež.

Voda tudi ohranja življenje – vode so »ožilje sveta« v daoističnem kozmološkem pojmovanju, povzema Ogrin (1993: 168). Kitajski akvarelisti so po navadi vključili vodo v ribnikih ali kot reke in slapove v njihove krajine kot znak življenja. Kot simbol življenja se pojavlja tudi v zahodnjaški umetnosti. Annibal Carracci postavlja življenje-dajajoč vodni vir v center kot kompozicijsko središče (Moore in Lidz; 1994: 17) njegove slike Polet v Egipt.

Čista izvirna voda je simbol deviškosti in namiguje na mladostno zdravje in lepoto. Po rimski legendi je devica Trivia pripeljala vojake do skrivnostnega izvira, ki naj bi imel regeneracijsko moč. »Ta nenavadno čista in sladka tekočina je postala znana kot *Aqua Virgo* – latinsko ime za deviško vodo. Do leta 70 se je Virgo iztekala že iz 2504 pip v Rimu« (Moore in Lidz, 1994: 17). Kot edini stalno vzdrževani akvadukt je preživel srednji vek in od leta 1590 kot Aqua Vergine napajal rimske fontane Trevi, Barcaccia, Phanteon in tri fontane na trgu Navona. V Bachelardovem eseju *Voda in sanje* »šum voda res čisto naravno prevzame metafore svežine in bistrosti, ... smejoče se vode, ironični potoki, slapovi bučne veselosti se pojavljajo v najrazličnejših literarnih pokrajinah ... mladosti voda in poduka živahnosti, ki nam ga dajejo žive vode« (Bachelard, 2008: 43).

Voda je tudi simbol regeneracije, zdravja. Kopanje v terapevtskih izvirih in bazenih tople ali hladne vode je bilo posebej poznano pri Starih Grkih. Pitje posebnih voda je bilo povezano z dobrim zdravjem in še danes je prodaja ustekleničenega modrega zlata »pravi tržni 'boom'« (Moore in Lidz, 1995: 18). Voda ne obnavlja le telesa, v Novi zavezi simbolizira duha in duhovno življenje. V Janezovem evangeliju se Jezus razkrije kot tisti, ki daje živo vodo in kdor jo pije, bo večno živel (Sveto pismo ..., 1994).

Slika 7: Fontana mladosti, lesorez Sebalda Belhama iz 1531 (Fountain ..., 2016)

Vendar se voda kot vsi simboli lahko obravnava različno: kot mirna in krotka ali pa grozeča, divja, tudi kot simbol smrti, saj neprizanesljivo raztaplja, podira, utaplja, požira, odnaša in poplavlja, je hkrati ustvarjalka in uničevalka. »Usoda vsake žive vode je, da postane počasna, težka« in »bo zdaj zdaj umrla«, raziskuje Bachelard (2011) v poeziji Edgarja Alana Poeja.

Stik z vodo vedno prinaša regeneracijo, ker »razkroju sledi novo rojstvo in ker potopitev oplaja in množi potencial za življenje« (Moore in Lidz, 1994: 20). Zato se uporablja tudi kot sredstvo obrednega očiščevanja. Ideal čistosti in obredi očiščenja se razumljivo navezujejo na snov, ki jih je zmožna simbolizirati, pojasnjuje Bachelard (2011: 164). Simbolno fizično očiščenje vodi do duhovnega pomlajenja in zato voda tudi velja za sveto.

Slika 8: Obredno umivanje igra bistveno vlogo od Indije ... (levo: Ruef, 2013), ... islamskih dežel ... (sredina: Wudu ..., 2016), ... do Japonske, kjer si verniki umijejo usta in roke pred vstopom v tempelj, čistost je potrebna tudi pred čajnim obredom (desno: Maggs, 2004)

Popolna odvisnost življenja od vode in njene enkratne lastnosti jo postavljajo na posebno mesto. Ne dojemamo je le kot fizično prvino, njen pomen se je prenesel tudi v človekovo duhovno življenje, kar dokazuje kompleksna simbolika.

Po Bachelardu »ima človeško bitje usodo vode, ki teče,« ... ker »voda je resnično minljivi element,« ki je navdihoval mnoge umetnike, kot so Baudelaire, Poe, Byron, Wordsworth, Dali, Goethe, Lamartine, Mallarmé, Novalis, Monet, Jakopič (Uršič, 2008) in še mnogi drugi. Glavno vlogo ima v mnogih skladbah, kot je La Mer – Debussy. Reka Sava je inspiracija slikarju Rihardu Jakopiču v seriji Save v Narodni galeriji. Filmski režiser Tarkovsky v vseh svojih sedmih filmih prikazuje vodo kot sanjski element (Uršič, 2008).

2.3.2 Simbolika fontane

Fontane s svojimi marmornatimi robovi, zglajenimi zaradi nenehnega prelivanja vode, žuborijo, potrpežljivo dajajoč lekcije o minljivosti (Moore in Lidz, 1998). Od vsega začetka so bile fontane predmet simboličnih konotacij (Symmes, 1998: 57). Vse kulture povezujejo vodo z virom duhovnega blagoslova, obrednim umivanjem, očiščenjem, izpiranjem grehov ali s krstom. Srednjeveški Roman o roži je alegorija o iskanju zemeljskega Paradiža, kjer se fontana pojavlja kot ogledalo Boga, metafora za svetlobo, luč in simbol ljubezni, povzema Millerjeva (1998).

Kot voda sama so tudi fontane vir življenja, resnice in modrosti. Simbolizirajo oboje, pojav in ponik sveže vode. Vodnjaki v središčih trgov, dvorišč, samostanov, ograjenih vrtov ipd. predstavljajo kozmični center, razlaga Cooper (1998: 71), podobno kot središčni vodnjak v paradižu. So tudi vir žive vode, mladosti in nesmrtnosti. Vodnjaki so kot simbol središča priča raznim usodnim srečanjem, povezanim predvsem z ljubeznijo in notranjim prerojenjem.

Lesketajoče se fontane vile d'Este so navdihnile Franza Liszta, da je leta 1830 napisal skladbo *Les jeux d'eau à la Villa d'Este* (Vodne igre vile d'Este), kasneje pa tudi »tekočo poezijo«*Mauricea Ravela* v *Jeux d'eau* (l. 1901). Latonina fontana v Versaillesu, narejena po zgodbi iz Ovidovih *Metamorfoz*, je bila inspiracija francoskemu pesniku Henriju de Regnierju.

Slika 9: Fontane se pogosto pojavljajo v filmih. Levo: Rimske počitnice in fontana Bocca della verita ali Usta resnice (Audrey..., 2016); sredina: »Three coins in a fountain« s fontano Trevi (Why ..., 2016) in desno: Sanjski ljubezenski prizor v fontani Trevi iz filma »La dolce vita« (Tribe, 1998)

3 FONTANE

3.1 OPREDELITEV POJMA FONTANA

V slovenskem jeziku sta pojma vodnjak in fontana soznačna. Ogrin piše predvsem o vodnjakih (Ogrin, 1993), a se drugi slovenski avtorji – Kučan (2011), Gazvoda (1998), Simoneti (1998), Erjavec-Šuklje (1998) poslužujejo tudi izraza fontana. V tem diplomskem delu je pomembno ločiti vodnjake z jaškom, ki so pokriti in ne oblikujejo vode, od vodnjakov, ki jo lahko uporabljajo kot doživljajski element. Zastavlja se vprašanje, ali uporabljati tujerodno besedo fontana ali slovenski izraz vodnjak in kaj sploh označujeta?

»Fontana je vodnjak z vodometom, ... nastal je iz *fontanus*, studenčni, ki je izpeljan iz lat. ... *fontis*, studenec, izvir«, je pojasnjeno v etimološkem slovarju (Bezljaj, 1995: 35). Slovar slovenskega knjižnega jezika (dalje SSKJ) pojasnjuje izraz *fontana* kot »arhitektonsko zasnovan in plastično okrašen vodnjak, navadno z vodometom« (SSKJ, 2014: 365), vodnjak pa kot »zaprt prostor ali posoda, navadno v zemlji, za zbiranje, shranjevanje večjih količin pitne vode« in »arhitektonsko zasnovan in plastično okrašen zbiralnik za vodo, navadno z vodometom« (SSKJ, 2014: 915). Tu je vidna težnja po razločevanju, vendar težko razberemo razliko. Enciklopedija Slovenije (v nadaljevanju ES) razlikuje med širšim pojmom *vodnjaka* kot »arhitektonsko zasnovanim in plastično okrašenim zbiralnikom za vodo, pogosto z vodometom, pri katerem se estetska vrednost pridruži utilitarni,« in ožjim pomenom *fontane*, ki je »vodnjak, ki ljudi ne oskrbuje z vodo« (ES, 2000: 292). Po ES je mogoče sklepati, da je fontana vrsta vodnjaka, ki vodo uporablja zlasti v doživljajske namene. Obenem ostaja definicija vodnjaka nejasna, saj vanjo ne uvršča številnih vodnjakov s podzemnimi jaški.

Nemščina opredeljuje *der Brunnen* kot »tehnično napravo ali objekt za pridobivanje podtalnice« (Duden, 1999: 671) in je največkrat preveden kot vodnjak. *Der Springbrunnen* je »vodnjak, iz katerega se voda visoko, v močnem curku dviga iz šob in pada nazaj v korito,« (Duden, 1999: 3671) in se prevaja kot vodomet ali »okrasna naprava z zbiralnikom vode, iz katere brizgajo vodni curki in v loku padajo nazaj v zbiralnik« (SSKJ, 2014: 915). Angleška terminologija razlikuje fontane od vodnjakov. Izraz *well* pomeni »jašek za zajetje vode iz podzemnega vira,« (Hornby, 1984: 975) *fountain* pa »umetno narejen izvir vode, ki pod pritiskom teče iz ene ali več pip, za okrasne namene ali pitje« (Hornby, 1984: 341). Enako je v italijanščini, od koder je tujka fontana privzeta, kjer je *pozzo* ali vodnjak »različno globok, vertikalni jašek, pogosto krožnega prereza, ki je izkopan v tleh, za zajetje podtalne vode« (Zingarelli, 1993: 1392); *fontana* pa »zgradba, po navadi v okrasne namene, za zbiranje in distribucijo vode iz enega vira, vodovoda« (Zingarelli, 1993: 715).

Naloga se osredotoča predvsem na tiste vodnjake ali fontane oziroma oblikovane vodne motive, ki vodo uporabljajo kot doživljajski element, pri čemer je izpostavljen njihov »prispevek k duhovni razsežnosti našega bivanja« (Kučan, 2011). To so elementi javnega mestnega prostora, kjer je »trdna, statična kiparska ali arhitekturna zgradba fontane

oblikovana tako, da poganja in oblikuje prožno, gibljivo vodo v nežne curke in pršce ali velikanske vodomete« (Symmes, 1998: 13).

3.2 ZGODOVINSKI PREGLED FONTAN

Beseda fontana se prvotno nanaša na naravni izvir vode ali vir, vendar je sčasoma pridobila pomen umetne zgradbe. Fontane so povezane z nastankom civilizacij (Symmes, 1998: 77). Ena prvih zahtev za stalno naselbino je zagotovo voda iz zanesljivega vira. Potrebi za vodo so zadostili lokalni izviri in/ali izkopani vodnjaki, z naraščanjem prebivalstva pa so ti postali onesnaženi in je bilo treba pitno vodo zagotoviti iz oddaljenih in stalnih virov. Uporabi rahlo nagnjenih vodov danes rečemo »osnovna hidravlika«, takrat pa je človeku omogočila, da se je lahko naselil in razvijal tudi stran od naravnega vira vode, gravitacija pa je ustvarila prve vodne curke in vodomete (Hirst, 1996). Doživljajske kakovosti in simbolične dimenzije teh fontan so se sčasoma povečale. Njihovi sponzorji so razumeli sporočilni potencial tega urbanega elementa, h kateremu so vsak dan prihajali in se zbirali ljudje. Vladajoči sloji so izkoristili oblikovanje fontan, ki so služile preskrbi z vodo in pripovedovanju zgodb še več stoletij (Tribe, 1998).

Gazvoda (1998) ugotavlja, da na raznovrstnost in množičnost vodnih motivov največkrat vpliva klima. Tako so v sušnih območjih oblikovani bolj pazljivo, da z manj vode dobijo kar največji učinek, kjer pa je obilje naravnih vodnih motivov, pa novi oblikovani vodni motivi niso potrebni. Nadalje še ugotavlja, da na porajanje oblikovanih vodnih motivov poleg klime vplivajo tudi lokalne razmere, relief in družbene razmere ter vsebinski in prostorski kontekst (Gazvoda, 1998: 57–58). Njihovo odsotnost na nekaterih območjih lahko pripišemo tudi drugim dejavnikom, kot je drugačen pogled na estetiko prikazovanja vode. Slednje velja predvsem za Kitajsko in Japonsko (Miller, 2002).

Prve sisteme zajemanja vode, prvotne vodovode, poznamo iz Mezopotamije in Krete in datirajo v 2. tisočletje pr. n. št. (Hynynen in sod., 2015). Pomemben prispevek perzijske kulture je bil razvejan sistem kanalov, imenovanih kanati, s katerimi so pripeljali vodo tudi iz 50 km oddaljenih gorskih pobočij (Miller, 2002). Kasneje so Rimljani združili hidrotehnično dediščino Perzijcev, Grkov, Etruščanov in drugih ljudstev osvojenih ozemelj, jo nadgradili ter razširili po Sredozemlju in večjem delu preostale Evrope.

Kot najstarejši ohranjen primer fontane viri navajajo z reliefi okrašeno babilonsko skodelo – okrog 3000 pr. n. št (Miller, 2002). Ob Evfratu je najden kamnit kip vodne boginje z vazo, iz katere je tekla voda, ki je simbolizirala vir življenja in temeljno ustvarjalno silo vrta. Predstavlja tip fontane, ki se pojavlja še tisočletja po tem (Hirst, 1996).

Slika 10: Kip vodne boginje iz Mezopotamije (Kharsag ..., 2016)

3.2.1 Kreta in antična Grčija

Mesta in palače visoko razvite minojske kulture in kasnejša antična grška mesta so vodo preko akvaduktov dovajala v lepo izdelane fontane. Vodo je poganjala sila gravitacije, poznali pa so tudi princip sifona, s katerim so brizgali curke vode v zrak.

Slika 11: Freska vodomet, Minosova palača 1600 pr. n. št., Knosos (Angelakis, 2015)

Pomembna kategorija antičnih grških fontan so religiozne in obredne fontane, ki so pogosto stale v ali ob templjih. Vodne izvire in vodo nasploh so smatrali za sveto, saj so verjeli, da je vse manifestirano le transformacija vode (Cirlot, 1971). Izviri so bili nekaj čistega in skrivnostnega, simbolizirali so resnico, imeli moč ozdravljenja bolezni (Buxton, 1995). Ponekod so okrog njih zgradili pomembna svetišča, npr. Apolonovo svetišče v Delfih.

Grški nimfeji »niso bili samo prežeti z mitologijo, temveč tudi urejeni kot grote« (Wylson, 1988: 4) ali grotam podobna svetišča, posvečena nimfam, Panu, lokalnim božanstvom in muzam. Krasili so svete gaje in vrtove templjev pa tudi ulice, agore in druge javne kraje. V naravne votline so speljali vodo, pogosto pa so kraški izvir poglobili v votlino. Vanje so vklesali bazene, ki so jih obdali s kipi in tako ustvarili motiv, kjer se mitologija prepleta s kaskadami ali fontanami (Wylson, 1988: 4). Grote in sveti izviri so bili osnova za »motiv, ki so ga izpopolnili Rimljani in je postal stalni spremljevalec renesančne, baročne in tudi kasnejše vrtno umetnosti v Evropi, bodisi kot nimfej ali kot pečina« (Ogrin, 1993: 26).

Preproste javne fontane so bile umeščene ob rob agore. Sčasoma so se razvile v monumentalne zgradbe z notranjim vodnim zbiralnikom, stebriščnim preddverjem, voda pa je v curkih tekla iz kamnitih ali bronastih levjih glav na zidovih. O veliki socializacijski in mikroklimatski vlogi teh fontan pričajo prostori za sedenje, kjer so se poleti hladili.

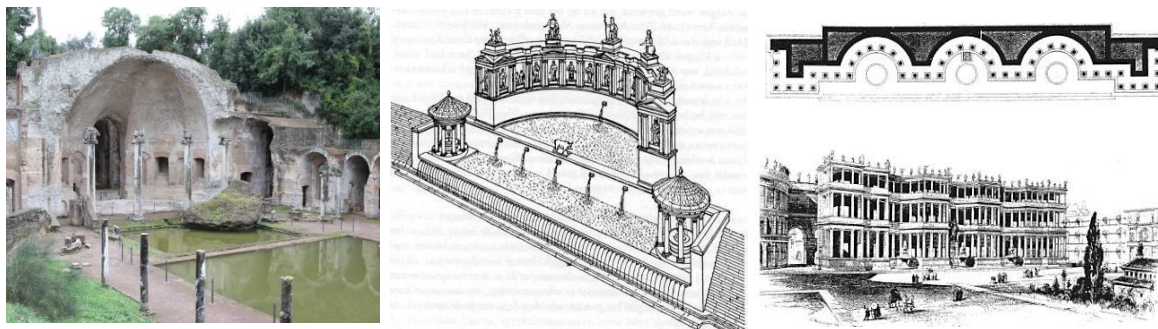
Slika 12: Slika na grški vazi prikazuje ženske, ki točijo vodo v monumentalni zgradbi javne fontane, l. 500 pr.n. št. (BBC, 2015)

Fontane ali mali slapovi so krasili tudi dvorišča bogatih zasebnih hiš. V ohranjenih grških zapisih, kot je Heronovo delo Pnevmatika, najdemo prve opise vodnih avtomatov, kot so vodne orgle, animirane živalske in človeške figure in še mnoge. Ti avtomati so bili zelo priljubljeni v rimskem, arabskem in bizantinskem svetu, predvsem pa v času renesanse (Curtis, 2000).

3.2.2 Rimska antika

Vodna oskrba in pripadajoča infrastruktura sta bili v merilu enega najmogočnejših imperijev v zgodovini sploh. Ta je »potreboval tudi navzven vidna znamenja svojega položaja« (Ogrin, 2010: 28). Raba vode kot okrasne prvine in njena uporaba za ustvarjanje velikih javnih vodnih motivov je posledica razkazovanja bogastva in moči višjih slojev. Ti so se trudili, da bi ustvarili pompozno in hedonistično vzdušje na javnih krajih in v svojih domovih, kar se je odrazilo v razkošni rabi vodnih prvin, bazenov in fontan.

Izpopolnili so grški nimfeji, ki se je postal povsem umetna zgradba in je preko vizualnega vtisa uvedel koncept razkošja v antično urbano krajino. Navadno je imel obliko ekshedre in je bil pokrit s polkupolo, višina pa je variirala od ene do treh etaž. Kot piše Aristodemou (2014), so nimfeji pogosto stali na vidnih in frekventnih točkah mest, npr. vzdolž glavnih ulic kot videzni poudarek umeščeni med druge monimente. Bogata fasada razkošnega nimfeja je simbolizirala mestno blaginjo, bogastvo in moč. Doprinos kiparskega okrasja, ki je skupaj s tekočo vodo tvoril inovativne gibajoče prikaze, pa je pomemben tako za promocijo imperialne propagande in zasebnih političnih ambicij kot tudi za vzpostavljanje identitete mesta. Nekaj nimfejev se pojavlja tudi na takratnih kovancih, kar kaže na njihovo politično pomembnost (Aristodemou, 2014).

Slika 13: Monumentalni rimski nimfeji. Levo: Separej v Hadrianovi vili (The history ..., 2016). Sredina: nimfej v Miletu (Olimpia, 2006) in desno: Septizodij v Rimu (Pearse, 2009) – oba kot rekonstrukcija.

Antični Rim se je bahal z enajstimi mogočnimi akvadukti (v 1. stol. n. št.), ki so preko vodovodnih sistemov poleg cesarske palače, kopališč in zasebnih hiš napajali več kot 500 javnih fontan, od katerih je bila odvisna skoraj celotna populacija. Dragoni opisuje še za današnji čas presenetljivo količino vode – med 750 in 1000 litri na prebivalca dnevno, iz česar sklepamo, da ni zagotavljala le preživetja, ampak je bila tudi pomembna kulturna dobrina (Dragoni, 2012: 21).

Javne fontane so bile zelo pogoste na odprtih prostorih kot vir vode za nižje sloje, zato so jih razporedili v homogeno mrežo. V Pompejih so fontane zagotavljale oddaljenost največ 40 m od vodnega vira. Posebej opazne in vodnate so bile tako imenovane terminalne fontane, mogočni arhitektonski objekti s kipi in večjimi vodnimi bazeni, kamor se je na koncu vsakega akvadukta iztekala voda.

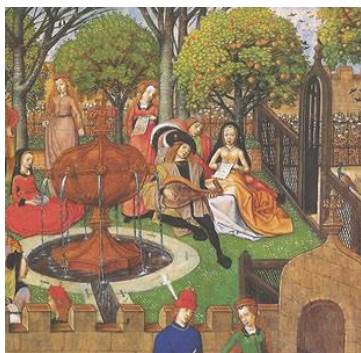

Slika 14: Poleg nimfejev so postavljali tudi fontane z inovativno rabo vode v okrasne namene. Levo: rekonstrukcija fontane Meta Sudans pri Koloseju – voda je curljala skozi porozen kamen koničastega stebra v spodnji bazen (Detritus..., 2015). Sredina: O raznovrstnih načinih rabe vode v fontanah priča tudi ohranjen del rimske fontane v obliki storža pinije, prepreden z vodnimi kanali, iz katerih je pršela voda (Kaminesky, 2015). Desno: Rekonstrukcija peristilnega vrta hiše Vetijev s fontanami (Sailko, 2007).

Fontane s skulpturami, ki so bile povzete iz mitologije, so krasile peristile in atrije pomembnih hiš in so bile še številčnejše od javnih (Lerida Lafarga, 2004). Plinij mlajši piše o obilju in načinu rabe vode v ornamentalnih fontanah v njegovi vili v Toskani: »okrašen bazen ... z vodo, ki pada z višine in se peni, ko zadane ob marmor ... nasproti stojita fontani, ki lovita vodo in jo brizgata visoko v zrak ... voda se pojavi in izgine v tla ... in povsod se sliši zvok žuborečih potokov ...« (Miller, 2002).

3.2.3 Srednji vek v Evropi

V zgodnjem srednjem veku so propadli skorajda vsi rimski akvadukti, z njimi pa tudi fontane. Poleg Bizanca in islamskih dežel so izjema dvorišča krščanskih bazilik in samostanski vrtovi. Kot samostojne komune so samostani vodo rabili za vsakdanje življenje, namakanje vrtov, sadovnjakov in za ritualno umivanje. Kjer izkopani vodnjaki niso zadostili potrebam, so vodo privedli preko krajših akvaduktov do ene ali več fontan. Istočasno jih je uporabljalo več ljudi hkrati, zato so imele okrogel, štirikoten ali večkoten bazen z več pipami (Hynynen in sod., 2015: 2332). Kontemplativni samostanski vrtovi so imeli v sredini vrta, v križišču stez štiridelne zasnove, vodnjak, kar je »prvina iz arabske prakse« (Ogrin, 2010: 28). Le-ta simbolizira vir življenja in napaja Rajski vrt, s katerim so se istovetili.

Popolnoma drugačne so bile okrasne skledaste posvetne fontane z živahnimi vodometi na vrhu in prelivajočo se vodo, stale pa so sredi plemiških vrtov ugodja (nem. Lustgarten), namenjenih dvorjenju, igram in sprostitvi. Tako so v obdobju bolj sproščenega visokega srednjega veka fontane služile tudi za zabavo.

Slika 15: Flamska miniatura Vrta užitkov iz srednjeveške romance Roman o roži, ki je bilo najbolj brano čtivo na srednjeveških dvorih, prikazuje fontano v središču ograjenega vrta (British Library, 2016).

Po 12. stoletju, v visokem srednjem veku, se na območju Sredozemlja in v srednji Evropi zopet pojavijo javne fontane. Navezovale so se na krščansko ikonografijo in simboliko, nimfe so zamenjali svetniki, vodno korito pa se je preobrazilo v krstni kamen. Pozni srednji vek zaznamuje velik napredek v hidrotehniki – obnova antičnih akvaduktov in začetek časa, ko so fontane, zgrajene za preskrbo z vodo, spet dobile vlogo krasitve javnih mest ter razkazovanje moči in bogastva (Hynynen in sod., 2015). V tedanjem Rimu so zgradili na stotine fontan – Piazza Navona, Acqua Paola in Trevi. V Umbrijskih mestih (Perugia, Assisi, ...) so fontane prvič postavljene na sredino trga, simbola religiozne in posvetne moči, ki daje vodo vsem ne glede na sloj (Hynynen in sod., 2015).

Slika 16: Med opaznejše fontane sodijo levo: fontana Maggiore v Perugi (Monica, 2000), 1275-78; sredina: Schöner Brunnen dominira tržnici v Nürnbergu (Laußer, 2016), okoli 1386, in desno: Fonte Gaia na Piazza del Campo v Sieni 1419 (Gori, 2011)

3.2.4 Islamske dežele

Islamski svet je podedoval tradicijo fontan od pozno antično-mediteranske regije, razvil tehnologijo in oživil starodavne mehanične naprave (Miller, 2002). »Tudi islamska tvornost črpa iz metafizičnih navdihov, vendar zelo neposredno« (Ogrin, 2010: 41). Vse je podrejeno religiozni predstavi o raju. Voda simbolizira vir življenja, boga in se zato smatra za sveto.

Fontana se pogosto pojavlja v središču štiridelne vrtno zasnovane čahar bag, ki izhaja iz perzijske kulture. Zgradba je preprosta, navadno eno okroglo korito ali pa eno nad drugim, pogosto pri tleh in s središčnim vodomatom. Zanje je značilno, da nikoli niso upodabljale človeških figur in so zadržane pri rabi vode, a kljub temu dajejo vtis obilja. »Pri tem voda tudi zvočno zapolnjuje prostor, vnaša vanj svežino, omogoča obredno umivanje in zagotavlja življenje vrtnim rastlinam« (Ogrin, 1993: 239).

Pogost način rabe fontan je bil za obredno umivanje pred molitvijo v mošejah. Večina otomanskih mošej iz 15. in 16. stoletja je imela fontane v sredini dvorišča skoraj pri tleh ali pa več pip vzdolž zunanega prostora. Drug tip fontane je bil »sabil« ali javna fontana – pitnik, ki ima v sušnem in vročem podnebju velik pomen, poleg uporabne pa tudi socializacijsko in mestotvorno vlogo. Zgradba ponavadi obsega graciozno nišo s pipami in koriti, ki je odprta proti ulici. Takšne fontane najdemo danes povsod po islamskem svetu (Miller, 2002).

Slika 17: Sabil ali sebilj v Sarajevu, rekonstrukcija iz leta 1753 (SmoothO, 2016)

Vpliv perzijskega stila in kasnejši razmah islamskega imperija do Kašmirja in severne Indije odseva v mogulskih vrtovih. Izredne kvalitete teh vrtov so omogočene predvsem zato, ker so se razvili tam, kjer je vode v obilju (Ogrin, 1993). Tudi v Šalamar Baghu, 1642 v Lahorju, je voda glavni element terasno zasnovanega vrta. Tu prevladuje osrednji vodni kanal, kjer zrcalno vodno ploskev vznemirja 144 pršečih vodometrov.

Slika 18: levo: Čahar bag, Taj Mahal (Wescoat, 2001); sredina: čadar – preko izbrazdane ploskve se preliva voda in nastajajo posebni optični učinki (Hirst, 1996); desno: pršeči vodometri v Šalamar Baghu (Aladdin ..., 2012)

3.2.5 Renesansa

V obdobju renesanse v Evropi se je oblikovanje fontan od preprostih zbiralnikov vode preusmerilo k virtuoznemu kiparskemu prikazu. Po rimskem vzoru povzeti kipi rečnih bogov, nimf in drugih morskih bitij so bili umeščeni v te oblikovane vodne zbiralnike. Figure, ki obkrožajo ali pa predstavljajo centralni steber, upodabljajo zgodbe Ovidija¹, politična stališča in predstavljajo krščanske svetnike. Zaradi novih hidravličnih iznajdb se poveča izbor oblik in voda postane pomemben element oblikovanja – kot mehurčkaste kapljice, majceni curki, vodne pahljače in zavese ali pa mogočni brizgi itd. Čeprav so javne fontane še vedno služile praktičnim funkcijam, je renesančni humanizem spočel novo vrsto. Naraščajoče potrebe po vodi so se združile s ponovnim odkritjem del antičnih hidravlikov, kot je bil Frontin², ter spodbudile gradnjo in obnovo akvaduktov.

¹ Publij Ovidij Naso (43 pr. n.št – 17 n. št.) in njegovo osrednje delo Metamorfoze ali 246 mitoloških zgodb.

² Sextus Julius Frontinus, (cca. 40 – 103 n.št.) je bil rimski aristokrat, vojskovodja in pisec. Kot komisar za

² Sextus Julius Frontinus, (cca. 40 – 103 n.št.) je bil rimski aristokrat, vojskovodja in pisec. Kot komisar za vode v Rimu je napisal *De aquaeductu*, dve knjigi na temo akvaduktov in fontan, ki sta med najpomembnejšimi deli, ki prikazujejo inženirski domet rimske dobe.

Slika 19: levo: Neptunova fontana v Firencah (Taviani, 2008), sredina: Mojzesova fontana v Rimu (Urban ..., 2016) in desno: Aleja stotih fontan v vili d'Este v Tivoliju (Barlow in sod., 2008)

Bolj potratni prikazi vode so bili rezervirani za zasebne vile in dvorce, običajno domov klera. Prikazana je bila radodarnost naročnika in njegov ugled, toda v principu je šlo še vedno za duhovno sporočilo (Miller, 2002). Po Ogrinu voda v tem času »postane vrtna skulptura in hkrati tudi njegova zvočna prvina« (Ogrin, 1993: 50).

3.2.6 Barok

V poznem 16. stoletju je aplikacija znanosti v umetnosti ustvarila »arhitekturo vode«, ki je postala glavna snov za umetniško izražanje. Fontane v obliki kaskad in slapov so se pojavile v vrtovih italijanskih vil (npr. Frascati) in francoskih gradov. Natančni mehanizmi, izdelani za različne vodne motive, so postali čudo teh sijajnih vrtov. Skulpture so izvirale iz tipičnih antičnih mitov, kombiniranih s sodobnimi alegorijami.

Bernini je popolnoma zaobjel dinamičnega duha tega časa v fontanah, ki so pravi gledališki spektakli. Prostostoječa monumentalna skulptura se je razvila v novih smereh, v mešanici kamna in vode, ki se preliva preko kipov in povečuje dinamiko kompozicije.

Slika 20: Baročne fontane v Rimu. Levo: prva baročna fontana v Rimu na trgu sv. Petra (Brna, 2009); sredina: Tritonova fontana (Jakubec, 2011) in desno: Neptunova fontana na trgu Navona (Shamans, 2013)

V 17. stoletju so bile fontane bistveno sredstvo spajanja krajine z arhitekturo. Čeprav je voda že bila glavna sestavina zgodnejših dvornih vrtov, so bile v Vaux-le-Vicomte predstavljene inovacije, kot je tudi vodna aleja, *allee d'eau*, z zrcalnimi bazeni in fontanami. Andre le Notre, ki je zasnoval te vrtove, je kmalu dosegel višek z Versaillesom. Kakršnikoli dvomi o podrejenosti narave kraljevski moči so izključeni, kar se vidi tudi pri manipulaciji z vodo.

Povzeto po Rihtarju (1996) je najbogatejše oblikovanje najrazličnejših fontan v dobi baroka, ko voda postane nepogrešljiva oblikovana sestavina mestnih trgov. Postavljena pred palačo Poli v Rimu je Trevi najbrž najbolj spektakularna od vseh fontan. Fontana štirih rek je bila v 17. stoletju center vodnih iger na prostem. Rimljani so uživali, ko so ob sobotah in nedeljah v avgustu zamašili odtok in napolnili trg z vodo, da je bil kot gromozanska kad. Tam so imeli slavlja in se s kočijami vozili po preplavljenem trgu (Moore in Lidz, 1994).

Slika 21: levo: Apolonov bazen v Versaillesu (Bassin ..., 2016); sredina: fontana Latona v Versaillesu (Versailles ..., 2016) in desno: fontane v Petrodvorcu, St. Petersburg (Grand ..., 2016)

Baročne fontane upodabljajo zmago nad naravo, z mirno vodo, nadzorovano v geometrični obliki ali curkom vode navzgor, gravitaciji nasproti. Medtem ko se večina orientalskih vrtov vzdrži takih curkov in pršče vode, so v 17. in 18. stoletju francoski krajinski arhitekti zelo zavestno poizkušali prisiliti naravo in razvrščali vodne naprave, da bi izoblikovali zaslepljujoče učinke. Oblikovalci so z lahkoto menjali in improvizirali oblike in velikost pip, da so dosegli različne oblike. Mnoge so vzete iz narave in so kot standardne oblike v uporabi še danes.

3.2.7 Moderna doba

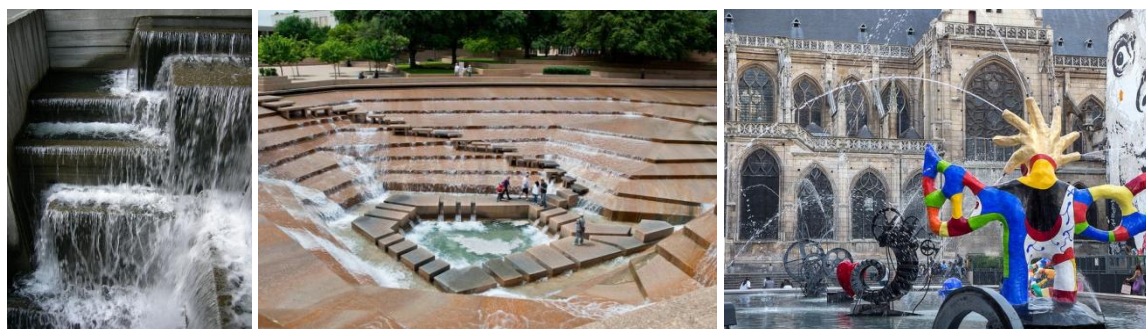
V 19. stoletju sta kvaliteta in domišljija pri oblikovanju fontan manj razvidni. K temu je prispeval tudi pojav litoželeznih fontan serijske izdelave, ki je posledica industrijske revolucije. Cenejše litoželezne fontane so vendarle veliko pripomogle k večji dostopnosti vode v mestih, s tem pa tudi k čistoči in preprečevanju širjenja bolezni, ki so pustošile v revnih in umazanih delavskih četrtih. Po drugi strani pa so se vrstili ambiciozni vodni prikazi na mnogih mednarodnih razstavah, kjer so bile predstavljene prve osvetljene fontane

19. stoletje je čas oživljanja umetnosti prejšnjih obdobj, t.i. eklekticizem, kar se kaže tudi v oblikovanju fontan. Pogosto so označevale urbane izboljšave. V večjih mestih nove fontane spremljajo stavbe ali pa prenovljeno infrastrukturo. Baron Hausmann je v program prenove Pariza vključil zasnovo nove kanalizacije in vodnih motivov. Visconti je novonastale javne parke skupaj s prenovljenimi trgi krasil z renesanso-oživljajočimi fontanami, kot je fontana Louvois (1844), v kateri nimfe predstavljajo štiri glavne francoske reke. Ta stil se je razširil kot vzorčen model za moderno mestno fontano. Tradicija oblikovanja mestnih fontan se je vrnila v stroge izvirne oblike. Nenehno se ponavljajo podobe Neptuna kot v fontani na Schlossplatz v Berlinu. Znotraj revnejših mestnih četrti so začeli postavljati tudi pitnike.

Slika 22: Fontana Louvois (Teofilo, 2010)

20. stoletje: V letih po drugi svetovni vojni postaja voda vsakdanji element v javnih prostorih. Bolj kot fontane postanejo popularni slapovi, bazeni in vodometi brez alegoričnih upodobitev. Ti vodni motivi so pogosto povezani z načrti urbanega razvoja. Dobili so pomembno vlogo v izboljšanju vse gosteje pozidanih mest in odsevali skrb o funkcionalnosti, pa tudi o estetski kakovosti.

Slika 23: levo: fontana v Freeway parku, L. Halprin (Mabel, 2006); sredina: vodni vrtovi v Fort Worthu, Teksas, P. Johnson (Lovelace, 2014) in desno: fontana Stravinsky v Parizu, J. Tinguely (Olivera, 2013)

Pomemben dosežek so vodne plaze Lawrence Halprina, ki so vrnila metaforo v krajinsko oblikovanje, poudarja Ogrin (1993: 374). Obenem pa z manipuliranjem uporabe vzorcev gibanja vode v tipičnih gorskih potokih in slapovih podajajo pomembne izkušnje z vodo. Dostopnost vode je glavnega pomena. Ta občutek za stik s tekočo vodo se je okrepil v poznem 20. stoletju z novo tehnologijo, kot je potopna črpalka in računalniškimi nadzornimi programi, ki snemajo vzorce vode in omogočajo neskončno variant ponavljanj. Z izkoriščanjem teh izumov je Philip Johnson zasnoval serijo vodnih vrtov (1975 v Fort Worthu, Texas), ki prebujajo izkušnjo gora, kaskad, bazenov, gozdov in rek. V središču Manhattan NY je Paley Park, mala oaza z enkratnim vodnim zidom, ki oponaša zvok slapa in zastira hrup prometa. Fountain place je Dan Kiley zasnoval kot klasični vodni vrt z osrednjo točko v inovativni fontani z vodometi. Fontane dvajsetega stoletja so večkrat

vključene v veliko večje komplekse kot dostopni elementi javnega mestnega prostora, ki vabijo k aktivni udeležbi.

Na tej filozofiji vse bolj neposrednega podajanja izkušenj z vodo, skupaj z ekološkimi vidiki izrabe deževnice ter izpopolnjeno tehnologijo gradijo tudi v 21. stoletju in postajajo prave mestne oaze.

Slika 24: Fontane 21. stoletja. Levo – Spominska fontana princesi Diani (Travel ..., 2016); sredina – Crownova fontana v Chicagu (A view..., 2016) in desno – Market square v Guelphu, Kanada (Morning ..., 2013)

3.3 VLOGA FONTAN V GENERIRANJU MESTNEGA JAVNEGA PROSTORA IN NJIHOVA SOCIALIZACIJSKA VLOGA

Mesta se ne morejo razviti čez meje vodnih zalog. Javne fontane, monumentalne ali skromne, so pomembno prispevale k blaginji mest, ko so omogočale dostop do poglobitnega življenjskega vira (Symmes, 1998). V zvezi s tem Mumford omenja, kako je papež Martin IV., ki se je vrnil v Rim po velikem cerkvenem razkolu, najprej obnovil razpadajoče akvadukte, da bi naraščajoče prebivalstvo oskrbel z vodo (Mumford, 1969: 411). Obnova akvaduktov se je razmahnila v času renesanse, ko so fontane prikazovale moč papežev. Sikst V. je po obnovi vodovoda dal postaviti terminalno fontano Aqua Felice, ki je močno odsevala protireformacijsko sporočilo cerkve, obenem pa je z vodo oživila rustikalno predmestno četrt. Papež Pavel V. Borghese je obnovil Trajanov akvadukt – zdaj Aqua Paola – in impozantno fontano kot zaključek akvadukta, ker so tamkajšnji prebivalci pili onesnaženo vodo iz reke Tibere.

Oblikovanje trgov je bilo podrejeno zbiralnikom vode, ki so se navadno nahajali pod vodnjakom (Kostof, 1991: 266). Take primere najdemo na Prešernovem trgu v Kopru (Da Pontejev vodnjak), na trgu Prvega maja v Piranu, v San Gimignano, Italija, se trg imenuje po zbiralniku: Piazza della Cisterna idr. Trgi so bili včasih ustvarjeni za prikaz posebej čudovite fontane. V Bologni je Neptunova fontana stala na mestu, kjer so leta 1563 izoblikovali Neptunov trg prav zaradi nje. Zaradi pogledov nanjo so morali podreti nekaj obstoječih stavb (Kosof, 1991: 266). Fonte Gaia (1408–19) v Sieni, Italija, je bila prvi zanesljiv vir vode v mestu. Ime fontana Veselja je dobila zaradi proslavljanj, ko je voda pritekla v središče mesta in bila vidno postavljena nasproti mestne palače. Speljati zadostno količino vode na vrh hriba za rabo skupnosti je bil najvidnejši prikaz dobrega vladanja.

Slika 25: levo: Aqua Paola, Rim (Laboratorio ..., 2005); sredina: velika cisterna na Prvomajskem trgu v Piranu (Zgodovinski..., 1997) in desno: Piazza della cisterna v San Gimignano (Aless, 2015)

Skozi vso zgodovino smo ljudje odvisni od sveže vode, zato je bil njen izvir vedno pomemben kraj, na katerem so se ljudje zbirali. Na teh mestih so se dogovarjali o skupnih zadevah in trgovali, tako so nastajale naselbine in bila ustanovljena mesta. Tudi znotraj mest fontane zasedajo pomembne urbane prostore. Tako kot so se pred tem zbirali ob studencih na rodovnih ali vaških posvetovanjih, so kasneje strateško umeščene fontane na javnih mestnih prostorih prispevale k občutku skupnosti. Srednjeveške fontane na primer niso samo lepo oblikovana umetniška dela in mesta za zajemanje vode, ampak »žarišče družabnosti«, ker so nudile priložnost za srečanja in klepet. Mumford (1969: 412) jih označi kot »točilnico v krčmi« in »krajevno zbirališče novic v četrti«. Ob fontanah so ženske prale perilo, se igrali otroci, srečevali zaljubljeni.

Slika 26: Fontana nedolžnih v Parizu. Levo: kot prizorišče burnega tržnega dogajanja (Chalon, 1822); sredina: kot scenografija za plesno prireditev (Hoffbauer, 1882); desno: fontana kot večerno zbirališče mladih in zaljubljenih (Salvon, 2011)

4 DOŽIVLJAJSKI POTENCIALI VODE

Območja z naravnimi vodnimi pojavi in številnimi oblikovanimi vodni motivi štejemo med najprivlačnejša v krajini. Ana Kučan (2011) opozarja »na možnost, ki jo voda ponuja za dvig kakovosti bivanja, ... predvsem njen prispevek k duhovni razsežnosti našega bivanja«. Vloga vode »v mestni krajini je predvsem v tem, da izboljšuje mestno klimo, da prispeva k ekološki in vrstni pestrosti, da prispeva v mestu rekreacijski potencial, da prispeva doživljajski potencial in da pomaga soustvarjati mestno podobo« (Kučan, 2011).

Po Jeršiču (1995) na doživljanje krajine vplivajo osebni in družbeni dejavniki. Prostor in elemente prostora zaznavamo preko čutil, ki v nas sprožajo raznovrstna sporočila, pomene, simboliko, čustva (Strniša, 2006). Tako se preko naših čutil neprestano obnavlja vez z vodo, ki v človeku prebujajo določen razpon čustev, podedovanih ali pridobljenih preko simbolnih in religioznih predstav o njej. Podobne izkušnje z vodo lahko mestni prebivalci doživljajo v fontanah in drugih vodnih motivih na javnih urbanih mestih.

V diplomski nalogi so doživljajski potenciali vode opredeljeni kot vsi učinki vode, ki jih ljudje preko vida, sluha in otipa zaznavamo kot privlačne in hkrati dobrodejno vplivajo na mikroklimo.

Slika 27: Vedno privlačna voda (Young, 2013)

V prvi vrsti vodo pijemo, to je človekova najosnovnejša potreba in splošno znano je, da voda sestavlja približno $\frac{3}{4}$ človeškega telesa ter sodeluje v vseh procesih znotraj njega. Zagotavljanje sveže pitne vode vsakomur je bila od nekdaj osnovna funkcija fontan. A povečini ni več tako, saj voda običajno kroži v zaprtem sistemu, sveža voda pa se dotoči zaradi izhlapevanja, da se obdrži optimalni nivo vode v fontani. Res je, da se s tem občutno zmanjša poraba pitne vode, vendar je zato vanjo potrebno dodajati kemična sredstva predvsem za izboljšanje videza vode, kar pa onemogoča, da bi jo lahko pili. V ta namen je ob fontano priporočljivo postaviti še pitnik.

4.1 VIDEZNI ALI VIZUALNI POTENCIAL VODE V FONTANAH

Za zbiranje informacij v krajini je vid človekov prvi in tudi najpomembnejši čut. Poleg tega voda zaradi svojih lastnosti, kot je osvetlitev ali njena homogena površina, v krajini vidno izstopa, pojasnjuje Marušič (1998). Stoječe vode in njihove zrcalne površine vpijajo, odbijajo ter lomijo svetlobo in okoliško krajino (Halprin, 1974). Na ta način voda osvetljuje prostor in ga optično povečuje.

Tekoča voda razburka površino stoječe vode, ki potem odseva razdrobljeno svetlobo, razlaga Halprin (1974), vodni curki in razpršene kapljice sijajo in se bleščijo v soncu. Pri

tem se sončna svetloba lomi in tvori mavrico. Descartes je zapisal: »... mavrica se ne pojavlja samo na nebu, temveč tudi v zraku okoli nas, kjerkoli so kapljice vode, ki jih osvetljuje sonce, kot lahko vidimo v določenih fontanah, ...«³ Razburkana vodna gladina lahko ustvarja brezmejno število učinkov, štrline v kanalu lomijo vodno površino, ustvarjajo nove vzorce in pripomorejo k penjenju vode in izstopajočemu belemu odtenku (Aurand, 1991). S tem pa postane bolj vidna s večje oddaljenosti od fontane.

Slika 28: Levo: vodno zrcalo v Bordeauxu (Beranger, 2016); sredina: voda se blešči v soncu (Jezierski, 2016) in desno: mavrica v Internacionalni fontani v Seattlu (Fuji, 2010)

Zdi se, da voda nima lastne barve, vendar z globino postaja vedno bolj modra in temna. Njena barva je odvisna tudi od prisotnosti različnih delcev (npr. mineralov) ali pa različnih bakterij in alg. Obarvanost vode pa zaznamo tudi kadar odseva okolico, na primer kot še bolj modro, če zrcali nebo. V naravnih pojavih lahko vidimo celo paleto barvnih odtenkov od modrih, zelenih, rjavih, sivih, rumenkastih in rdečkastih odtenkov. Barva vode v fontanah pa je odvisna predvsem od barve dna bazena, drugače jo zaznamo predvsem kot brezbarvno ali kot belo kadar se peni oziroma meša s kisikom.

Kot vegetacija tudi voda variira v dinamičnosti in pojavnosti. Možna je manipulacija ekstremnih temin in svetlin ali pa dramatizacija tekstur gibanja in statičnosti (Dee, 2001). Temna stoječa voda je lahko kontrastna belemu vertikalnemu vodometu. S svojim gibanjem in volumnom pa spet tvori nasprotje s travnimi in vodnimi ploskvami. Voda v fontanah kot naraven element ali kot snov v gibanju, prožna, mehka, plastična, svetla, spreminjajoča se, deluje kontrastno tudi betonu in drugim umetnim materialom in tako prispeva k večji vidni pestrosti urbane krajine. Polič pojasnjuje, da »odmik ali kontrast s sosednjim mestnim okoljem in prisotnost naravne prvine, posebno vode, omogoča sprostitev« (Polič, 1998: 62), torej videzni oddih od velikih površin asfalta in zgradb.

Konstrukcija fontan je namenjena neprestanemu gibanju vode, ki v prostor vnaša vidno raznovrstnost in razgibanost. Intenzivneje ko voda teče, prši, valovi, pljuska, se dviga, pada in se vrtniči v najrazličnejših vzorcih, bolj je ljudem privlačna. Boeminghaus (1980) ugotavlja, da s tem voda konkurira drugim vidnim zanimivostim v mestu, denimo barvam.

³ Francoski znanstvenik in filozof Rene Descartes je raziskoval pojav mavrice v *Discours de la Méthode Pour Bien Conduire Sa Raison et Chercher la Vérité dans les Sciences* (seconde annexe) La Dioptrique, 1637.

Osnovne smeri gibanja so navzdol (slap), navzgor (vodomet), horizontalno (vodni tok, kanal) in vse vmesne kombinacije (Rådsten-Ekman, 2015).

Voda je voljna snov, ki nima lastne oblike, temveč se vedno prilagaja drugim, na njeno gibanje pa vplivajo predvsem zunanje sile, kar daje veliko možnosti za oblikovanje. Sodobna hidravlika in računalniška tehnologija omogočata posnemanje raznih naravnih vodnih pojavov, predvsem pa ustvarjanje novih, bolj abstraktnih vodnih oblik, ki se lahko ritmično ponavljajo ali »plešejo« v ritmu izbrane glasbe. Različne oblike šob lahko ustvarijo mehurčkasto, penečo ali pršečo vodo v množici najrazličnejših oblik.

Raznovrstne učinke je moč dobiti tudi z oblikovanjem robov, preko katerih se preliva voda. Čez gladek rob pada gladka vodna plast, če pa je rob nazobčan, bo voda dobila obliko vodnih niti ali vodne zaves (Halprin, 1974). Halprinove vodne plaze se zdijo, kot da je tam uporabljena večja količina vode kot v resnici. Učinek turbulence in bele vode, ko je z relativno malo vode moč prikazati večjo dramatičnost motiva, je v vrtovih mogulskih vladarjev poznan kot čadar.

Slika 29: Levo: kontrast temne in svetle vode (Harnneola, 2010); sredina: razbrazdana površina poveča dramatičnost motiva (Phyo, 2013) in desno: fontana pozimi služi kot drsališče (Janet ..., 2012)

Ker voda v krajini vidno izstopa, lahko fontane pripomorejo k boljši orientaciji znotraj urbanega prostora. Lahko so postavljene kot videzni poudarek ali žariščna točka, za pritegovanje pogledov, za ustvarjanje občutka pomembnosti neke zgradbe ali prostora, ki ga predstavlja fontana.

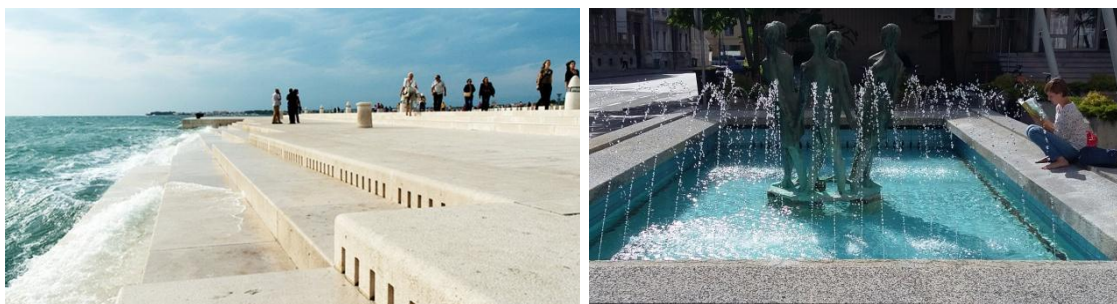
V običajnih fontanah je voda v tekočem stanju, le redke pa uporabljajo vodo v več agregatnih stanjih. Tako je mogoče zagotoviti privlačnost fontan tudi v hladnejših obdobjih. Tudi osvetlitev fontan povečuje dramatičnost vodnih učinkov in kontrastov, predvsem pa omogoča privlačnost vode tudi ponoči. Nekatere osvetljene fontane so pravi vizualni spektakli.

4.2 ZVOČNI ALI AVDIALNI POTENCIAL VODE PRI FONTANAH

Prav tako kot videzni potenciali vode so pomemben vidik pri doživljanju tudi njeni raznoliki zvoki, ki jih lahko zaznavamo tudi v fontanah. Zvočni učinki vode si vsekakor zaslužijo pozornost in načrtovanje, saj jih je mogoče natančno oblikovati v željen rezultat (Seckin, 2010).

Opazovanje in poslušanje vode lahko ponese človekovo zavedanje stran od resničnosti trenutka v bolj pomirjujoče, mirno stanje uma. Kjer ni žuborečih potokov in rek, je mogoče vodo oblikovati tako, da bodo njeni zvoki povezovali ljudi z naravo, naravnimi zvoki (slapovi, gejzirji, potoki, dež ...). »Poudarjanje zvoka oziroma dogajanja v naravi je pomembno za vzpostavljanje pristnejšega stika prebivalca mesta z naravo,« izpostavlja Erjavec-Šukljeta (1998: 75) in navaja primer tradicionalne japonske subtilnosti, ko s posebno zasaditvijo v vrtovih krepi učinek dežnih kapelj.

Gibanje vode človek slišno zaznava kot paleto različnih zvokov in se odziva nanje. Voda kaplja, curlja, šumi, žubori, pljuska, brbota, buči itd.. V urbanih prostorih je zvok gibajoče se vode v fontanah povečini prijeten. Kadar so zvoki zvezni, kot je npr. ritmično valovanje morij in jezer, neprestano šumenje vodotokov ali kapljanje dežja, delujejo kot zvočno ozadje in pogosto niso opazni. Zvok velikih količin padajoče vode (slap, vodometa), ki je v naravnem okolju zaznan kot prijeten, pa se v urbanem prostoru nagiba k neprijetnemu, raziskuje Rådsten-Ekmanova (2015). Lahko pa ima tudi spodbujajoči učinek, ugotavlja Seckin (2010), v nasprotju z zvoki valovanja ali vodnih curkov, ki so ocenjeni kot pomirjujoči.

Slika 30: Levo: morske orgle v Zadru (Linssimato, 2009); desno: zvezen zvok vode v fontani prekriva hrup prometa in omogoča občutek intimnosti na javnem mestnem prostoru (osebni vir)

Premalo zvoka, kot je kapljajoča pipa, ali preveč glasnosti v zaprtih prostorih, kot so nakupovalni centri, lahko postane moteče (Boemninghaus, 1980). V Alhambri so fontane relativno tihe, toda stene in tlakovane površine zaprtih dvorišč omogočajo prijetne odmeve vodnih curkov, ugotavlja Halprin (1974). Vsaka fontana ima svoje območje, znotraj katerega se slišijo zvoki, ki jih oddaja, ali tako imenovano slišno območje. Šumenje 'glasne' fontane, postavljene blizu prostora za sedenje, ali t.i. 'beli šum' (angl. white noise) lahko uspešno zakrije okoliški hrup prometa in pripomore k ustvarjanju prijetnejšega ambienta. Študija prijetnosti zvokov fontan, ki jo je izvedla Rådsten-Ekmanova (2015), je pokazala, da mora za uspešno prekrivanje frekvenca zvoka vode v fontani sovpadati s frekvenco neprijetnih zvokov. Zvok vode je odvisen tudi od vrste šob – npr. tiste ki mešajo vodo z zrakom, so bolj glasne in zvok je manj prijeten.

Zapleten sistem gibanja vode v mnogih fontanah ustvarja nekakšno kompozicijo vodnih zvokov. Na primer fontana Dan Kileya na Fountain place v Texasu, Internacionalna fontana v Seattlu in še mnoge druge. Vodni avtomati, ki se pojavljajo skozi vso zgodovino

oblikovanih vodnih motivov, v kombinaciji z zrakom oblikujejo glasbo (vodne orgle), posnemajo ptičje petje ...

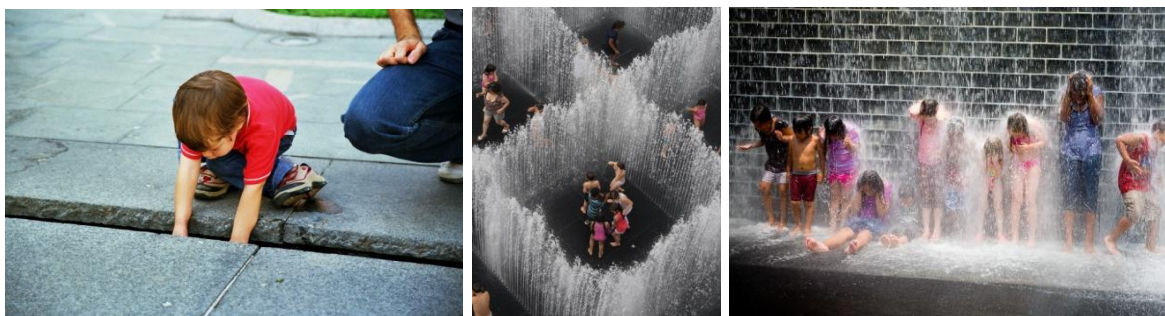
Seckin (2015) ugotavlja, da vodni zvoki povečajo občutek varnosti v prostoru, ker pomagajo pri boljši orientaciji. Tudi z oblikovalske perspektive je zanimivo zaznavanje vode, ko je ta slišna, vendar še ni vidna. Voda ima tudi pomirjujoč, terapevtski učinek, prav tako niso zanemarljivi učinki zmanjšanja stresa zaradi zvokov padajoče vode. Vpliv vodnih zvokov na človekovo počutje lahko vidimo v poplavi posnetkov vodnih zvokov npr. zvokov valov (Booth, 1990) in dežja.

4.3 TIPNI ALI TAKTILNI POTENCIAL VODE

To so vse lastnosti in učinki vode v fontanah, ki pripomorejo k privlačnosti neposrednega fizičnega stika z vodo. Voda je bistvena sestavina našega telesa, zato smo nenehno v stiku z njo: ko dihamo, jemo, pijemo, se umivamo, občutimo jo ko pada dež Vendar voda ni le nuja, je doživetje na vseh nivojih človeškega bitja, kot ugotavlja Moore (Moore in Lidz, 1995) – ne le na fizičnem, ampak tudi duhovnem. Ljudje imamo globoko željo, da občutimo vodo, smo tudi popolnoma potopljivi vanjo, za zabavo ali rekreacijo. To se najbolje opazi pri malih otrocih, ki nagonsko uživajo v igri z vodo (Booth, 1990).

»Stik z vodo je najbolj osebno-intimna izkušnja, ki jo lahko imamo z njo« (Moore in Lidz, 1995: 203). Stopnje stika z vodo se lahko vrstijo od pršenja tople pare do škropljenja slapu, brodenja po vodi, plavanja v bazenu in pitja. Zato je tipni potencial vode v fontanah odvisen predvsem od dostopnosti vode uporabnikom. Dostopnost vode pa je odvisna od višine in oblike korita ali roba bazena in nivoja vode v njem. Najbolj neposreden stik z vodo omogočajo fontane, ki imajo dostopen bazen, in tiste, ki sploh nimajo bazena, korita ali skleda. Slednje so vedno bolj priljubljene, saj so bolj varne in omogočajo najbolj neposreden stik z vodo.

Globoka voda je lahko nevarna predvsem za majhne otroke, ki jih stik z vodo nezadržno privlači, pa tudi pri padcih. Tudi izpostavljena inštalacija, kot so vodne šobe in cevi, je lahko nevarna, poudarja Aurand (1991). Vodni motivi naj bi bili oblikovani tako, da bi jih lahko uporabljali tudi otroci in invalidi (Kosem, 2006).

Slika 31: Levo: igra v vodnem kanalu fontane Evropa (osebni arhiv, 2001); sredina: vodne igre (Spence J. 2016) in desno: otroci pod slapom fontane Crown v Chicagu (Dillon, 2015)

Voda je tudi spodbudno sredstvo za igro v javnem mestnem prostoru. V kakršnikoli obliki ima fascinanten vpliv na otroke – poskusiti jo morajo na različne možne načine: prijeti z rokami, stopiti vanjo, teči po njej, škropiti ipd. Voda spodbuja domišljijo, medtem se otrok uči, pridobiva izkušnje, kar mu pomaga v nadaljnjem življenju, ker omogoča razvoj potencialov, ki jih ima v sebi.

4.4 VPLIV NA MIKROKLIMO ALI EKOLOŠKI POTENCIAL VODE

Klima ima neposreden vpliv na telesno in duševno počutje oziroma delovanje človekovega organizma (Belak, 2000). Vpliv vode na mikroklimo je pomemben predvsem v »asfaltiranih« mestih, kjer je ozračje bolj suho, kot je primerno za dobro počutje ljudi. Voda občutno pripomore k večji vlažnosti zraka ob fontanah in bližnji okolici. Medtem ko pljuska in prši, se poveča njena površina in hitreje izpareva, kar blagodejno vpliva na suho mestno mikroklimo. Slaba stran hitrejšega izhlapevanja je večja poraba vode.

Zrak okrog fontan je vedno prijetno hladen, ker se pri izhlapevanju porablja toplota iz okolice. To je pomembno v mestih, kjer je običajno manj poraslih površin, ki v vročini dajejo senco in hlad, večja pa je akumulacija sončne toplote. Vodni elementi ustvarjajo naravni učinek klime in uravnavajo temperaturo zraka. Včasih je dovolj že pomočiti roko ali nogo v vodo in vročina je znosnejša. Voda v vzhodnjaških namakalnih kanalih je s seboj prinašala tudi hlad (Halprin, 1974).

Slika 32: Levo: voda hladi stopnišče v Alhambri (Ludwick, 2000); sredina: prijetna klima ob slapu v Greenacre parku v N. Yorku (Warren, 2013) in desno: dobro mikroklimo omogočajo fontane, kjer se voda oblikuje v majhne kapljice, fontana El Alamein v Sydneyu (Fraser, 2008)

Ko se tekoča voda razbija v kapljice, sprošča velike količine negativno nabitih ionov. Ta pojav je znan kot Lenardov efekt ali učinek fontane in je značilen za prostor okrog vodnih izvirov, slapov, celo za morske obale z visokimi valovi, gozdove ali za ozračje po dežju. Negativno nabiti ioni vodnih molekul se vežejo s pozitivno naelektrenimi prašnimi delci v zraku, ki jih je v mestnem ozračju preveč, da bi se ljudje dobro počutili, jih nevtralizirajo, rezultat pa je dobrodejen vpliv na počutje.

5 OBLIKOVALSKA RABA VODE V RAZLIČNIH SLOGOVNIH OBDOBJIH, KJER JE VODA SIMBOLIČNO TRANSFORMIRANA ALI PA JE NJENA VLOGA POUSTVARJENA

S simbolizmom v krajinskih artefaktih se je temeljiteje ukvarjal Dušan Ogrin, zato je naslednje povzeto izključno iz njegovih del *Symbolism in man-made landscapes* (Ogrin, 1994) in *Vrtna umetnost sveta* (Ogrin, 1993).

Po Ogrinu so krajinske strukture, ki delujejo kot simboli, prvotno nastali s pripisovanjem določene večvrednosti ali moči nekemu izključno naravnemu pojavu, npr. goram, slapovom in starim drevesom na Japonskem. Poznejše umetne oblike pa so nastale s spreminjanjem naravnih gradiv na tak način, da lahko posredujejo simbolična sporočila. Simbolično preobrazbo ali poustvarjanje vloge vode lahko prepoznamo tudi v nekaterih pomembnih motivih, ki so se izoblikovali v različnih slogovnih obdobjih krajinskega oblikovanja.

5.1 SIMBOLIZEM VODNE PLOSKVE

Zaradi njene gladke površine je voda že vnaprej določena za posebne plastične učinke v krajinski kompoziciji, to pa se lahko kaže tudi v simboličnih preobrazbah (Ogrin, 1994: 9).

5.1.1 Vodna ploskev kot simbol čistosti

Ob večjih templjih so Egipčani umestili vodne bazene pravokotnih oblik, v katerih so svečeniki opravljali rituale očiščenja. Gladka vodna površina teh svetih jezer je simbolično predstavljala čistost prav tako kot gladina vodnih bazenov v Perziji in islamskih deželah, ki so se pojavljali v vrtovih palač, grobnic in ob džamijah.

5.1.2 Vodna ploskev kot simbol dominance

V času baroka je homogena vodna površina umetno narejenih vodnih kanalov zrcalila moč absolutnega monarha. Vodni kanali so poudarjali osno zasnovano baročnih vrtov, kjer se os, ki izhaja iz dvorca, nadaljuje v neskončnost, da lahko izraža človekovo prevlado nad naravo in ustvarja popoln red.

Slika 33: Veliki kanal v Versaillesu (Chateau de Versailles, 2016)

5.1.3 Vodna ploskev kot simbol svobode

Ogromne površine vode, ki so se skupaj s travnimi pojavljale v 18. stoletju, so kot proste površine izražale socialne in politične ideje krajinskega gibanja o svobodi in demokraciji.

5.2 ČISTA ZEMLJA

Ogrin povezuje simboliko vodne ploskve in vodo kot očiščevalno snovjo tudi z japonskim obredom oblikovanja večvrednih, svetih krajev, imenovanih čista zemlja. Čistost ali homogenost ploskve je prikazana kot izčiščen pravokotni prostor v gozdu, posut z enako velikimi zrni proda v barvi, ki se razlikuje od okolice. Ta abstraktna ploskev je kasneje postala osrednja sestavina zen vrtov, ki jo poznamo kot peščeno ploskev skupaj s kozmično goro v obliki suhih otokov – skal.

5.3 SHANSHUI

S simboliko vode je povezan tudi najpomembnejši kitajski motiv gore in vode, *shanshui*, ki je pravzaprav vizualizacija daoistične podobe sveta. V njem se motiv otoka nesmrtnikov povezuje z gorami, hkrati pa se udejanjajo jin-jang kontrasti. Slikovite, izvotljene skale, postavljene sredi vode ali vzdolž obrežij, so prisposodba oblakov, njihova vloga pa je prikazati izredno lahko in efemerno snov z zelo težko, dolgoživo – skalo. Skale so postavili z ožjim delom navzdol, da so videti lahkotnejše in da bi tako še povečali pomen metafore. Znani primeri so Pregrada iz oblakov, Suzhou, in Paviljon nad oblaki, Šanghaj.

5.4 KARESANZUI

Tudi pri najpomembnejšem Japonskem vrtnem motivu *karesanzui* gre za ponazarjanje ali simbolično upodobitev oziroma posnemanje naravnih vodnih motivov (slapov, potokov, obalnih prizorišč, otokov v morju). Kot pri *sanshuiju* je tudi tu namesto vode uporabljeno gradivo, ki ima drugačne ali že kar kontrastne lastnosti – pesek, kamenje, skale. Karesanzui temelji na zen filozofiji, ki prakticira kontemplativnost v tihem okolju, česar pa s tekočo vodo ni moč doseči. Kot primere Ogrin izpostavlja suhe skalne slapove ob jezerih, kot je ob templju Saihodži v Kiotu, kjer je suhi vrt z več motivi, zložen samo iz skal. Primeri so tudi vrt Tenriudži z naturalističnim prikazom skalnega slapa na obrežju in še bolj abstraktna Daizenin in Taizoin, kjer je slap na ravnem. V skrajno abstraktnih zasnovah vrtov Rioandži in Šodendži, pa ni več moč prepoznati naravnega prizorišča ali simboličnega motiva.

Slika 34: Uprizarjanje morskih valov s peskom – motiv *ginsadan*, Ginkakudži, Srebrni paviljon v Kiotu (Ogrin, 1993: 217)

5.5 ČAHAR BAG

Fontana se pogosto pojavlja v središču pravokotne ali kvadratne vrtno zasnove čahar bag, ki jo delijo simetrično razporejeni vodni kanali. Zasnova, imenovana tudi vzorec štirih vrtov, izhaja iz perzijske kulture in simbolično predstavlja motiv štirih rek paradiža. Postal je osnova oblikovanja vrtov in tudi dvorišč arabskih dežel od monumentalne mogulske kulture Indije do mavrske kulture Španije.

5.6 PRAVILNOST: KROG, KVADRAT, MREŽA

Z vidika uporabe vode so poznane mrežne oblike, ki se pojavljajo na dvoriščih islamskih mošej. Vodnjaki in sadno drevje, ki predstavljajo obilje, prikazujejo simbolične podobe koranskega paradiža v ograjenih prostorih. Najbolje ohranjeni primeri so v Seville in Cordobi.

5.7 SREDIŠČNOST

Po Ogrinu je to simbolizem, kjer je več krajinskih prvin urejenih tako, da stopnjevanje narašča proti centru kompozicije oziroma pomembni točki. Poleg čahar бага in srednjeveških klaustrov imajo tako kompozicijo tudi renesančni, predvsem pa baročni trgi s fontanami v središču (trg Navona v Rimu) in vrtovi s fontanami ob križanju osi (Versailles v Franciji).

5.8 VODNE KRAJINE LAWRENCA HALPRINA

Halprin prek izrazite asociacije svojih vodnih krajin na naravne gorske soteske s slapovi in brzicami ponovno vpelje moč prispodobe v krajinsko oblikovanje.

Slika 35: Halprinova fontana Keller v Portlandu (Ogrin, 1993)

5.9 ABSTRAKCIJE KOT METODE SIMBOLIČNEGA PREOBLIKOVANJA MATERIALA V KRAJINSKEM OBLIKOVANJU V SKLADU Z NAČINI, KI JIH JE OPREDELIL DUŠAN OGRIN

Ustvarjanje simbolov ali simbolizacija je postopek izbiranja in ohranjanja bistvenega, vse druge (čutno zaznavne) informacije pa je treba izločiti, da bo sporočilo v simbolu jasno. Iz tega je razvidno, da simboli nastajajo s postopkom abstrakcije, in sicer tako, da ne upoštevamo nekaterih značilnosti objekta.

Namen različnih metod abstrakcij je pridobitev novih, drugačnih lastnosti krajinskih elementov, zaradi katerih se bodo nove oblikovalske celote razlikovale od obstoječih. Za posredovanje novih, drugačnih sporočil je potreben odmik od že znanih pomenov naravnega gradiva.

5.10 OBLIKE ABSTRAKCIJE, VEZANE NA VODNE POJAVE

Ogrin je opredelil več znanih postopkov abstrakcij, tu pa se naloga osredotoča na tiste, ki so uporabljeni pri simboličnih transformacijah vodnih pojavov, s katerimi so ustvarjene nove, še ne poznane vodne oblike oziroma motivi.

5.10.1 Aglomeracija ali strnitev

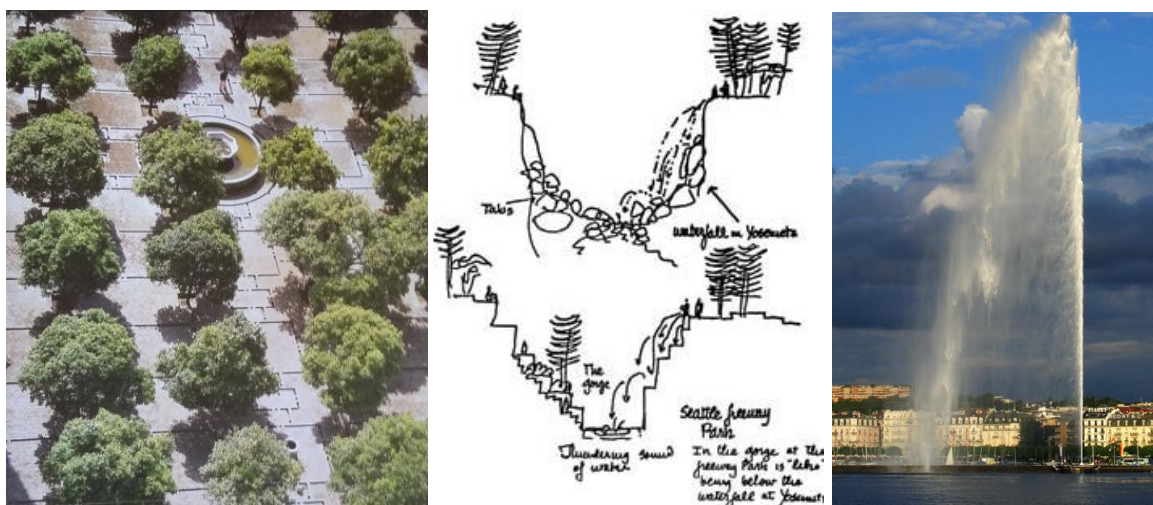
To je postopek goste postavitve elementov (dreves, grmičevja, skal), ki postanejo nove prostorske enote, kot so clumpi v angleškem krajinskem slogu. Skalne formacije v kitajskem motivu shanshui simbolično predstavljajo oblake kot vodni pojav. Z zgoščevanjem vodometov v fontani na Fountain plazi v Dallasu je ustvarjen nov vodni motiv, ki se je razširil po svetu (slika 49, str. 52). S strnitvijo prsečih vodnih šob v Tannerjevi fontani je ustvarjena nova vodna oblika, »vodni tumulus«.

Slika 36: levo: postavitev vodometov v gosto mrežno zasnovo, Fountain place (S.R., 2008) in desno: vodni tumulus v fontani Tanner (PWP ..., 2016)

5.10.2 Pravilnost

Po tej metodi so elementi urejeni na podlagi geometrijskih vzorcev, kot je linearna mrežna ali krožna postavitev ali simetrična organizacija. Kot primer linearne postavitve z višjim pomenom lahko izpostavimo vodne kanale z vodometi v perzijskih vrtovih, osno zasnovane kanale baročnih vrtov in islamskih predstavitev paradiža v vrtovih palač in mošej ter primer mrežne razmestitve vodnih kanalov mošeje v Granadi, v Španiji. Rimljani so uporabljali obliko ekshedere za poudarjanje pomembnosti nimfejev. S postavitvijo okoliških prodnikov v krožno obliko Tannerjeva fontana na Harvardski univerzi priključuje arhetipske krožne oblike.

Slika 37: levo: Pravilnost - dvorišče pomarančevcev v Seville (Ogrin, 1993); sredina: Preoblikovanje gradiva - Halprinova skica Freeway parka v Seattlu jasno prikazuje prenos izkušenj vodne soteske v park (Landscape ..., 2016); in desno: Atektonika - okoli 130 m visok vodomet na Ženevskem jezeru (Bobillier, 2005)

5.10.3 Preoblikovanje gradiva ali transfiguracija

Postopek deluje v smeri preoblikovanja elementov (rastlin, skal, vode, zemljišča), tako da ti dobijo novo, razvidno umetno obliko. Sem lahko prištejemo umetne vodne bazene in kanale (Egipt, Perzija, islamske dežele, barok). Poleg tega pa še vse vodne oblike curkov, pahljač, vodih gobic, zaves in podobnih oblik, ki jih oblikovalci dosežejo s posebnimi oblikami vodnih šob in robov in računalniško tehnologijo. Halprin z novimi oblikami iz umetnega gradiva – betona, v svojih vodnih plazah podaja izkušnje gorskih vodnih krajin.

5.10.4 Atektonika

Namen postopka je (npr. pri shanshuiju) ustvariti nenavaden vidni učinek z zlaganjem skal, tako da je njihov širši in večji del zgoraj, v nenaravni legi, kar predstavlja lebdeč oblak. Tudi vodometi, kjer voda kljubuje sili težnosti, so umetna tvorba.

5.10.5 Sinhronizacija različnih meril

Predstavlja dele kompozicije, katerih merilo se dramatično spreminja in lahko variira od 1:1 do 1:1000, kar pogosto vidimo v japonskih skalnih kompozicijah. Tako menjavanje merila je vidno v rimski fontani Trevi med figurami, skalovjem, rastlinjem in vodnimi motivi, ki predstavljajo vodne pojave – reke, ocean.

Slika 38: Izpod osrednje figure Oceana izvirajo potoki in reke, tečejo v morje ali velik talni bazen, ki je prikazano v veliko manjšem merilu kot figure, skalovje in rastlinje. (Hill, 2002)

6 ANALIZA IZBRANIH PRIMEROV FONTAN Z VIDIKA DOŽIVLJAJSKIH POTENCIALOV VODE

Kot je že bilo povedano, so izkušnje z vodo, tem izjemno privlačnim in raznolikim naravnim elementom, potreba vsakega človeka. Pojavnost vode se kaže v množici različnih naravnih oblik, ki človeku zagotavljajo obilico možnosti za njeno doživljanje. Doživljajski potenciali vode so manj raziskano področje (krajinskega oblikovanja), zato sem jih skozi diplomsko delo poskušala določiti in razčleniti na podlagi krajših sestavkov ali opisov. Opredeljeni so vsi učinki vode, ki jih ljudje preko vida, sluha in otipa zaznavamo kot privlačne in hkrati dobrodejno vplivajo na mikroklimo. Na teh čutnih izkušnjah z vodo pa se vzpostavljajo višji, duhovni pomeni oz. simbolni potenciali tega elementa, ki določajo, kako vodo na splošno dojemamo in kakšno vrednost ima za človeka, kar vpliva na oblikovanje fontan in drugih oblikovanih vodnih motivov.

Možnosti podajanja celostnih izkušenj z vodo so v mestih veliko manjše, ker so naravni vodni pojavi bolj ali manj preoblikovani (pozidani – poseljeni, kanalizirani) in povečini slabše dostopni. Zaradi goste pozidave in spremenjene klime je potreba po naravnih elementih v mestih še večja in fontane so nepogrešljiv del javnih mestnih prostorov, saj vzpostavljajo stik s tem naravnim elementom. Vendar pregled fontan in oblikovanih vodnih motivov v Ljubljani pokaže, da teh možnosti ne izkoriščajo v zadostni meri. Prav tako je veliko korit suhih, ni vzdrževanih oziroma delajo le polovično ali pa so fontane odstranjene. Že Gazvoda (1998: 57) izpostavi nedoslednost pri načrtovanju in oblikovanju vodnih motivov v Ljubljani.

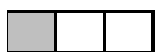
Zastavljala so se vprašanja, zakaj se v sodobnih predvsem tujih fontanah in drugih oblikovanih vodnih motivih, če že ne gnetejo, pa vsaj pogosto osvežijo različni obiskovalci ali vsaj igrajo otroci, ki jih voda neustavljivo privlači. Zato naloga predpostavlja, da je ob pregledu sodobnih primerov dobre prakse možno izpostaviti načine izrabe doživljajskih potencialov vode, pa tudi, kako predstavljajo in/ali simbolizirajo vodne pojave in z njimi povezane izkušnje. S tem želi naloga osvetliti enega od vidikov fontan in oblikovanih vodnih motivov, ki poleg vsebinskega in prostorskega konteksta pomembno prispeva k njihovemu oblikovanju.

Namen analize doživljajskih potencialov vode na primerih nekaterih tujih fontan na mestnih javnih prostorih je ugotoviti, kje in kako so doživljajski potenciali sploh zastopani v posameznih fontanah, obenem pa poskusiti odgovoriti na vprašanje, v kakšnih oblikah je možno predstaviti ali simbolizirati vodne pojave in z njimi povezane izkušnje. Za vsako fontano je narejena opisna razčlenitev in tabela z oceno zastopanosti posameznega potenciala. Na koncu so strnjene ugotovitve, na podlagi katerih so ovrednotene fontane na javnih mestnih prostorih v Ljubljani in razvrščene glede na to, kako uspešno izkoriščajo doživljajske potenciale vode in kako so predstavljeni vodni pojavi ter z njimi povezane izkušnje.

Cilji naloge so zastavljeni tako, da se v posamezni tabeli vsak potencial ovrednoti v štirih stopnjah od 0 do 3, ki so v vsaki tabeli prikazane kot polja:

 – potencial je popolnoma izkoriščen;

 – potencial je dobro izkoriščen;

 – potencial je malo izkoriščen;

 – potencial ni izkoriščen.

Izbor fontan za analizo temelji na pregledu literature s tega področja in slikovnega materiala, pa tudi terenske analize uspešnih vodnih motivov. Vzorec časovno zajema predvsem fontane 20. in 21. stoletja, ki vodo kot medij za oblikovanje postavljajo v ospredje.

6.1 IZBOR FONTAN S KOMENTARJEM

6.1.1 Fontana Štirih rek

1651, Francesco Bernini, Piazza Navona, Rim, Italija

Slika 39: Levo: vodni parter v fontani Štirih rek (Piazza ..., 2001) in desno: dominantni obelisk (Ferras, 2006)

Alegorične upodobitve (v fontanah) so značilne za ta čas, tako so izražali ideje in simbole, s poosebitvami, ki so sporočale dobroto ali moč vladarske elite. Za rimski vodnjak je znano, da je bil zasnovan kot ponazorilo papeške svetovne vladarske ambicije – od tod značilen kiparski prikaz: v središču trojice fontan, ki definirajo trg, so štirje rečni bogovi, izklesani iz marmorja kot štiri svetovne reke na štirih kontinentih (Nil, Donava, Ganges, Rio de la Plata). Vendar danes ostaja v ospredju simbolika štirih rek. V 17. stoletju so ob sobotah in nedeljah v mesecu avgustu zamašili odtok in preplavili trg z vodo, da je postal gromozanska kad, po kateri so se vozili s kočijami in prirejali slavnostne igre (Moore in Lidz, 1998).

Preglednica 1: Zastopanost doživljajskih potencialov v fontani Štirih rek

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidno se je voda prav po baročno razbohotila, a se podreja monumentalnosti kiparske celote. Oblikovane gladke vodne zavese, ki izvirajo na domiselnih delih fontane, dajejo vtis večje količine vode. **Zvočni:** obiskovalca, ki ne pozna njene zgodbe, bosta z rečnim prostorom povezala naturalistično oblikovano skalovje in bučanje vode, ki pljuska ob površino vodnega parterja. **Tipni:** baročne fontane za razliko od dotedanjih vabijo ljudi, da se dotikajo vode in z nizko oblikovanim robom omogočajo dostop do nje. Fontana Štirih rek je vzorčni primer. **Simbolni:** kipi so alegorije štirih svetovnih rek. Kot je za baročne fontane značilno, je umeščena na sredino trga med še dve fontani kot vidni poudarek v

prostoru. V sredini okroglega parterja se iz skalovja dviguje obelisk, ki simbolično predstavlja kozmično goro in dominira trgu. Simetrija in križna (štiridelna) zasnova izhajata iz simbolike paradiža, povzete iz perzijskih in islamskih vrtnih zasnov.

6.1.2 Fontana Trevi

1762, Nicola Salvi, Pietro Bracci, Rim, Italija

Slika 40: Alegorična predstavitev vodnega kroga v poznobaročni fontani Trevi (Tribe, 1998)

Salvi si je zamislil veličastno potrditev vodnega cikla kot proslavitev razrešitve skrivnosti 'pojavljanja in izginjanja' vode. Poosebljeni vodni bogovi in božanstva, povzeti iz antike, simbolizirajo prav vodne pojave. Bajeslovni zaščitnik morja Ocean v osrednji niši palače Poli varuje izvir življenja. Par krilatih žrebcev ob njem simbolizira prihod sveže vode iz podzemnega izvira, prva je mirna in krotka, druga prikazuje nevarne, nekontrolirane poplave. Sveža voda stopničasto pada okrog tega vodnega prizorišča in tako označuje porazdelitev sveže vode povsod po svetu. Voda se zbira v ogromnem bazenu, ki prikazuje oceane, istočasno pa vodometa brizga v zrak, kar predstavlja njeno izhlapevanje in zaključen vodni krog.

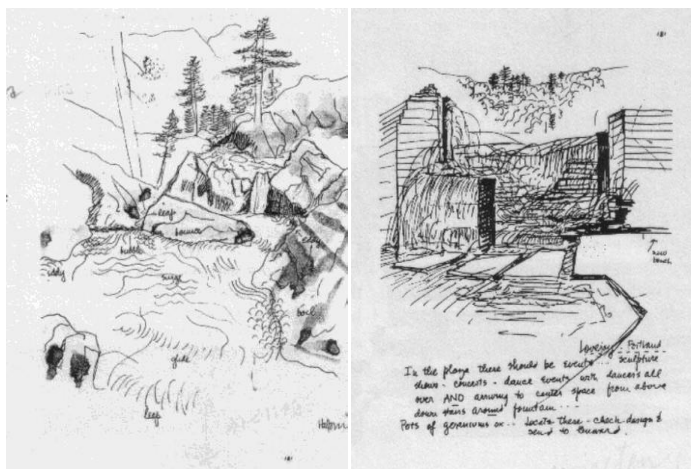
Preglednica 2: Zastopanost doživljajskih potencialov v fontani Trevi

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidno voda ni več samo dodatek kipom, je bolj v ospredju. Vodometa, veliko slapov ali kaskad, velika vodna površina. **Tipni:** stik z vodo je omogočen, ker je rob bazena nizek. **Mikroklimatski:** ima velik bazen, ki zavzame polovico trga, in veliko pljuskajoče vode.

Simbolni: alegorična predstavitev vodnega kroga. Prikaz kroženja vode zaznamo na dveh nivojih. Prvič na predstavitvenem, naturalističnem – prikazuje, kako voda izvira iz podzemlja in se zbira v vodotoke, teče v ocean, od tam pa istočasno brizga v zrak. Skale, po katerih teče voda, spominjajo na obvodno krajino. Drugi nivo pa je simbolični. Tritoni in nimfe simbolizirajo morje, brezmejen vir, ki obnavlja in ohranja življenje. Ocean kot osrednja figura nadzoruje količino vode in polni vodne izvire. Konja simbolizirata njeno dvojno naravo –voda daje življenje in ga prav tako lahko tudi vzame.

6.1.3 Vodne plaze Lawrence Halprina

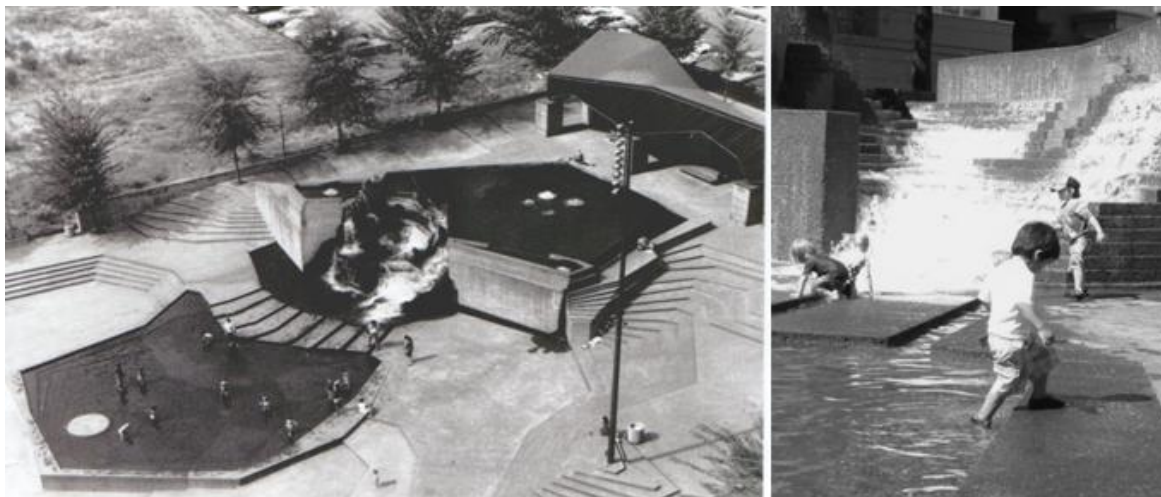

Slika 41: Halprinove študije gorskih vodotokov v Kaliforniji in skica za fontano Lovejoy (Tribe, 1998)

S pomočjo oblikovalskega jezika je Halprin osebne izkušnje, ki jih je pridobil v celostnem stiku z vodo v gorah, prenesel v mesto. Urbani prebivalci naj ne bi le gledali vodnega toka, temveč ga resnično izkusili: brodili po njem, zlezli pod njim, hodili čezenj ter se veselili njegovega volumna in oblik (Tribe, 1998: 168-169). Halprinove vodne krajine zaznamujejo odmik od tradicije oblikovanja fontan. Zasnovane so tako, da namenoma spodbujajo gibanje in raziskovanje v prostoru in podajajo izkušnje, analogne tistim v naravni krajini, poleg tega pa se tudi korenito razlikujejo v oblikovnem slovarju. Avtor ne črpa iz mitološkega ali alegoričnega podoboslovja, temveč abstrahira naravne sisteme. V fontani Trevi so skale iz naravnega materiala – peščenjaka, ki zbuja predstave, povezane z vodno krajino. Prav nasprotno pa Halprin uporabi »visoko abstraktne oblike, ki simbolizirajo naravne gorske krajine s soteskami, velikimi skalnimi formacijami in slapovi« (Ogrin, 1994: 14) in jih ustvari iz umetnega gradiva – betona. Tak način simbolične preobrazbe Ogrin (1994) poimenuje paradoksalni simbolizem.

6.1.3.1 Fontana Lovejoy

1966, Lawrence Halprin, Portland, ZDA

Slika 42: Levo: pogled na fontano Lovejoy iz zraka in desno: kaskada (Tribe, 1998)

Halprin poveže vodni motiv, fontano, z urbanim prostorom (Tribe, 1998), ki je v oblikovalskem in vsebinskem smislu kontrasten mestnemu prostoru. Lovejoy obsega večino površine trga – združitev trga in fontane napoveduje že rimska fontana Trevi. Preobrat v dotedanjem oblikovanju fontan pa je narejen prav z vidika izkoriščanja taktilnega potenciala. Stilizirane terase in betonske gmote fontane Lovejoy delujejo kot podlaga za človekovo aktivnost in kinetično raziskovanje. Ljudje niso več le opazovalci, ampak tudi udeleženci, fontana pa jih vabi v vodni prostor. Zgornji bazen ima na sredini mehurčkaste vodomete, obdane z betonskimi pregradami pod vodo, namenjene sedenju v vodi, igri itd.. Od tu se voda prelije do glavnega motiva fontane, v notranjost nekakšne vrtnčaste kaskade, zaprte s strani, kjer se zdaj bela voda živahno prevrača, pridobi volumen in hitrost v strmem padcu z vseh strani (Tribe, 1998). Mimo stopalnih plošč se prelije v spodnji bazen.

Preglednica 3: Zastopanost doživljajskih potencialov v fontani Lovejoy

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vizualna pestrost vodnih motivov (mirna vodna gladina, razburkana gladina, slapovi, kaskade oz. brzice, vodni tok, štrleči betonski bloki, ki spominjajo na erodirane granitne skale) in izkušnja kompleksne vodne krajine – soteske, sta podani v stiliziranih vodnih bazenih in plastnicah. Voda ponekod ustvarja mirno atmosfero, drugje pa je dinamična in spodbujajoča. Z **zvočnega** vidika omogoča tišja območja, tam, kjer je večja interakcija, pa glasno bučanje, pravo atrakcijo – zvok podkrepi vidno in tipno izkušnjo.

1970, Lawrence Halprin, Portland, ZDA

Slika 43: Fontana Keller (Frankel in Johnson, 1991; Gilston, 2012; Bohl, 2009-2013; Joe, 2009)

Tudi fontana Keller, prej imenovana Forecourt, temelji na filozofiji, da je možno ustvariti pripovedno izkušnjo, podobno mogočni gorski soteski, le da je v tem še bolj abstraktna kot fontana Lovejoy. Oblikovno je to poudarjeno z različnimi teksturami betonskih plošč, ki ponazarjajo rečna prodišča. Tudi z nenadno amplitudo betonskih blokov, ki prikličejo gorske podobe odsekanih granitnih plošč, s tesnimi prostori, ki dajejo občutek soteske, in z iluzijo, da se preko njih preliva večja količina vode, kot v resnici. Podaja izkušnje, ki simbolično povezujejo ljudi z naravnim okoljem, omogoča pestre motive – npr. plitvejša območja za hojo v vodi, vodne izvire in kanale, vodne stopnice za plezanje, močno členjene robove, votline za vodnimi zavesami, ki jih spremljajo zvoki vode. Fontana je oblikovana za podajanje celostne izkušnje z vodo, izrabljeni so vsi doživljajski potenciali vode.

Preglednica 4: Zastopanost doživljajskih potencialov v fontani Keller

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

6.1.5 Vodni zid v Paley parku

1967, Zion & Breen Associates, New York, ZDA

Slika 44: Paley Park (Henderson, 2008)

Najbolj opazen element tega žepnega parka je preprost 6-metrski vodni zid in zvok padajoče vode, ki vabi mimoidoče v park. Obiskovalci parka se strinjajo, da je zvok vode prijeten, pišeta Frankel in Johnson (1991: 192). Omenjata tudi, kako so posnetek zvoka predvajali ljudem, ki so ugibali, da je to rjojenje podzemne železnice ali avtoceste (Frankel in Johnson, 1991). Toda ljudje glasno bučanje v resnici povezujejo s podobo vode. Na ta način »beli šum« zakrije naključen hrup prometa, hkrati pa utaplja glasove sosednjih miz in v malem parku omogoča več zasebnosti.

Preglednica 5: Zastopanost doživljajskih potencialov vodnega zidu v Paley parku

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Najpomembnejši doživljajski potenciali so **zvočni** (zvezni šum vode), **vidni** (tekstura – videz vodne zavese, slapa) in **mikroklimatski** (voda se ob padcu na kamnito podlago razbija v kapljice ter hladi in čisti zrak). **Tipni potencial:** voda je neposredno dostopna. **Simbolni:** Abstrakcija: gre za prenos naravne oblike slapa v nadzorovano, geometrijsko obliko vertikalne vodne ploskve, kjer živahna vodna površina deluje kot gledališka kulisa, ki prostoru vdahne prijetno klimo.

6.1.6 Fontana Karneval

1977, Jean Tinguely, Theaterplatz, Basel, Švica

Slika 45: Visoko v zrak pršeča voda gosto postavljenih kinetičnih skulptur v fontani Karneval zapolnjuje ves prostor nad bazenom in ustvarja vtis dežja (AincaArt, 2009)

Avtor se je z abstraktnimi skulpturami v plitvem bazenu, recikliranimi škropilniki za travo, želel približati živahnemu vzdušju znanega baselskega karnevala. Razmestitev skulptur po bazenu in dovolj visok met vode pa ustvarita vidni in slušni vtis dežja, saj je prostor nad bazenom dobesedno zapolnjen s kapljicami, ki pljuskajo ob gladino. Fontana deluje tudi pozimi in postane še bolj zanimiva, ko voda prši preko zaledenelih skulptur, na katerih kristalizirajo in se talijo različne ledene oblike, ki se svetijo v zimskem soncu.

Preglednica 6: Zastopanost doživljajskih potencialov v fontani Karneval

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: vodno-gledališki spektakel, različne oblike vodometrov, prelivanje vode, valovi, kapljice v zraku – vtis dežja. **Zvočni:** padanje kapljic na vodno gladino – zvok dežja. **Tipni:** obod bazena je skoraj brez roba in voda je neposredno dostopna, moteča pa je podvodna inštalacija (cevi). **Mikroklimatski:** večji vpliv – izhlapevanje vodnih kapljic in večje vodne površine.

6.1.7 Ledena fontana Butler

1983, Carl Nesjar, Buffalo, ZDA – odstranjena 2006

Slika 46: Ledena fontana Butler pozimi (Symmes, 1998)

Sredi 1960 je norveški umetnik Nesjar, navdihnjjen z naravno lepoto pečin, zasneženih bregov in ledu v domovini, začel oblikovati fontane, ki bodo delovale celo leto, posebno ob nizkih temperaturah. Preučeval je spreminjanje skulpturnih kakovosti trdnega ledu, ki se zaradi dnevnih temperaturnih sprememb tali in spet zmrzuje. Za fontano Butler je naredil skulpturo iz nerjavečega jekla s pipami, ki poleti pahljačasto razpršijo vodo nad odsevajočim bazenom z vodometi. Najbolj izrazita je pozimi, prekrita z maso ledenih oblik. Fontana Butler poudarja vodne procese in izpostavlja spremenljivost vodnih oblik.

Preglednica 7: Zastopanost doživljajskih potencialov v fontani Butler

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: oblike tekoče vode (pršenje, vodometi, vodna gladina) in procesov zmrzovanja in taljenja (spreminjanje oblik iz ledu in snega – ledene sveče, zavese, ipd.). **Zvočni:** prijeten zvok vodometov in pršcev, nizek rob omogoča posedanje ob vodi in dostop do vode, omejen zaradi šob v bazenu. **Mikroklimatski:** večji vpliv – izhlapevanje vodnih kapljic in večje vodne površine. **Simbolni:** večja količina snega prekrije skulpturo, led se odebeli in spominja na ledene gore, ki štrlijo iz zasnežene ploskve bazena in so reminiscenca značilnih oblik iz narave.

6.1.8 Ice Walls

1988–90, Michael van Valkenburg, Cambridge
in Martha's Vineyard, Massachusetts, ZDA

Slika 47: Levo: nočna osvetlitev ledenih sten na Harvardski univerzi v Cambridgu in desno: ledene stene v soncu, Krakow Ice Garden, Martha's Vineyard (Michael ..., 2016)

Za izpostavitve možnosti delovanja fontan v zimskem času je bil izbran ta primer, ki je nekakšna mešanica med fontano in land artom. Študije klimatskih učinkov na ledene oblike krajinskega arhitekta van Valkenburga izpostavljajo led kot snov, ki jo je možno oblikovati in uporabiti za doseg zelenih učinkov. Primer ledenih sten prikazuje kvaliteto transparentnih ledenih zaslonov in učinke svetlobe, ki prodira skozi led. Usločene nerjaveče mreže imajo na vrhu nameščene namakalne cevi, iz katerih počasi kaplja voda, ki zmrzuje med rešetkami. Spomladi se začne na mrežo vzpenjati škrlaten srobot in tako se okrasne plezalke menjajo vse do zime.

Preglednica 8: Zastopanost doživljajskih potencialov v postavitvi Ledenih sten (Ice Walls)

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: poudarja svetlobne učinke na ledu, proces zamrzovanja in taljenja ledu. **Tipni:** dostopnost je zagotovljena. **Simbolni:** Abstrakcija: običajno vidimo zmrznjene horizontalne površine luž, jezer ipd., pojav vertikalne ledene ploskve je v naravi redek (npr. slap, ledene zavese), prikazuje dinamiko sprememb v naravi – minljivost oblik v krajini.

6.1.9 Fontana Tanner

1985, Peter Walker & SWA group in R. Chaix,
Harvardska univerza, Cambridge, ZDA

Slika 48: Levo: lebeč vodni oblak in desno: pogled na pestro dogajanje v/ob fontani (PWP ..., 2016)

Nad 159 granitnimi prodniki lebdi oblak vode, utripajoča meglica, ki jo tvori 32 šob, iz katerih voda prši v zelo majhnih kapljicah. Ob sončnih dnevih kapljice lomijo svetlobo in sredi bele meglice se pojavlja mavrica. Še bolj eterične so meglice, ki pozimi zamenjajo vodo v fontani in so pravzaprav odvečna para iz ogrevalnega sistema, ki je vidna le v hudem mrazu. Taliyo sneg nad fontano, s tem pa doprinesejo k njeni vidni pestrosti v zimskem času. Vpliv svetlobe, sončne in umetne, pa tudi spreminjajočih se letnih časov, pomembno vpliva na vidno zaznavanje pri tej fontani.

Preglednica 9: Zastopanost doživljajskih potencialov v Tannerjevi fontani

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: vodni oblak, vodni tumulus, meglica. **Zvočni:** zvok pršee vode je prijeten. **Tipni:** zasnova brez roba dopušča neposreden stik z vodo, ne da bi namigovala na kakršnokoli določeno aktivnost. Priljubljena fontana je prostor, kjer se obiskovalci sprostijo, berejo, je prostor druženja, igre otrok, meditacije. **Mikroklimatski potencial** pršee vode je v popolnosti izkoriščen. **Simbolni:** Abstrakcija: vidni vtis lebdenja je dosežen z uporabo kontrastov med temnimi granitnimi skalami in svetlečo meglico. Granitne skale so velike in težke, statične in simbolizirajo stalnost. Svetleča meglica pa je dinamična in neoprijemljiva. Višji pomen podkrepi oblika vodnega tumulusa in krožne razmestitve skal in šob, ki sta v resnici le odraz prostorske ureditve, pa vendarle priključeta arhetipske simbolne oblike.

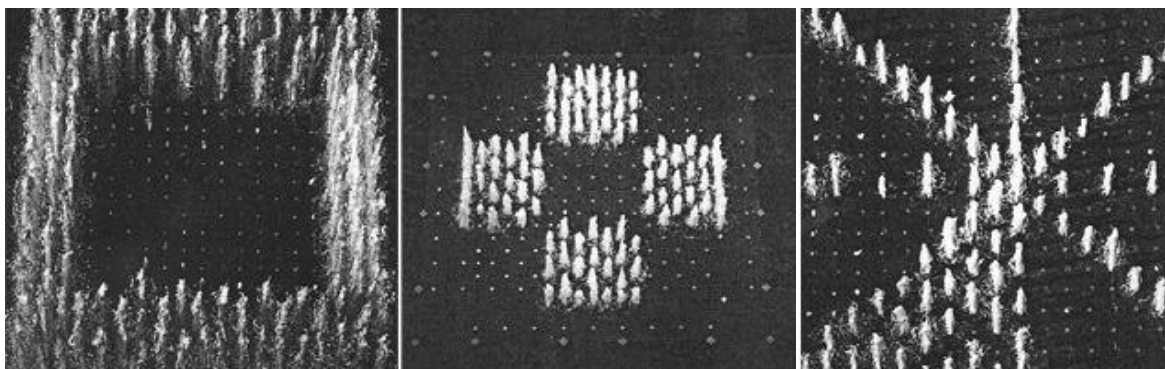
6.1.10 Fountain Place

1986, Dan Kiley (Peter Kerr in WET Design), Dallas, ZDA

Slika 49: Pogled skozi ciprese proti osrednji fontani (Carlisle, 2015)

Plaza je zasnovana kot urbano močvirje ali oaza, ki obiskovalce, ki se znajdejo sredi nje, ponese stran od mestnega hrupa in vročine. Široki vodni bazeni zasedajo 70 % površine plaze, ki je zasnovana kot dvojna mreža. Presečišča prve mreže so zasajena z avtohtonimi močvirskimi cipresami, ki v poletni pripeki prijetno zatemnijo prostor, drugo mrežo pa vzpostavljajo brbotajoči vodometi, t.i. penilci, ki so zamaknjeni za pol enote diagonalno. Glede na izrabo vode obsega tri območja: višinsko razliko premošča tako, da se preliva v kaskadah in skupaj z mehurčkastimi vodometi aktivira prostor. Drugi del plaze je raven, pod streho dreves se voda umiri in temno vzdušje spominja na močvirje, ki ga vznemirjajo vodometi. Tribe plazo označi za urbano oazo, »kjer močvirju podoben gozd, postane nenavaden, celo bizaren prenos naravnega prizorišča v mesto« (Tribe, 1998: 176). Tretji del plaze je osrednja ravnina s fontano, sestavljeno iz 160 računalniško vodenih vodometov, ki so skriti v tlaku. V ritmu se dvigujejo in spuščajo kot nekakšna vizualna glasba in oblikujejo kratkožive tridimenzionalne vodne oblike. Inovativna fontana se je v mnogih različicah razširila po svetu in je popularna še danes. Tak vodni motiv je izredno prilagodljiv, saj omogoča neposreden dostop do vode, raznovrstne oblike in zabavo, igro, je hkrati varen pred utopitvami in manj zahteven za vzdrževanje. Ko se voda zapre, se prostor lahko uporablja za druge prireditve. Fountain Place je popularno urbano zatočišče, zato služi domačinom še bolj kot turistom (Tribe, 1998).

Slika 50: Pogled na vodomete, ki tvorijo različne geometrijske vzorce (Symmes, 1998).

Preglednica 10: Zastopanost doživljajskih potencialov na Fountain Place-u

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: beli vodometi – voda je vidna od daleč, spreminjajoče se vodne oblike, ustvarjene z vodometi, peneče bele kaskade, odsevi vodne gladine, uporaba kontrastov temne vode v bazenih in senca dreves proti belim vodometom. **Zvočni:** voda zakriva hrup prometa, omogoča bolj in manj hrupna območja, vodni zvoki v ritmu vodometov in glasnosti (računalniško vodenje). **Tipni:** predviden in omogočen stik z vodo na prostoru z vodometi, brez roba, slabše izrabljen stik z vodo v bazenih pod drevesi. **Mikroklimatski:** kaskade in vodometi, predvsem pa večji del plaze prekriva voda, kar občutno prispeva k izboljšanju mikroklimе, še posebej v poletnih vročinskih konicah (preko 40 °C). **Simbolni:** podobno kot v dvorišču mošeje v Granadi, Kiley, ki zagovarja geometrijo kot del narave, izvede pravilno razmestitev z dvojno mrežno zasnovo vodometov in dreves. Navdih je rajski vrt, simbolika paradiža, ki ga preplavlja voda. Tam se voda deli na štiri dele, Kiley pa jo je razdelil na 440 delov oziroma vodometov (Kobayashi ur., 1990).

6.1.11 Trg Potsdamer

1998, Atelje Dreiseitl, Berlin, Nemčija

Slika 51: Trg Potsdamer je prava »urbana oaza« (LAN, 2015)

Avtorji so hoteli označiti pomembnost prostora, kjer je prej Berlinski zid ločeval mesto, ki se je ponovno združilo. Odločili so se za koncept urbane oaze, ki bo preko vode povezovala ljudi z naravo, ki naj bi v metaforičnem smislu zacelila prejšnjo delitev. Štiri medsebojno povezane vodne motive, ki prekrivajo velik del trga, napaja deževnica, ko pronica skozi sosednje zelene strehe v zbiralnike. V prvem bazenu je voda mirna in globlja, nato teče čez kaskade v plitve brzice, kjer se vodna površina razburka v ritmičnih kaskadah, postane slišna in odbrzi v poglobljen kanal. Voda nevsiljivo spremlja mimoidoče, ljudje lahko posedajo ob robovih, prečkajo vodo preko stopalnih kamnov in mostov, možna pa je tudi atraktivnejša interakcija z vodo (npr. brodenje).

Preglednica 11: Zastopanost doživljajskih potencialov vode na trgu Potsdamer

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni potencial: vodni kanal, tekstura vodnih brzic, večje vodne površine stoječe vode – oaza sredi goste zazidave visokih poslovnih stavb. **Zvočni:** na nekaterih območjih je slišna, večinoma ne. **Tipni:** stik z vodo je omogočen in zaželen. **Mikroklimatski:** velike vodne površine pripomorejo predvsem k izboljšanju urbane mikroklimе, saj znižujejo temperaturo zraka, ga vlažijo in nase vežejo prašne delce. Na trgu so kvalitete vode prikazane z vzdržno rabo vode, k čemu stremi vse več urbanih vodnih motivov. **Simbolni:** Abstrakcija: oaza

6.1.12 Fontana v Solkanu

2002, Sadar in Vuga arhitekti, Solkan

Slika 52: Fontana v Solkanu (osebni arhiv, 2005)

Fontana je postavljena ob 1000-letnici Solkana in stoji na mestu, kjer je včasih stal vodnjak. Kot pravijo avtorji, generirajo obliko okoliški hribi in reka. Abstraktna skulptura konkavno-konveksne oblike iz betona, obloženega z zelenim marmorjem, simbolično predstavlja reko Sočo in hribe (Sabotin in Sveta Gora), ki zaznamujejo Solkan. Vodni tok predstavlja, kako se reka pri Solkanu izvije iz objema gorovja.

»Na rob vodnjaka sedeš, na del, po katerem drsi voda, se nasloniš in si zmočiš hrbet. Med nalivom se pod vodnjak skriješ. Ali pa nanj splezaš« (Sadar in Vuga Arhitekti, 2002). Ob fontani je živahno, podnevi služi igri otrok, hlajenju domačinov in kot turistična atrakcija, zvečer pa razigranemu druženju.

Preglednica 12: Zastopanost doživljajskih potencialov v fontani na trgu v Solkanu

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: dinamičen vodotok in slap (lahko ga gledaš izpod školjke), luža na konkavnem delu školjke, bela voda, lom in odboj svetlobe. **Zvočni:** zvoke vode kot zvezno šumenje, primerljivo z vodo v reki, zvok padajoče vode zakriva zvok prometa v neposredni bližini in se širi v prostor (lokal na trgu). **Tipni:** najpomembnejši doživljajski potencial pri tej fontani, omogoča gibanje, stik z vodo je zaželen. **Mikroklimatski:** voda izhlapeva s površine školjke, ko pada v slapu, se razbije na kapljice. **Simbolni:** vodni tok predstavlja reko Sočo.

6.1.13 Valovita kaskada in vodni bazen s prodniki na trgu Duijangan

2003, Turenscape, Chengdu, Kitajska

Slika 53: Levo in sredina: bazen z značilnimi prodniki lokalne reke in valovita kaskada (Site ..., 2014); in desno: pršča voda (YU, 2016)

Eden od izzivov projekta ureditve trga v gosto poseljenem kitajskem mestu Duijangan City je bil prebivalcem približati vodo, ki je bila do tedaj nedostopna zaradi strmih brežin namakalnih kanalov reke Min. Navdih za valovito kaskado izhaja iz tehnike prepletanja bambusovih in ribjih ust, trikotno oblikovanih razdelilcev vode za namakanje. Osnovni, rahlo dvignjen trikotni element, se ponavlja in ustvarja mrežni vzorec, enak vzorcu bambusovih prepletov, in dinamično vodno površino. Spominja na plitve brzice, ki se vrtinčijo preko rečnih prodišč. Kot reminiscenca značilnega kamenja reke so po postopku redukcije uporabljeni tudi rdeči peščenjaki, ki so razmeščeni po plitvem, geometrijsko zasnovanem bazenu in omogočajo večji stik in igro z vodo. Po njih se da hoditi, preskakovati z enega na drugega, sedeti z nogami v vodi ipd.

Preglednica 13: Zastopanost doživljajskih potencialov na trgu Duijangan

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: valovita kaskada – brzice, obrečni prostor z značilnimi rdečimi prodniki. **Zvočni:** manj slišna voda. **Tipni:** stik z vodo je neposreden, načrtovan, od hoje po vodi do potopitve v nižji bazen. **Mikroklimatski:** blagodejen vpliv – izhlapevanje z velikih vodnih površin. **Simbolni:** Abstrakcija: nova, abstraktna oblika je narejena iz betona in je transformacija izkušnje povezane z vodnim pojavom – reko.

6.1.14 Fontana na trgu Dunajskih simfonikov

2006, Günther Vogt, Bregenz, Avstrija

Slika 54: Luža ali jezerce na Trgu dunajskih simfonikov (Dietrich, 2016)

Na vodnem odru in v festivalni dvorani ob Bodenskem jezeru se skozi celo leto vrstijo glasbeni dogodki z množičnim občinstvom. Krajinska ureditev obsega oblikovanje tržnega prostora in njegovega zaledja z zasaditvijo. Trg dunajskih simfonikov služi različnim prireditvam, zato je pomembno, da obsega velik prilagodljiv prostor. Tej logiki sledi tudi vodni motiv, okrog 15 cm globoka kotanja, ki deluje kot velika luža, sredi nje pa odseva skulptura. V soodvisnosti od uporabe tržne ploskve lahko nivo vode variira in kotanjo je mogoče popolnoma osušiti. Okrog vodne kotanje so postavljeni premični stoli, ki vabijo k drugačni interakciji z vodo, na primer posedanju sredi fontane z nogami v vodi. Svetla barva asfalta se sklada s peščeno in prodnato obalo Bodenskega jezera, kar na nekaterih mestih še poudarjajo vdelani okrogli prodniki.

Preglednica 14: Zastopanost doživljajskih potencialov vode pri fontani na Trgu dunajskih simfonikov

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: odsevajoča vodna površina, valovanje, svetloba. **Zvočni** potencial ni izrabljen, vendar lahko zvok proizvajajo uporabniki v stiku z vodo. **Tipni:** ni roba niti meje med trgom in fontano, kar vabi k stiku z vodo. Stoli kot del zasnove še dodatno pripomorejo k sproščenosti pri stiku z vodo. Način stika ni predviden, odvisen je od domišljije obiskovalcev (sedenje, ležanje v kotanji, brodenje, škropljenje ...). **Mikroklimatski:** večja površina za izhlapevanje, hlajenje z vodo. **Simbolni:** Abstrakcija: luža, jezerce.

6.1.15 Fontana na trgu Old Market

2007, Gustafson-Porter, Nottingham, Velika Britanija

Slika 55: Velika fontana na trgu Old Market: Levo zgoraj (Gustafson Porter, 2016); desno zgoraj (Hamilton Knight, 2016); levo in sredina (A.K., 2009); desno spodaj (Millington, 2011)

Namen prenove trga je bil zagotoviti boljšo dostopnost, vključitev urbanega pohištva, oblikovanje prilagodljivega prostora za prireditve, zadrževanje ljudi na trgu, pa tudi oblikovati nove vodne motive. Hkrati pa tudi ustvariti občutek prostora, ki bo poudaril prepoznavne kvalitete in značaj Nottinghama. Na trgu se odvijajo različne športne prireditve, razni sejmi in kampanje. V času kosil in zgodaj zvečer je trg poln, na njem pa je tudi polno turistov. Velika fontana se razteza čez celo zahodno stranico trga in s terasasto zasnovo razreši višinske razlike na trgu. Na videz preprosta oblika štirih trapezastih teras je pravzaprav kompleks več povezanih vodnih motivov. Na gornji terasi je črno vodno zrcalo, ki se prelija v obliki manjših zaves, na južni stranici pa slikovit slap. Ob vznožju se voda zbira v obliki penečih brzic in pod slapom ponikne. Poglobljena struga kanala loči ogledalo od nižje-ležeče suhe terase iz belega marmorja z vzdolžno kamnito klopjo in tremi stopnicami, ki se proti jugu spuščajo k brzicam. Ta del omogoča opazovanje dogajanja, zadrževanje prav v sredi obilice vode. Na nižji sivi terasi plešejo vodometi, na robu pa curki pljuskajo na zadnjo črno ploščad, da preko nje drsi tanka odsevajoča vodna plast. Steka se v vodotok s tremi kaskadami, ki zopet ponikne pod slapom. Fontana je ponoči osvetljena, po potrebi pa vodo zaprejo in služi kot urbano pohištvo oziroma kot del prireditvenega prostora.

Preglednica 15: Zastopanost doživljajskih potencialov vode pri fontani na trgu Old Market

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: fontana združuje različne vodne motive, ki so umeščeni na terase in vabijo k neposrednemu stiku z vodo: mirujoče vodno zrcalo, ki odseva zgradbe v okolici, v vročini služi kot bazen, različno visoki in široki curki, ki vnašajo dinamiko, omogočajo igro, vodne zaves in brzice. Vidno dobro uporablja kontrast med črnim granitom in belimi zavesami in brzicami. **Zvočni:** je kombinacija različnih zvokov curkov, brzic in vodomotov, ki prekrivajo hrup prometa. **Tipni:** spodbuja stik z vodo in omogoča različne stopnje in načine stika (brodenje, vodne curke, brzice), suha terasa sredi fontane je kot otok sredi vode, posedanje, poslušanje vode, opazovanje. **Mikroklimatski:** velikost vodnih površin in pljuskanje vodomotov, curkov in zaves dobro prispeva k izboljšanju klime, omogoča večje izhlapevanje in čiščenje zraka. **Simbolni:** Abstrakcija: vodotoka, slapa, mirujočega vodnega telesa – jezera ipd.

6.1.16 Vodno zrcalo na Place de la Bourse

2009, Claire and Michel Corajoud, Jean Max Lorce Bordeaux, Francija

Slika 56: Vodno zrcalo s pršilci, ki še povečajo doživljajsko vrednost motiva (Coulont, 2014)

Slikovito vodno zrcalo je povezovalen element projekta revitalizacije obrečnega pasu reke Garonne. Navdih zanj je bil poplavljen trg sv. Marka v Benetkah. Želeli so oblikovati območje, ki bo odsevalo trg in okoliške stavbe iz 18. stoletja. Če gledamo proti reki, plitvo ogledalo iz črnega granita daje videz zlivanja z reko. V intervalih iz talnih šob pršijo meglice, ki ustvarjajo skrivnost in vznemirljiv javni mestni prostor, sočasno pa pripomorejo k iluziji, da se prostor nadaljuje. Ogledalo, postavljeno v centralno os stavb, evocira baročne vodne kanale, vendar je več kot refleksija, saj spodbuja aktivno udeležbo. Odsev v ogledalu potegne ljudi nazaj k opazovanju odsevov osvetljenih baročnih stavb ponoči ali združi v igri z vodo in skrivanju v meglicah.

Preglednica 16: Zastopanost doživljajskih potencialov vode pri fontani na Place de la Bourse

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: raznovrstni odsevi, podvajanje krajine, spreminjanje teksture gladine, barve. Vidno se spoji z rečno gladino v ozadju. Pršeče vodne meglice vnašajo skrivnostnost, kratkotrajnost (hitro izparijo). **Zvočni:** prijeten zvok pršeče vode. **Tipni:** neposreden stik z vodo, brez roba, pršeče meglice ustvarjajo dinamiko, zabavo in igro. Pršenje omogoča večji in drugačen stik z vodo. **Mikroklimatski:** neposredno hlajenje iz plitvega bazena ali z meglicami, blagodejen vpliv na klimo in čiščenje ozračja. **Simbolni:** Abstrakcija: zrcalna vodna površina v pravilno obliko.

6.2 UGOTOVITVE

6.2.1 Izraba vidnega ali vizualnega potenciala

- Vse predstavljene fontane izpostavljajo vodo, oblikovalsko snov, ki jo podpira konstrukcija fontane.
- Voda je poudarjena na naslednje načine:
 - < večja dinamika oziroma intenzivnost gibanja vode: brzice, vodometi, vodni tokovi, kaskade, zelo dinamične oblike, ki poživljajo prostor,
 - < poudarjajo zrcaljenje (okolice, uporabnikov) kot vodna zrcala s temno podlago,
 - < z uporabo kontrastov: večje vodne površine (vodna krajina/oaza) kot nasprotje grajenemu mestnemu tkivu ali pa s kontrasti temno-svetlo (npr. uporaba temnih materialov, ki tvorijo kontrast s penečo ali pršečo belo vodo – fontana Tanner, fontana na Old Market Square, vodni zid v Paley parku), kontrast temna voda-svetla voda (Fountain place),
 - < svetloba in voda, led: poudarjanje ledenih oblik v mešanju s svetlobo, pršeče vode in pojav mavrice, z naravno ali umetno osvetlitvijo – npr. Paley park, Ice Walls; Tannerjeva fontana – spremenljivost motiva glede na menjavanje svetlobe, vodno ogledalo na Place de Borse.
- Penjenje vode: voda postane bela, da je bolj vidna. To je doseženo s posebnimi šobami, ki vodo mešajo z zrakom, ali ko se preliva, vrtinči, teče preko štrlin iz kanalov;
- Oblike: preproste oblike vodometrov (sploščeni ali okrogli curki, včasih z zrakom) ali pršcev, vodne megle.
- Uporaba texture vode: gladke površine – predvsem gladka vodna zrcala, vodne zavese, pa tudi štrline iz kanalov, pršeč oblak, skupek vodometrov, skupek slapov.
- Letni časi: nekatere delujejo tudi pozimi, uporabljajo ogrevano vodo, paro ali pa prikazujejo procese zmrzovanja vode in ponovnega taljenja ter bolj kratkotrajne oblike, ki so rezultat tega procesa; večina fontan v zmernem toplotnem pasu dela v toplem delu leta nekje od aprila do oktobra. Fontana Tanner zelo dobro izkorišča presežek pare iz ogrevalnega sistema.
- Nenavadni in efemerni vodni pojavi: transformirani kratkotrajni pojavi iz narave, kot so meglice (Place de Bourse), oblak vode v Tannerjevi fontani, vodometi – ki posnemajo gejzirje.
- Različni vodni motivi, vodne oblike v eni večji fontani oz. bolj kompleksne vodne krajine, vodne plaze (f. Keller, f. na Old Market Square, f. Fountain Place in Potsdamer Platz).
- Velikost motivov: vedno večji in bolj ploskovno zasnovani – večje površine, a manjša globina vode, veliko površin z vgrajenimi vodometi v tlaku.
- Fontane uporabljajo tudi presenečenje oz. vodne igre in posebne učinke (npr. ples vodometrov – Fountain Place, nenadno pršenje vode – Place de Borse) poskakovanje vodometrov, curkov, ki preseneti obiskovalce, jih škropi ali ujame v prostor med curki (Fountain Place), križanje in zaletavanje curkov, votline pod slapovi (fontana Keller).

6.2.2 Izraba zvočnega ali avdialnega potenciala:

- Prisotnost zvoka, ki je poudarjen, ali pa fontane omogočajo, da uporabniki sami ustvarjajo zvok.
- Zvezen zvok ali računalniško vodena kompozicija – bolj kompleksni vodni zvoki ob dvigovanju in padanju vode.
- Zakrivanje hrupa okoliškega prometa (Paley Park, Solkan, Keller, Old Market Square); kjer ni toliko prometa (Bregenz, Tanner, Karneval, Butler), ni potrebe po taki glasnosti, zato je voda tišja.
- Prilagajanje jakosti zvoka prostoru – nekatere imajo tudi različno glasna območja (Lovejoy, Keller, Old Market Square).
- Omogočajo zasebne pogovore med ljudmi, zasebnost (Paley park ...).

6.2.3 Izraba tipnega ali taktilnega potenciala

- Navadno nimajo roba ali globljega bazena – neposreden dostop do vode (vodometi na Fountain Place – občutek, da si v bazenu, Bregenz – vodna kotanja).
- Vse več poudarka pri stiku z vodo – mogoče najpomembnejša stvar, opažena pri analizi, je, da človek ni več samo opazovalec, temveč se lahko tudi aktivneje vključi v interakcijo z vodo, veliko je gibanja po fontanah. Najbolj obiskane zagotavljajo interakcijo z vodo, zabavo, igro, vsebujejo elemente presenečenja, spodbujajo raziskovanje – so spodbudne – zagotavljajo izkušnjo z različnimi vodnimi oblikami, povezujejo ljudi z naravo.
- Spodbujajo druženje na javnih mestnih prostorih (fontane in okolica so polne ljudi), voda je lahko posrednik, ki pritegne ljudi na trg, druženje spodbuja tudi preko igre.
- Pestrost izkušenj, raziskovanje, različni vodni motivi/pojavi, ki jih lahko izkusiš, hoja po vodi, potop v vodo, prostor gibanja, zbiranja, scenografija, igra, iskanje izkušenj.

6.2.4 Vpliv na mikroklimo

Vse fontane nedvomno bolj ali manj vplivajo na mikroklimo. Pri nekaterih obravnavanih fontanah ali oblikovanih vodnih motivih (Potsdamer Platz, Trevi, Bregenz, Place de Borse, Lovejoy) je ta vpliv bolje izrabljen, in sicer tako, da imajo večji vodni zbiralnik (bazen) ali površino, iz katere izhlapeva voda in hladi zrak v okolici ali pa se voda razbija v kapljice – bolj prši in tako vlaži zrak okoli fontane (Tanner, Place de Borse, Karneval, Butler). Pri nekaterih voda pljuska ob gladino (F. Štirih rek, Trevi, Keller, Karneval, Fountain Place) ali ob drug material in se razbija (Paley Park, Fountain Place), druge imajo take šobe, da je voda megličasta (Tanner, Bordeaux). V Paley parku na izboljšanje mikroklime (poleg dreves) vpliva tudi, da je prostor okoli vodnega zidu manjši in bolj zaprt, zato se tam zadržuje vlažen in hladen zrak.

- Fontane kot »urbane oaze«: večje a plitvejšje površine javnih mestnih prostorov, ki jih zasedajo, (vodne krajine, plaze, igrišča), ali pa je poudarjeno pršenje vode, ki ustvarja prijetno klimo.

6.2.5 Simbolika

V nekem smislu vse fontane so izviri vode. Vodni pojavi so simbolično transformirani po metodah abstrakcije, kot jih je opredelil Ogrin.

- alegorije,
- metafora Halprin,

6.2.6 Drugo

- Uporabljeni so vedno bolj preprosti motivi (luža (Bregenz), vodno ogledalo z vodometi (Old Market Place, Bordeaux), mreža vodometrov – brez roba, občutek med vodometi je podoben tistemu, ko je človek sredi bazena z vodo (Fountain Place), pršci (Tanner in Bordeaux), kaskade (Duijiangyan), ki služijo kot ulično pohištvo ali prazen prostor, potem ko se voda zapre.
- So večnamenske: estetske + omogočajo stik z vodo + igro + čistijo zrak ipd.
- Fontane so nekakšne urbane oaze: oddih od mestnega vrveža in aridne mestne klime, poleg tega zagotavljajo stik z naravnim elementom, voda je tako privlačna, da odvrča od vsakdanjika, prinaša oddih ali pa spodbuja obiskovalce.
- Povečini so velike ali tako zasnovane, da omogočajo gibanje več ljudi v fontani.
- Ni nujno, da so vsi doživljajski potenciali zastopani pri eni uspešni fontani, motivu.
- Obravnavane fontane so vidno zelo različne po obliki, velikosti, pestrosti vodnih pojavov, po tem, kako so umeščene v prostor. Nekatere niso več fontane, temveč se mešajo: vodne krajine ali vodne plaze, vodna zrcala z vodometi, ipd.
- Predvsem vzpostavljajo stik z vodo, podajajo izkušnje z njo, raziskovanje in igro, so atrakcija, vsebujejo elemente presenečenja, dramatičnost vode, vodne scenografije.
- Predvsem podajajo vzdušje in izkušnje z vodo, ki so podobne tistim v naravnih vodnih pojavih, npr. pri Halprinu (f. Keller in Lovejoy), ki z novimi, umetnimi oblikami podaja doživetja, podobna tistim v gorskih soteskah: tesni prostori, višinske amplitude, padajoča voda, prodniki v betonskih ploščah ... Fontana Karneval podaja vzdušje dežja iz recikliranih škropilnikov, jezerce v Bregenzu pa sproščeno vzdušje jezerske obale, na Potsdamer platzu in trgu Duijiangyan je moč doživeti brzice.

7 VREDNOTENJE FONTAN V LJUBLJANI

7.1 HERKULOV VODNJAK

druga polovica 17. stol., arhitekt F. Olivieri,

kiparja Khumersteiner in Tollmesinger;

1991 – interpretacija, arhitekt Marko Mušič, kipar Julijan Renko

Slika 57: Herkulov vodnjak (osebni arhiv, 2005)

Herkulov vodnjak je umeščen med Stari in Gornji trg pred Stiškim dvorcem, kjer je prej stal baročni vodnjak. V začetku 90-ih let 20. stoletja je bila narejena interpretacija starega baročnega vodnjaka na podlagi originalnega kipa iz leta 1671. Slavnostno odkritje vodnjaka je bilo na predvečer dneva osamosvojitve Slovenije. (Vodnjak deluje).

Preglednica 17: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri Herkulovem vodnjaku

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: trije manjši in kratki curki, voda v skledi na dvignjenem podstavku. **Zvočni:** voda je manj slišna, v bližini, zvezen zvok. **Tipni:** dvignjena skodela omogoča le prijemanje z roko. **Mikroklimatski:** zaradi dvignjene posode ima le manjši vpliv na okolico. **Simbolni:** mitološka simbolika Herkula, izvir vode.

7.2 NEPTUNOV VODNJAK

1675 kipar J. Khumerstainer,

1991 arhitekt M. Mihelič, kipar P. Mali

Slika 58: Neptunov vodnjak (osebni arhiv, 2005)

Od leta 1991 stoji na južnem dvorišču SAZU-ja oz. pred stavbo Mestnega muzeja Ljubljana. Vodnjak v zgodnjebaročnem slogu je včasih stal pred Mestno hišo. Potem ko je Robba izdelal Vodnjak kranjskih rek, so ga premestili. Vodnjak združuje elemente treh starejših vodnjakov, pod kopijo kipa je vaza, ki sodi skupaj s posodo na Novem trgu in drugo posodo na Krekovem trgu k staremu vodnjaku z Uršulinskega ali Turjaškega vrta. (Vodnjak deluje).

Preglednica 18: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri Herkulovem vodnjaku

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: skleda in bazen, močnejši curki vode, a se podreja kiparski zasnovi. **Zvočni:** voda je slišna, zvezen zvok. **Tipni:** voda je dostopna – nizek rob, a majhen bazen – ni mišljena interakcija. **Mikroklimatski:** nizek bazen in pljuskajoča voda omogočata vpliv na mikroklimo. **Simbolni:** mitološka simbolika Neptuna, rimskega boga morja

7.3 BAROČNI VODNJAK NA NOVEM TRGU

17. stoletje

1959, arhitekt Boris Kobe

Slika 59: Novi trg z vodnjakom, levo (Kraji – Slovenija, 2016) in desno (osebni arhiv, 2016)

Na osrednjem delu Novega trga zavzema mesto vodnjak s tremi skodelami. Zanj je kot za druge starejše ljubljanske vodnjake značilno, da se je pogosto selil. Vodnjak je sestavljen iz novejše spodnje skodele in zgornjih dveh skodel, ki sta v zgodnjem 17. stoletju pripadali baročnemu vodnjaku iz Auerspergovih vrtov. Po ponovnih dveh selitvah ga je na Novi trg postavil arhitekt Boris Kobe, ki mu je dodal talno skodelo. Vodometa iz osrednjega stebra se preliva preko vrhnjih dveh do največje in obiskovalcu dostopne skodele. V poletnih mesecih je pogosto deležen obiska, marsikdo osveži obraz in roke (Vodnjak deluje).

Preglednica 19: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri vodnjaku na Novem trgu

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski	simbolni		
ZASTOPANOST													

Vidni: vtis, da je vode veliko, vodne zavese, še bolj vidne zaradi temne konstrukcije. **Zvočni:** voda je slišna v okolici, velik padec oz. kaskadno prelivanje, zvezen zvok. **Tipni:** nizka spodnja školjka omogoča sedenje in dostop do vode (brodenje). **Mikroklimatski:** dober vpliv zaradi nizke školjke in veliko vode, ki se razprši.

7.4 VODNJAK POD ARKADAMI URŠULINSKEGA SAMOSTANA

17. stoletje

1965, restavriral arhitekt Tone Bitenc

Slika 60: Vodnjak pod arkadami Uršulinskega samostana (osebni arhiv, 2005)

Maska, iz katere teče voda v curku po vzoru antičnih vodnjakov, je odlitek originala iz 17. stoletja. Nameščena je v poglobljeno nišo, voda pa teče v malo tridelno školjko. Zanimiv predvsem kot dediščina in uporabna kot pitnik. (Vodnjak deluje).

Preglednica 20: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri vodnjaku pod arkadami Urš. samostana

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: bolj vidno kiparsko delo kot voda, kratek curek. **Zvočni:** slišna v neposredni bližini, zvezen zvok. **Tipni:** voda je dostopna za pitje. **Mikroklimatski:** vpliv v neposredni bližini.

7.5 FONTANA TREH KRANJSKIH REK ALI ROBBOV VODNJAK

1751, kipar Francesco Robba,

2006 kopija – original prenesen v Narodno galerijo

Slika 61: Levo: Vodnjak z obeliskom (Visit ..., 2016) in desno: zračna perspektiva (Levičar, 2015)

Glede na izročilo naj bi se vodnjak zgledoval po rimskem vzoru (glej str. 41), le ambicije naročnikov so bile nekoliko manjše. Po obelisku lahko sklepamo o vplivu rimske papeške ambicije tudi pri nas (Gregorin, 1982: 14). Ni pa razjasnjeno, ali figure res simbolizirajo kranjske reke (Savo, Krka in Ljubljanica), ali pa se postavitev prilagaja stičišču treh cest na prostoru Mestnega trga. Tudi Robbov slog je bolj monumentalen, manj naturalističen kot Berninijev, figure in kamenje pa so stilizirani (Vrišer v: Gregorin, 1982: 18). (Vodnjak deluje).

Preglednica 21: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri Robbovem vodnjaku

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni	zvočni	tipni	mikro- klimatski	simbolni
ZASTOPANOST	☐	☐	☐	☐	☐

Vidni: voda ni v ospredju, trije vodni curki in bazen. **Zvočni:** zvezen zvok vode, ki nima večjega slišnega območja. **Tipni:** višji rob skled, vendar je stik z vodo omogočen. **Mikroklimatski:** vpliv manjši zaradi dvignjene školjke z vodo, razbijanje na kapljice. **Simbolni:** predstavlja tri reke, voda le dopolnjuje kiparski motiv.

7.6 BAROČNI VODNJAK NA FASADI CERKVE SV. FLORJANA

konec 18. stoletja, pozni barok.

Slika 62: Baročni vodnjak na fasadi cerkve sv. Florjana (osebni arhiv, 2005)

Poznobaročni vodnjak so na cerkveno fasado cerkve sv. Florjana umestili po potresu leta 1895. Bolj zanimiv je kot pitnik. (Vodnjak deluje).

Preglednica 22: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri vodnjaku na fasadi cerkve sv. Florjana

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: bolj vidno kiparsko delo kot voda. **Zvočni:** manj slišna, v neposredni bližini, zvezen zvok. **Tipni:** dostopna. **Mikroklimatski:** v neposredni bližini.

7.7 NARCISOV VODNJAK

sredina 18. stoletja, kipar Francesco Robba

Slika 63: Narcisov vodnjak v Mestni hiši (Judge, 2013)

Vodnjak je bil sprva postavljen na gradu Bokalce, nato pa so ga okrog 1939 prestavili v arkadni hodnik Mestne hiše. Gre za stenski vodnjak, ki je postavljen v polkrožno nišo. Osrednja baročna figura predstavlja kip Narcisa, ki se zaljubi v lastno podobo, ki jo je odsevala gladina studenca. Vodni curek, ki teče izpod skale, bi lahko simboliziral mitološki studenec. (Vodnjak deluje).

Preglednica 23: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri Narcisovem vodnjaku

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: vodno zrcalo, izvir. **Zvočni:** manj slišna, zvezen zvok. **Tipni:** dostopna, nizek rob. **Mikroklimatski:** v neposredni bližini, manjši bazen. **Simbolni:** ogledalo, vodno zrcalo, mitološka simbolika Narcisa.

7.8 FONTANA NA KREKOVEM TRGU

1870

sredina 60-ih let 20. stoletja, rekonstrukcija, arhitekt Boris Kobe

Slika 64: Fontana na Krekovem trgu (osebni arhiv, 2005)

Od leta 1870 naj bi Sejemski trg, danes Krekov trg, krasil stari vodnjak. Današnjega pa je postavil arhitekt Boris Kobe, ki je skledi z levjimi glavami dodal podstavek in krožni talni bazen. (Vodnjak deluje).

Preglednica 24: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri Krekovem vodnjaku

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: vodometa, curki in vodna gladina, vidni v bližini. **Zvočni:** voda je relativno tiha, ne zakriva hrupa, slišna le v neposredni bližini, zvezen zvok. **Tipni:** stik z vodo je težji – višji rob skodele in nizka vodna gladina v posodi. **Mikroklimatski:** vpliv je dober zaradi večjega bazena, curkov in vodometa.

7.9 HIPOKRENA NA RIBJEM TRGU

2. polovica 19. stoletja

restavriranje arhitekt Jure Lenard in restavratorska delavnica Mali

Slika 65: Hipokrena na Ribjem trgu (Žiga, 2006)

Sredi trga stoji manjši vodnjak s kipom device z vrčem, ki je bil sem preseljen leta 1981 z vrta ob Tivolskem gradu. Neoklasicistični vodnjak predstavlja motiv iz antične grške mitologije. Hipokrena je v grškem bajeslovju studenec, ki naj bi imel moč, da tistemu, ki pije iz njega, podeli pesniški navdih. Izvir je bil eno najljubših bivališč muz. Pesniki so tja hodili po navdih, ker so se ob studencu zbirale nimfe. (Vodnjak deluje).

Preglednica 25: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri vodnjaku na Ribjem trgu

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: 5 daljših curkov se kaskadno preliwa, voda je podrejena zgradbi. **Zvočni:** boljši je slušni potencial v curkih padajoče vode na malem trgu, zvezen zvok. **Tipni:** je omogočen v posodah, tudi trije curki so dostopni. **Mikroklimatski:** vpliv na klimo je večji zaradi manjšega trga. **Simbolni:** mitološka simbolika – izvir, studenec.

7.10 PANOV VODNJAK, NA DVORIŠČU REALKE

1874

Slika 66: Panov vodnjak (osebni arhiv, 2005)

Vodnjak z bronasto glavo Pana ali Favna so izkopali in postavili na dvorišču šole ob Vegovi ulici. (Vodnjak ne deluje).

Preglednica 26: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri Panovem vodnjaku

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: bolj opazno kiparsko delo kot voda, devet vodnih curkov iz Panovih ust. **Slišni:** slišna v neposredni bližini, zvezen zvok. **Tipni:** dostopna. **Mikroklimatski:** vpliv v neposredni bližini, ni pomemben. **Simbolni:** mitološka simbolika Pana

7.11 DEČEK Z RIBO, POD TIVOLSKIM GRADOM

18701989 rekonstrukcija vodnjaka

Slika 67: Ohladitev v vodnjaku Deček z ribo (arhiv Tine Verbič, 2004)

Okrogel kamnit bazen s kopijo figure sedečega dečka z ribo leži pod Tivolskim gradom. Obdan je s kamnitimi stebriči in bronastimi vazami. Stoji v osi Tivolskega gradu med zunanjim stopniščem dvorca in Plečnikovo promenado. Vodnjak je prvotno brizgal s tremi curki, danes le z enim. (Vodnjak deluje).

Preglednica 27: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri vodnjaku Deček z ribo

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: vodna gladina, modra barva vode, lom svetlobe na vodni površini, manjši curek. **Zvočni:** voda je slišna v neposredni bližini, zvezen zvok. **Tipni:** nizek rob, primeren tudi za posedanje. **Mikroklimatski:** večji bazen.

7.12 DEČEK Z GOSJO V TRUBARJEVEM PARKU

1922, secesijska fontanarekonstrukcija kipar Peter Reberšek 1989

Slika 68: Fontana Deček z gosjo v Trubarjevem parku (osebni arhiv, 2016)

Na začetku parka Tivoli, med progo in cesto, v južnem delu Plečnikove ureditve, stoji vodnjak s kipom dečka, ki ima ob sebi gos. Iz njenega kljuna teče voda v močnem curku v bazen, ki je okrogle oblike, obdan z vencem petih stopnic. (Vodnjak deluje).

Preglednica 28: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri vodnjaku Deček z gosjo

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: vodno zrcalo, curek. **Zvočni:** slišna v neposredni bližini, zvezen zvok. **Tipni:** popoln dostop do vode – stopnice v bazen. **Mikroklimatski:** večji bazen.

7.13 VODNJAK V KOMPLEKSU MEKSIKA

1926, arhitekt Vladimir Šubic

Slika 69: Vodnjak na dvorišču Meksike (Lucu, 2015)

Vodnjak stoji na dvorišču kompleksa Meksika in je viden iz Njegoševe ceste skozi monumentalni portal z Dolinarjevima plastikama. Narejen je iz umetnega kamna, stoji na krožnem podstavku. Štirje curki vode se stekajo v manjšo posodo na obelisku, od tam pa v večjo talno školjko. Je edini vodnjak, ki ima luč na vrhu kovinske konstrukcije nad obeliskom. Varovan kot spomenik lokalne dediščine. (Vodnjak ne deluje).

Preglednica 29: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri vodnjaku na dvorišču Meksike

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: voda se preliva v večjo talno školjko. **Zvočni:** dobro slišna zaradi zaprtega dvorišča, zvezen zvok. **Tipni:** stik z vodo je omogočen, vendar ima visok rob talne školjke. **Mikroklimatski:** na dvorišču ustvarja prijetno mikroklimo, pljuskajoča voda. **Simbolni:** izvir.

7.14 PLEČNIKOV VODNJAK NA LEVSTIKOVEM TRGU

1926, arhitekt Jože Plečnik

Slika 70: Plečnikov vodnjak na Levstikovem trgu (osebni arhiv, 2005)

Fontana je del Plečnikove ureditve Levstikovega trga. Posvečena naj bi bila devici Mariji (Obersnel, 1995). (Vodnjak deluje).

Preglednica 30: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri Plečnikovem vodnjaku na Levstikovem trgu

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: vodomet in prelivanje vode v treh posodah. **Zvočni:** dobro slišna, ne zakriva pa hrupa prometa, zvezen zvok. **Tipni:** dostopna – nizek rob školjke. **Mikroklimatski:** manjša školjka in pljuskanje vode, vpliv v neposredni bližini. **Simbolni:** povzema simboliko vode kot ženskega atributa, ki ga je krščanstvo preneslo na devico Marijo.

7.15 FONTANA NA DVORIŠČU USTAVNEGA SODIŠČA

1927, arhitekt Jože Plečnik

Slika 71: Plečnikova fontana iz l. 1927 (Prelovšek, 1998)

Voda pada iz kroglaste amfore na stebru v pravokotni bazen. (Vodnjak ne deluje).

Preglednica 31: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri vodnjaku na dvorišču Ustavnega sodišča

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: curek vode, ki pada v manjši bazen. **Zvočni:** dobro slišna, zvezen zvok. **Tipni:** dostopna – nizek rob bazena. **Mikroklimatski:** manjši bazen, vpliv v neposredni bližini.

7.16 PLEČNIKOV VODNJAK OB ŠEMPETRSKI OGRAJI

1927–32, arhitekt Jože Plečnik

Slika 72: Plečnikov vodnjak ob Šempetrski ograji (osebni arhiv, 2005)

Betonska fontana je delno vridana v ograjo nekdanjega vrta Šempetrske župnije. Spada pod Plečnikovo ureditev Vrazovega trga, ki razglašen za spomenik državnega pomena. (Vodnjak deluje).

Preglednica 32: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri Plečnikovem vodnjaku ob Šempetrski ograji

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: vodometa in talna školjka omogočata dober vidni vtis. **Zvočni:** zvok slišen od blizu, zvezen. **Tipni:** voda je dobro dostopna. **Mikroklimatski:** pljuskanje vode in manjša školjka.

7.17 VODNJAK NA KONGRESNEM TRGU

18211941, arhitekt Boris Kobe

Slika 73: Vodnjak na Kongresnem trgu (levo: Slak D. 2014; in desno: osebni arhiv, 2005)

Vodnjak je nekoč stal na vrtu kapucinskega samostana, potem je od 1824 do 1891 s kvalitetno vodo oskrboval meščane kot javni vodnjak. Novo podobo mu je dal arhitekt Boris Kobe, ki je vodnjak pokril, dodal stebra s preklado. Stari vodnjak je le spremenil v manjšo fontano, da voda še danes privablja mimoidoče. (Vodnjak deluje).

Preglednica 33: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri vodnjaku na Kongresnem trgu

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: tanek vodni curek. **Zvočni:** slišna le v neposredni bližini, zvezen zvok. **Tipni:** stik z vodo je omogočen. **Mikroklimatski:** manjši vpliv na klimo, le v neposredni bližini. **Simbolni:** vodnjak, izvir vode.

7.18 FONTANA IN ČOFOTALNIK OB TIVOLSKEM RIBNIKU

1942, arhitekt Boris Kobe

Slika 74: Levo: fontana in desno: fontana in čofotalnik v parku Tivoli, severno od ribnika (osebni arhiv, 2005)

Fontana in čofotalnik se nahajata severno od tivolskega ribnika oz. otroškega igrišča (in oba delujeta).

Preglednica 34: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani in čofotalniku ob tivolskem ribniku

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: tanki vodni curki, vodno ogledalo, luža. **Zvočni:** razen v neposredni bližini fontane ni zvoka. **Tipni:** stik je omogočen na več načinov, raziskovanje, igra. **Mikroklimatski:** večja vodna površina. **Simbolni:** izvir, vodotok, luža oz. jezerce.

7.19 PLEČNIKOV SPOMENIK OF V ROŽNI DOLINI

1951, arhitekt Jože Plečnik

Slika 75: Plečnik si je spomenik zamislil kot fontano (osebni arhiv, 2005)

Spomenik je državnega pomena in zaščiten v sklopu arhitekturne dediščine Jožeta Plečnika, v tem primeru Vidmarjeve vile. Plečnik si je zamislil spomenik v obliki stenskega vodnjaka s sedmimi vodnimi curki, ki simbolizirajo življenjsko moč slovenskega naroda, zaključek pa je oblikovan kot Triglav. (Vodnjak ne deluje).

Preglednica 35: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri spomeniku OF

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: motiv sedmih curkov z manjšo školjko. **Zvočni:** zvezen zvok v neposredni bližini. **Tipni:** voda je dostopna kot curki in v koritu. **Mikroklimatski:** dober potencial, a manjši vpliv zaradi velikosti školjke in curkov. **Simbolni:** voda simbolizira življenjsko moč.

7.20 PLEČNIKOVA FONTANA PRED VHODOM V FESTIVAL, KRIŽANKE

1952-56, arhitekt Jože Plečnik v sklopu preureditve Križank

Slika 76: Plečnikova fontana na zgornji terasi pred Festivalom (osebni arhiv, 2005)

Kip treh rib je usmerjen proti kamnitemu kapitelu z vodno kotanjo, v kateri se zbira deževnica. (Vodnjak ne deluje).

Preglednica 36 : Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani v Križankah

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: curek vode usmerjen v skledo (od koder se prelija v talni bazen?). **Zvočni:** zvezen zvok curka in padajoče vode. **Tipni:** neposredna dostopnost vode. **Mikroklimatski:** curek in slap omogočata razpršitev vode in dober vpliv na mikroklimo. **Simbolni:** lahko ponazarja nekdanji tivolski potok s tremi šišenskimi izviri – tri ribe (Obersnel, 1995).

7.21 FONTANA URŠKA IN POVODNI MOŽ

1957, kipar Stojan Batič, arhitekt Marko Šlajmer

Slika 77: Urška in povodni mož se vrtita pod vodnimi curki (osebni arhiv, 2016)

V večjem bazenu se pod 12 visokimi curki, ki v loku padajo v bazen, na podstavku vrtita Urška in povodni mož. Kipar Batič si je zamislil vrtenje, ki je prenosorazmerno moči curkov ali po principu Peltonove turbine (Obersnel, 1995: 131). Voda pod njima ponikne v padajočem slapu. (Vodnjak deluje).

Preglednica 37: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani Urška in povodni mož

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: visoki in dolgi vodni curki, odsevajoč bazen z vrtečima kipoma, slap – ponor. **Zvočni:** dobro slišna voda, prijeten zvezen zvok kot slap. **Tipni:** stik z vodo slabši: rob je nizek, vendar gladina vode pod nivojem tal. **Mikroklimatski:** dobro vpliva na mikroklimo, velik bazen in razpršitev curkov ob padanju na vodno površino.

7.22 FONTANA DEČEK S POSODO

1959, kipar Božidar Pengov

Slika 78: Fontana Deček s posodo stoji ob parkirišču pod halo Tivoli (osebni arhiv, 2016)

(Vodnjak ne deluje).

Preglednica 38: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani Deček s posodo

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: vodna zavesa, curki. **Zvočni:** zvezen šum padajoče vode. **Tipni:** stik omogočen, nizka posoda. **Mikroklimatski:** padajoča voda, vendar manjša posoda, v neposredni bližini.

7.23 FONTANA NA OTROŠKEM IGRIŠČU V PARKU TIVOLI

okrog 1965, arhitekt Marjan Božič

Slika 79: Fontana na otroškem igrišču v parku Tivoli (osebni arhiv, 2016)

Bazen v obliki dveh zaobljenih trikotnikov stoji v Bloudkovem športnem parku, v severnem delu parka Tivoli ob otroškem igrišču. Okoli 50 cm globoki betonski školjki napajata dva vodometa. (Vodnjak ne deluje).

Preglednica 39: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani na otroškem igrišču v Tivoliju

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski	simbolni		
ZASTOPANOST													

Vidni: vodni bazen z dvema večjima vodometa. **Zvočni:** zvezen zvok curkov in padajoče vode. **Tipni:** dostopnost vode, vendar rob in globlji bazen. **Mikroklimatski:** večja vodna površina in curek omogoča razpršitev vod.

7.24 FONTANA OB ŠPORTNIH IGRIŠČIH V PARKU TIVOLI

okrog 1965, arhitekt Marjan Božič

Slika 80: Fontana ob športnih igriščih v parku Tivoli (osebni arhiv, 2016)

Fontana stoji ob zidku s klopmi pod kotalkališčem oziroma ob poti med kotalkališčem in mini golfom. Ima cev nenavadne oblike, štiri odprtine za dovajanje vode v curkih in tri večje odprtine za odvajanje. (Vodnjak ne deluje).

Preglednica 40: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani ob športnih igriščih v Tivoliju

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: curki. **Zvočni:** zvezen šum padajoče vode. **Tipni:** stik omogočen, nizka posoda. **Mikroklimatski:** padajoča voda, vendar manjša posoda, v neposredni bližini.

7.25 FONTANA MLADINSKO KÓLO OB ULICI KOMENSKEGA

1969, arhitekt M. Šlajmer, 1962 kipar Stojan Batič

Slika 81: Rob fontane omogoča sedenje ob zvoku vodnih curkov, ki prekrivajo hrup s ceste (osebni arhiv, 2016)

(Vodnjak deluje).

Preglednica 41: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani Mladinsko kólo

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: dinamični curki, oblikovani v lok, simetrično razporejeni, razburkana gladina. **Zvočni:** prijeten zvok vode, v neposredni bližini zakriva hrup s prometne ceste. **Tipni:** stik je možen – nizek rob, vendar je voda globoko v bazenu. **Mikroklimatski:** vpliv na klimo je velik zaradi večje površine in curkov.

7.26 FONTANA PRED TERASNIMI BLOKI V KOSEZAH

okoli 1974, arhitekt soseske Viktor Pust,

Slika 82: Betonska fontana pred terasnimi bloki v Kosezah (osebni arhiv, 2005)

V poglobljenem delu bazena leži betonska konstrukcija, ki nosi 11 betonskih korit, orientiranih od severa proti jugu ali od vzhoda proti zahodu, iz katerih teče voda. Fontana je večnamenska – kot interaktivna fontana ali otroško vodno igrišče. (Fontana je bila odstranjena leta 2013).

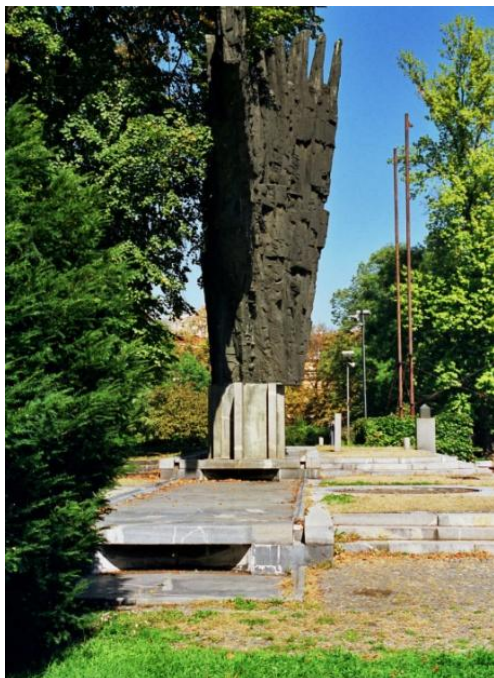
Preglednica 42: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani pred terasnimi v Kosezah

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: prelivanje vode v več slapovih v bazen, razgibana kompozicija slapov. **Zvočni:** zvezen zvok padajoče vode. **Tipni:** ne le omogočena, temveč tudi zaželena interakcija z vodo, gibanje po fontani, raziskovanje, predvsem igra. **Mikroklimatski:** dober vpliv padajoče vode, ki razbija vodno površino. **Simbolni:** Abstrakcija: slap.

7.27 FONTANA NA TRGU REPUBLIKE

1975, arhitekt Vladimir Braco Mušič in kipar Drago Tršar (spomenik revolucije)

Slika 83: Fontana pod spomenikom revolucije
(osebni arhiv, 2005)

Fontana je bila postavljena v sklopu ureditve Trga republike in spomenika revolucije na nekdanjih uršulinskih vrtovih. (Vodnjak ne deluje).

Preglednica 43: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani na Trgu republike

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: ogledalo in kaskada. **Zvočni:** zvok padajoče vode v bližini. **Tipni:** omogočen je neposreden stik z vodo. **Mikroklimatski:** izhlapevanje z gladine in pljuskanje vode. **Simbolni:** zrcalo, podstavek spomenika, reka – vse teče (Panta Rei).

7.28 FONTANA KROGLA Z JEDROM NA TABORU

1976, kipar Franc Rotar

Slika 84: Fontana Kroglá z jedrom na Taboru (osebni arhiv, 2005)

(Vodnjak deluje).

Preglednica 44: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani Kroglá z jedrom

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: vodometi in bazen, voda je spremljevalka skulpture. **Zvočni:** slišna v bližini. **Tipni:** stik z vodo je omogočen. **Mikroklimatski:** pljuskanje vode in večji bazen (školjka).

7.29 FONTANA JURČEK, PLAVA LAGUNA

1977, arhitekta Jože Usenik in Darko Usenik

Slika 85: Fontana Jurček pri Plavi laguni (osebni arhiv, 2005)

Voda se izliva na vrhu »gobice« z lepim mozaikom in se v slapu preliva preko nje na vse strani. (Vodnjak deluje).

Preglednica 45: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani Jurček

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: voda je dobro vidna. **Zvočni:** slišno dobro prekriva hrup prometa v neposredni bližini, zvok slapa. **Tipni:** stik je slabši zaradi poglobljenega bazena. **Mikroklimatski:** vpliv na klimo je dober, voda se razbija v kapljice, ima veliko vodno površino.

7.30 FONTANA OB STARI CERKVI V ŠIŠKI

1984–85 arhitektka Zmaga Begojev

Slika 86: Fontana ob stari cerkvi v Šiški (osebni arhiv, 2005)

Simetrična bloka zakrivata cev vodometa, voda pa naj bi se v slapu zlivala v bazen. Zanimivost vodnjaka je, da je deloval le en dan, ker nihče ni hotel prevzeti stroškov za njegovo delovanje (Obersnel, 1995: 127). (Vodnjak ne deluje).

Preglednica 46: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani ob Stari cerkvi v Šiški

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: večji vodomet in prelivanje vode v slapu, voda poudarjena in bistvena. **Zvočni:** zvok vode zakriva hrup prometa s ceste. **Tipni:** stik z vodo je omogočen, omogočeno je tudi gibanje po fontani – igra. **Mikroklimatski:** voda pljuska in se preliva v bazen.

7.31 FONTANA S PLASTIKO SLAVKA TIHCA PRI SMELTU

1986 kipar Slavko Tihec, arhitekt Zoran Kreitmayer

Slika 87: Fontana s plastiko Slavka Tihca pri Smeltu (osebni arhiv, 2016)

Vodni curki v fontani se dvigajo in spuščajo. Zelo lepa je ob nočni osvetlitvi curkov. Kljub dobri zasnovi ni uporabnikov zaradi umestitve fontane neposredno ob severno obvoznico. (Vodnjak deluje).

Preglednica 47: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani s plastiko Slavka Tihca

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: zelo zanimiva, dinamični curki različnih velikosti. **Zvočni:** zvok vode je prijeten, zaradi prometne ceste slabo slišen, ne prekriva hrupa. **Tipni:** dober stik z vodo in z vodometi. **Mikroklimatski:** dober vpliv na klimo, velik bazen in vodometi.

7.32 FONTANA V JAVORJEVEM RONDOJU, TIVOLI

1987, arhitekt Oton Jugovec

Slika 88: Fontana Otona Jugovca v Javorjevem rondoju, Tivoli (osebni arhiv, 2005)

(Vodnjak deluje).

Preglednica 48: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani v Javorjevem rondoju

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: dinamični vodometi, temne posode so dober kontrast beli vodi. **Zvočni:** prijeten zvezen zvok prelivajoče se vode. **Tipni:** stik je omogočen, a omejen (z rokami) – dvignjena školjka. **Mikroklimatski:** vpliv na mikroklimo je manjši zaradi dvignjene školjke.

7.33 VODNJAK PRED MODNO HIŠO, AJDOVŠČINA

1990 arhitekt (revitalizacije Modne hiše) Milan Pogačnik

Slika 89: Vodnjak pred Modno hišo (osebni arhiv, 2005)

(Vodnjak ne deluje).

Preglednica 49: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani pred Modno hišo

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: manjši vodomet, prej šoba z več curki (odstranjena), manjše vodno zrcalo. **Zvočni:** slišna le v neposredni bližini. **Tipni:** neposreden stik z vodo. **Mikroklimatski:** majhen vpliv v neposredni bližini.

7.34 FONTANA EVROPA PRED PALAČO UNIVERZE

1955–1992 kipar F. Kralj, odlit, arhitekta Jože in Miha Dobrin, 1993

Slika 90: Fontana Evropa pred stavbo Univerze (osebni arhiv, 2005)

Reprezentančna fontana Evropa in bik – simbolično predstavlja priključitev Slovenije k Evropi. (Vodnjak deluje).

Preglednica 50: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani Evropa

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: prelivanje v lepih gladkih vodnih plasteh, vodometi, talna školjka – je dinamična, iz školjke voda potuje v ozkem kanalu. **Zvočni:** voda je glasnejša, vendar prijetna, zvezen zvok. **Tipni:** neposreden stik omogočen – nizek rob, talna školjka in vodni kanal. **Mikroklimatski:** dober vpliv na klimo – manjša talna školjka in veliko pljuskajoče vode. **Simbolni:** alegorija Evrope.

7.35 FONTANA ATOMSKA VENERA OB WTC

1993, kipar Janez Boljka

Slika 91: Fontana s kipom Atomske Venere (osebni arhiv, 2016)

Fontana s kipom Venere je postavljena na pokrit trg med kompleksoma Smelt in WTC. (Vodnjak ne deluje).

Preglednica 51: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani Atomska Venera

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: vodometi, manjši bazen – vodno zrcalo. **Tipni:** voda dostopna, a majhen bazen in reprezentančna fontana. **Mikroklimatski:** voda v curkih pada podstavek kipa in se razprši po prostoru.

7.36 VODNI ZID PRED FIGOVCEM

1994, Aleš Vodopivec

Slika 92: Večji vodni zid stoji med dvorišči stavb in Parkom slovenske reformacije (osebni arhiv, 2016)

Ob ureditvi ploščadi pred Figovcem je arhitekt Vodopivec namesto predvidenega vodnjaka postavil vodni zid. Voda polzi z vrha izpod kovinske strehice in se preko granitnega zidu izteka v talno rešetko. Poleg rešetke so v tlaku tri talne luči, ki osvetljujejo zid. (Vodni zid ne deluje).

Preglednica 52: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri vodnem zidu pred Figovcem

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: prelivanje vode. **Zvočni:** voda je glasnejša, primerna prostoru, zvezen zvok. **Tipni:** neposreden stik z vodo omogočen. **Mikroklimatski:** dober vpliv na klimo. **Simbolni:** Abstrakcija: slapa v pravilno obliko.

7.37 ZMAJČKOV VODNJAK NA TRUBARJEVI

1994, V. in M. Vozlič; kipar Janez Boljka

Slika 93: Zmajčkov vodnjak s plastiko J. Boljke (osebni arhiv, 2005)

Zmajčkov vodnjak je majhna fontana ob Trubarjevi cesti. Voda teče iz šobe majhnega zmajčka in se preliva po navpično izbrazdani površini v tla. (Vodnjak deluje).

Preglednica 53: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri Zmajčkovem vodnjaku

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: bolj opazno kiparsko delo kot voda. **Slišni:** slišna v neposredni bližini, zvezen zvok. **Tipni:** dostopna. **Mikroklimatski:** vpliv v neposredni bližini, ni pomemben.

7.38 FONTANA NA POGAČARJEVEM TRGU

1994, arhitekta Miha Dešman in Katarina Pirkmajer

Slika 94: Fontana na Pogačarjevem trgu (Burger, 2007)

Vodnjak je del ograje, ki loči stopnišče od dovozne poti. Voda izvira v zgornjem pitniku in teče po ozkem kanalu preko strešice v manjšo posodo, od tam pa se steka v korito s pipami. (Vodnjak deluje).

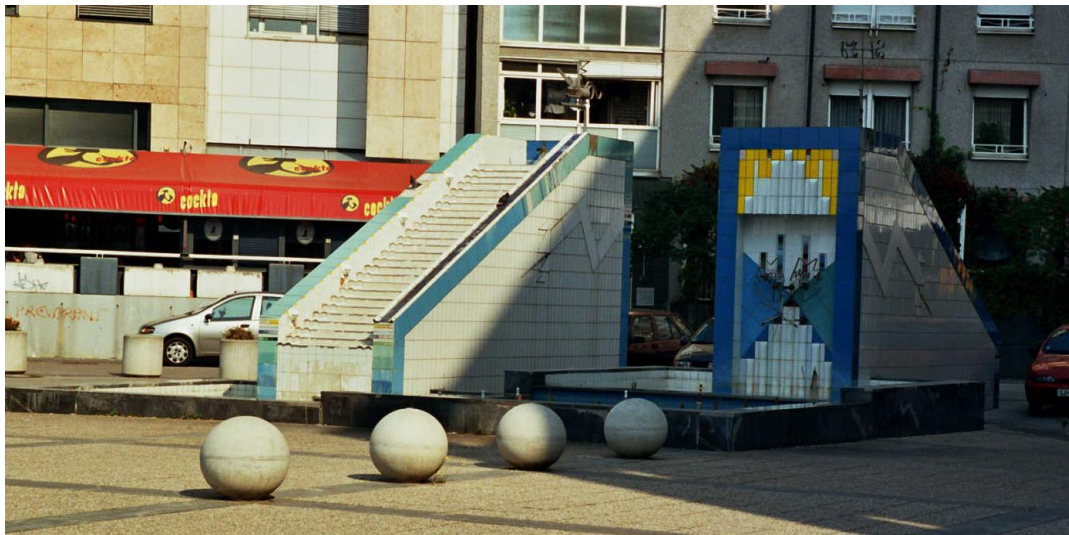
Preglednica 54: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani na Pogačarjevem trgu

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: na več načinov uporabljena voda, vendar skromno – manj vidno, kot pitnik. **Slišni:** slišna v neposredni bližini, zvezen zvok. **Tipni:** neposredno dostopna. **Mikroklimatski:** vpliv v neposredni bližini.

7.39 FONTANA V ŽUPANČIČEVI JAMI

1995, oblikovalec Tomaž Kržišnik; arhitekta Mojca Švigelj in Andrej Černigoj

Slika 95: Fontana v Župančičevi jami (osebni arhiv, 2005)

Keramična fontana z vodometi in kaskado je bila odstranjena aprila 2016.

Preglednica 55: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani v Župančičevi jami

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: več vode kot vodometi, kaskada (stopnišče) in bazeni. **Zvočni:** zvezen zvok prekriva hrup prometa. **Tipni:** stik z vodo je dober, rob je nizek in vabi k interakciji, ponekod inštalacija ni skrita – nevarnost pri padcih. **Mikroklimatski:** velika vodna površina in pljuskanje ob vodno površino – večje izhlapevanje.

7.40 STENSKI VODNJAK NA FRANČIŠKANSKI CERKVI

1995, arhitekta Matej in Vesna Vozlič, kipar Janez Boljka

Slika 96: Stenski vodnjak na severni fasadi Frančiškanske cerkve (osebni arhiv, 2005)

(Vodnjak deluje polovično – samo trije curki iz ust rib).

Preglednica 56: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri vodnjaku na Frančiškanski cerkvi

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: zaradi bele stene voda manj vidna, curki iz ust rib so majhni. **Zvočni:** zvok slišen v neposredni bližini. **Tipni:** voda je dostopna. **Mikroklimatski:** manjši vpliv v neposredni bližini. **Simbolni:** Abstrakcija: slap.

7.41 FONTANA PRI BEŽIGRAJSKEM DVORU

okoli 1996 (?), arhitekti poslovnega kompleksa M. Kregar, E. Ravnikar, M. Kerin

Slika 97: Fontana pri Bežigrajskem dvoru (osebni arhiv, 2016)

(Vodnjak deluje).

Preglednica 57: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani pri Bežigrajskem dvoru

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: dve kaskadi, zrcaljenje. **Zvočni:** zvok je prijeten. **Tipni:** stik je omogočen, širok rob za posedanje, namakanje nog. **Mikroklimatski:** dober vpliv na klimo – večja površina in prelivanje vode. **Simbolni:** kaskada ali slap.

7.42 FONTANA NA PLOŠČADI POSLOVNE STAVBE MERCATORJA

1996, arhitekt Zoran Kreitmayer

Slika 98: Fontana s pergolo, vodometi in bazenom na ploščadi Mercatorja (osebni arhiv, 2005)

(Vodnjak ne deluje).

Preglednica 58: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani na ploščadi Mercatorja

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: manj vidna zaradi kovinske konstrukcije pergole, dinamični vodometi, bazen s stopalnimi ploščami, pot čez vodo, vodno ogledalo. **Zvočni:** zvok vode je podoben dežju. **Tipni:** stik z vodo je omogočen, a ima izpostavljene šobe, kar je nevarno pri padcih ob igri. **Mikroklimatski:** vpliv na klimo je dober – voda prši in bazen je velik. **Simbolni:** vodno ogledalo, izvir.

7.43 FONTANA PRED HOTELOM UNION

1997 kipar Lujo Vodopivec; arhitekt Jože Dobrin

Slika 99: Fontana pred hotelom Union (osebni arhiv, 2005)

Posebnost fontane je, da voda teče tudi pozimi – voda se ogreva. (Vodnjak deluje).

Preglednica 59: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani pred hotelom Union

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: gladka vodna zavesa in curki, zrcalo. **Zvočni:** zvezen zvok padajoče vode. **Tipni:** stik z vodo je popolnoma omogočen. **Mikroklimatski:** padajoča voda in večji bazen.

7.44 DVE FONTANI OB POSLOVNI STOLPNICI BTC

2001, arhitekt stolpnice: Vladimir Koželj

Slika 100: Dve enaki fontani pred vhodom v poslovno stolpnico BTC (osebni arhiv, 2016)

Pred poslovno stolpnico BTC-ja sta umeščeni dve enaki fontani reprezentančnega značaja z dvignjenim plitvim bazenom. Na sredini obeh fontan je šestnajst mrežno zasnovanih vodometov. (Vodnjak deluje).

Preglednica 60: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontanah ob poslovni stolpnici BTC

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: temen vodni bazen omogoča zrcaljenje, beli vodometi izstopajo zaradi temne podlage bazenov in temnih stekel fasade v ozadju. **Zvočni:** zvezen zvok pljuskajočih vodometov ob vodno površino zapolnjuje preddverje. **Tipni:** reprezentančni fontani, kljub višjemu robu je voda dostopna.

7.45 FONTANA NA TRGU AJDOVŠČINA

2002, kipar Jiří Bezlaj, arhitekt Janez Lajovic

Slika 101: Fontana na trgu Ajdovščina (osebni arhiv, 2005)

Naročnik vodnjaka, ki naj mu ne bi manjkalo vode, je bilo podjetje Mobitel in je darilo meščanom. Dva monolita sta postavljena drug ob drugega v črko L in rahlo nagnjena, da se preko njiju voda počasi preliva nazaj v bazen, na drugi strani pa pada v slapu. (Vodnjak v večji meri deluje).

Preglednica 61: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani na trgu Ajdovščina

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: zelo zanimiva, dramatična, spreminjajoči se curki, različne oblike in prelivanje vode, voda poudarjena – vidna. **Zvočni:** zvok variira glede na spreminjajoče vodne oblike. **Tipni:** je dostopna, omogoča različne izkušnje, pa tudi gibanje po fontani je možno. **Mikroklimatski:** voda pada in pljuska, večja hlapilna površina.

7.46 FONTANA OB KOMPLEKSU STEKLENI DVOR

2004, arhitekt kompleksa je Jurij Princess

Slika 102: Fontana v obliki prizme je povezovalni element obeh stavb (osebni arhiv, 2016)

Dve ločeni stolpnici kompleksa Stekleni dvor povezuje reprezentančna fontana, ki je postavljena v os ploščadi. Voda se steka z vrha po trikotni vodoravno izbrazdani površini kamna, od tam pa po navpično izbrazdanih stranicah v manjši bazen v tleh. (Vodnjak ne deluje).

Preglednica 62: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani ob kompleksu Stekleni dvor

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: na temni površini izstopa voda, ki se vrtinči preko brazd. **Zvočni:** zvezen zvok vode je slišen v bližnji okolici fontane. **Tipni:** voda je dostopna v malem ozkem bazenu in na trikotnih navpično postavljenih stranicah. **Mikroklimatski:** dober vpliv vode na mikroklimo – zaradi turbulence na brazdah se voda razprši v kapljice, hkrati pa še pljuska ob gladino v bazenu. **Simbolni:** Abstrakcija: brzice, slap.

7.47 FONTANA DEKLICA Z RASTOČO KNJIGO

2005, kipar Jernej Mali; krajinska arhitektura: Andrej Erjavec, Ina Šuklje Erjavec

Slika 103: Fontana deklica z rastočo knjigo (osebni arhiv, 2016)

Kipec Deklice z rastočo knjigo stoji v Severnem parku Navje ob pokopališču velikih osebnosti slovenske kulture in njihovih mecenov. Kip deklice s knjigo simbolizira slovenske knjižne mejnike. Voda se v obliki manjšega slapa preliva v bazen in preko spominske plošče iz bazena. (Vodnjak deluje).

Preglednica 63: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani Deklica z rastočo knjigo

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: vodotok, slap, zrcalna površina. **Zvočni:** zvezen zvok, slišen v neposredni bližini. **Tipni:** voda je dostopna. **Mikroklimatski:** večji bazen, pljuskanje vode. **Simbolni:** spominska fontana – simbolizira pomembne slovenske književne mejnike.

7.48 VODNO ZRCALO PRED SLOVENSKIM ETNOGRAFSKIM MUZEJEM

2006, krajinska arhitektura: dr. Davorin Gazvoda in Groleger arhitekti

Slika 104: Vodno zrcalo pred Slovenskim etnografskim muzejem. Levo: podnevi (Čeak, 2016) in desno: ponoči (Andrić, 2016)

Večje vodno zrcalo je umeščeno na dvorišče Slovenskega etnografskega muzeja. V plitvem temnem bazenu se zrcalijo nebo in obdajajoče stavbe. Nizek rob pa obiskovalcem omogoča tudi osvežitev. (Vodnjak ne deluje).

Preglednica 64: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri vodnem zrcalu pred Slovenskim etnografskim muzejem

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			auralni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: večje vodno ogledalo s temnim bazenom, v katerem odseva okolica. **Zvočni:** ni zvoka, razen v stiku z uporabniki. **Tipni:** nizek rob, stik z vodo je omogočen – prosta površina za gibanje in igro z vodo. **Mikroklimatski:** velika vodna površina – izhlapevanje (hlajenje in čiščenje zraka).

7.49 OSREDNJA FONTANA V SEVERNEM MESTNEM PARKU - NAVJE

2010, krajinska arhitekta: Andrej Erjavec, Ina Šuklje Erjavec

Slika 105: Vodometi v osrednjem delu Severnega mestnega parka – Navje (osebni arhiv, 2016)

(Vodnjak deluje).

Preglednica 65: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontanah z vodometi v severnem delu parka Navje

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: dinamični vodometi – vodni curki. **Zvočni:** zvezen zvok padajoče vode. **Tipni:** neoviran stik z vodo, ni roba – prosta površina za gibanje, igro z vodo. **Mikroklimatski:** razbijanje padajoče vode v kapljice.

7.50 SEVERNA FONTANA V SEVERNEM MESTNEM PARKU - NAVJE

2010, krajinska arhitekta: Andrej Erjavec, Ina Šuklje Erjavec

Slika 106: Vodometi v severnem delu Severnega mestnega parka – Navje (osebni arhiv, 2016)

(Vodnjak deluje).

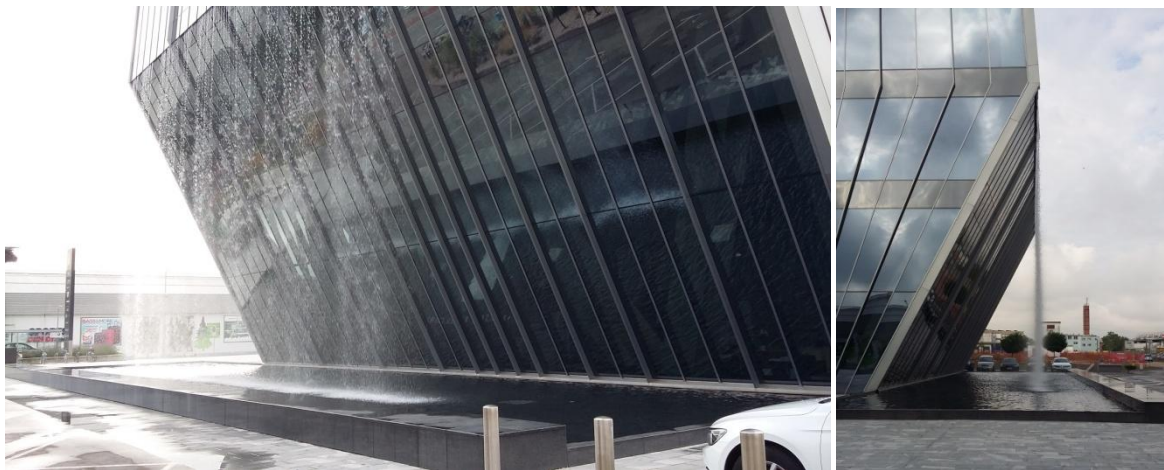
Preglednica 66: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontanah z vodometi v severnem delu parka Navje

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: dinamični vodometi – vodni curki. **Zvočni:** zvezen zvok padajoče vode. **Tipni:** neoviran stik z vodo, ni roba – prosta površina za gibanje, igro z vodo. **Mikroklimatski:** razbijanje padajoče vode v kapljice.

7.51 FONTANA NA FASADI KRISTALNE PALAČE

2011, arhitekta objekta: Brane Smole, Denis Simčič

Slika 107: Fontana na fasadi Kristalne palače v BTC (osebni arhiv, 2016)

Fontana je del fasade stolpnice. Vodno zaveso oblikujejo curki vode, ki se stekajo iz tretje etaže, kjer je steklena prizma prirezana. Voda pada v pravokotni bazen vzdolž stranice fasade. (Vodnjak deluje).

Preglednica 67: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri fontani na fasadi Kristalne palače

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: vodna zavesa oziroma slap je dobro viden na temni površini fasade in bazena. **Zvočni:** voda pada s precejšnje višine, zvok se širi v okolico. **Tipni:** voda je dobro dostopna. **Mikroklimatski:** voda z višine pada na vodno gladino v bazenu, pršenje kapljic se širi od fontane v prostor. **Simbolni:** Abstrakcija: slap.

7.52 FONTANA ŽIVLJENJA OB GROBIŠČU TALCEV NA ŽALAH

1965, kipar Zdenko Kalin; arhitekt Fedja Košir

Slika 108: Fontana življenja ob grobišču talcev na Žalah (Burger, 2016)

Spominska fontana ob grobišču talcev na Žalah. Ob robu bazena so skulpture otrok, ki izražajo življenjsko radost, premagovanje smrti in začetek novega življenja. Fontana ni ovrednotena zaradi posebne namembnosti – spominska fontana na pokopališču Žale.

7.53 FONTANA KAMEN ŽIVLJENJA

kipar Janez Lenassi, 1978

Slika 109: Fontana Kamen življenja na Žalah (Skosal, 2009)

Fontana v bližini poslovilne dvorane ob vhodu na pokopališče Žale. Fontana ni ovrednotena zaradi posebne namembnosti – spominska fontana na pokopališču Žale.

7.54 PREDVIDENA UREDITEV FONTANE NA STIČIŠČU TOMŠIČEVE ULICE IN SLOVENSKE CESTE

avtorji: Primož Boršič, Mojca Kocbek Vimos, Sašo Vrabič, Jan Filipec

Slika 110: Pogled na predvideno fontano s severne strani (Ureditev ..., 2016)

Oblika predstavlja obok nad vodnjakom, ki je simbolično transformiran, gladka cev pa namiguje na vodovodno cev. Avtorji pojasnjujejo, da bo voda krožila po kovinski skulpturi, se iztekala z močnim curkom – kot iz pipe. Nudila bo različna doživetja padajoče vode, vodnih zvokov, ko se bo vrtinčila, padala, bleščala in obenem hladila mimoidoče. Skulptura neposredno nagovarja javnost, da je pitna voda vir življenja in zagotovilo njegove prihodnosti. Na skulpturi bo mogoče posedati v neposrednem stiku s padajočo vodo, ki naj bi, primerno ogreta, krožila tudi v hladnih dneh in pozimi.

Preglednica 68: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri predvideni ureditvi fontane na stičišču Tomšičeve ulice in Slovenske ceste

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: dobro viden slap okrogle oblike. **Zvočni:** zvok bo močan, slišno območje veliko. **Tipni:** neposreden stik z vodo. **Mikroklimatski:** v bližini dober vpliv. **Simbolni:** sporoča, da je pitna voda vir življenja.

7.55 PREDVIDENA UREDITEV FONTAN V ŠPORTNEM PARKU STOŽICE

avtorji: Ana Kučan, Luka Javornik – AKKA

Slika 111: Prikaz predvidene ureditve fontan v športnem parku Stožice (Kučan in sod., 2012)

Krajinsko-arhitekturna ureditev športnega parka predvideva tudi ureditev štirih vodnih motivov/fontan na strehi parkirne hiše. Dve jezerci z največjo globino 30 cm in dve manjši fontani – ena s šobami za vodno meglo in druga s šestimi vodometi – bodo vabili obiskovalce k sproščenemu neposrednemu stiku z vodo. Preprosta zasnova omogoča interakcijo z vodo, ki ni določena in bo predvsem odvisna od posameznika. Po drugi strani pa omogoča povečanje prireditvenega prostora, ko se voda zapre.

Preglednica 69: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri predvideni ureditvi fontan v športnem parku Stožice

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: več različnih motivov – jezerce ali luža, vodni oblak/meglice. **Zvočni:** zvok pršee vode, pljuskanje vodometov, obiskovalci ustvarjajo zvok v stiku z vodo. **Tipni:** sproščen, neposreden stik z vodo, ni roba. **Mikroklimatski:** največji vpliv šob za meglo, pljuskajočih vodometov, tudi z površine jezerc. **Simbolni:** Abstrakcija: jezerca, meglice.

7.56 PREDVIDENO VODNO IGRIŠČE V ŠMARTINSKEM PARKU

avtorji: Maja Simoneti, Urška Kranjc, Sergej Hiti – LUZ

Slika 112: Prikaz predvidenega vodnega igrišča (Kranjc in sod., 2016)

Zasnova vodnega igrišča predvideva tri izvire, ki se napajajo z dvema vodnima črpalkama in vodno gobo in poganjajo vodne mlinčke. Voda preko vodnih korit in sistema premičnih zapornic potuje v utrjene mulde in se zbira v večji luži – čofotalniku, ta pa ima v središču odtok s čepom, ki je tudi igralo.

Preglednica 70: Vrednotenje doživljajskih potencialov vode pri predvideni ureditvi vodnega igrišča

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	vidni			zvočni			tipni			mikro- klimatski			simbolni		
ZASTOPANOST															

Vidni: različni motivi, kot so črpalke, vodna goba, korita, mulde, jezerce, ki se spreminjajo glede na premikanje zapornic. **Zvočni:** voda se preliva, zvok ob igri z vodo. **Tipni:** popolna dostopnost vode na vseh delih območja igrišča. **Mikroklimatski:** večje vodne površine in pljuskanje vode.

7.57 IZBOR FONTAN V LJUBLJANI, KI NAJUSPEŠNEJE IZRABLJAJO DOŽIVLJAJSE KVALITETE VODE

Preglednica 71: Izbor fontan v Ljubljani, ki najuspešneje izrabljajo doživljajske kvalitete vode

DOŽIVLJAJSKI POTENCIAL VODE	Vidni			Zvočni			Tipni			Mikro- klimatski			Simbolni		
Izbor uspešnih fontan															
Fontane v športnem parku Stožice															
Predvidena fontana ob Slovenski cesti															
Vodno igrišče v Šmartinskem parku															
Fontana trg Ajdovščina															
Fontana Evropa															
Fontana na Novem trgu															
Fontana Koseze															
Fontana Union															
Fontana Urška in povodni mož															
Fontana Jurček															
Fontana Mladinsko kólo															
Vodometi v Severnem parku Navje															

Izbor izpostavlja predvsem tiste fontane in oblikovane vodne motive, ki poudarjajo ali opredmetijo vidni in tipni doživljajski potencial, saj sta ta dva potenciala vse bolj izpostavljena, kot je pokazala analiza sodobnih fontan in manj zastopana v obstoječih fontanah v Ljubljani. Vzroke za manjšo izrabo teh dveh potencialov gre iskati tudi v tem, da je bilo veliko delujočih fontan postavljenih v drugih časovnih in družbenih okvirjih, ko sta bila estetski kanon in raba vode drugačna, kar velja predvsem za baročne in klasicistične ljubljanske fontane.

Vidni doživljajski potencial je dobro izrabljen pri vseh izbranih primerih, posebej izstopajo obstoječe fontane Urška in povodni mož, Mladinsko kólo in Jurček (tudi zvočno), ki pa še ne omogočajo tipnega stika z vodo, ker je gladina vode v bazenu pod nivojem tal. Ta je

dobro izrabljen pri vodnem igrišču – fontani v Kosezah, in v kasneje postavljenih, na primer vodni zid pri Figovcu, reprezentančni fontani pred hotelom Union, fontani Evropa pred Univerzo, pa tudi v Mobitelovi fontani na trgu Ajdovščina. Slednja je zanimiva tudi z vidika izrabe vizualnega in zvočnega doživljajskega potenciala, saj je skupaj s fontano pri Smeltu s plastiko S. Tihca, izjemna v tem, da izkorišča računalniško programirane vodne oblike in ustvarja različne vodne zvoke, kar še poveča njeno doživljajsko vrednost. Omeniti je treba še fontano na Novem trgu, ki jo je interpretiral arhitekt Kobe. Talna školjka, ki jo je postavil, omogoča dober stik z vodo, voda ki se preliva iz školjke v školjko ima prijeten videz in zvok. Poleti je opaziti, da se v njej osveži kakšen mimoidoči, ob večerih pa se ob prijetni fontani zadržujejo ljudje. Fontana Evropa pred Univerzo dobro izrablja tipni potencial, tako da ima talno školjko brez roba, zanimiv pa je tudi vodni kanal iz katerega voda priteka v fontano in tudi iz nje. V njem se večkrat igrajo otroci.

V zadnji sklop se uvrstijo najnovejše fontane in tiste, ki so šele načrtovane, ne pa še postavljene, oziroma tisti oblikovani vodni motivi, ki poleg izrabe vizualnega in zvočnega doživljajskega potenciala vabijo uporabnike k stiku z vodo, ki je sproščen, nedoločen in tudi nedvoumen. Lahko jo primejo, hodijo po njej, se vanjo potopijo, škropijo, igrajo, sedijo v njej. Večje vodne površine omogočajo več uporabnikov v fontani hkrati in tako prispevajo k druženju, medsebojni interakciji (fontana v Športnem parku Stožice). Zasnova takih vodnih motivov navadno ne predvideva robov, konstrukcija je preprosta, ob zaprtju vode pa se javni mestni prostor lahko uporablja v druge namene. Prikazujejo raznolike vodne oblike, ki jih omogoča sodobna tehnologija, kot so predvidene vodne meglice v Športnem parku Stožice, ali pa je voda poudarjena kot slap v predvideni fontani ob Slovenski cesti. Avtorji zadnje so razmišljali tudi o delovanju preko celega leta, za kar predvidevajo uporabo tople vode.

7.58 MOŽNOSTI ZA POVEČANJE DOŽIVLJAJSKIH POTENCIALOV VODE V NEKATERIH FONTANAH, KI NISO V IZBORU

Videzni potencial vode: Da bi povečali videzne potenciale vode v ljubljanskih fontanah, bi bilo potrebno v fazi načrtovanja razmisliti, kako bi z manj vode prikazali večje vodne učinke, torej večjo dramatičnost ali pa kontrastnost drugim oblikam in materialom, oziroma da bi bila voda bolj vidna pa tudi slišna. Značilna oblika določene fontane, ki si jo mimoidoči zapomni – višji vodomet, slap, vodne meglice, večje vodno zrcalo lahko bistveno pripomore k videzni orientaciji v prostoru. Tako bi se ljudje v Ljubljani lahko tudi orientirali po fontanah.

Malo fontan je, kjer voda izstopa in je vidna od daleč, npr. beli peneči vodometi, kot pri poslovni stavbi BTC, vodna zavesa ob Kristalni palači ali pa vodne pahljače v fontanah na ploščadi stolpnice Mercatorja in trgu Ajdovščina. Voda se zadržuje v školjkah/ bazenih ..., pri fontani na Taboru, kjer je skulptura bolj vidna kot voda. Lahko bi se prelivala iz školjke še v tla in tako postala vidna iz večje oddaljenosti, pa tudi bolj dramatična bi bila zaradi

padca vode, penjenja in zvoka. Tako bi voda bi prišla v ospredje in bi vizualno ter z zvokom vabila mimoidoče k fontani, obenem pa bi bil omogočen tudi fizični stik z vodo. Kot primer bi lahko. Pri stenskem vodnjaku na Frančiškanski cerkvi, je voda, ki se preliva preko belega kamna v manjši bazen, slabo vidna. Boljši bi bil kontrast s temnejšo podlago, preko katere bi se prelivala peneča voda. Kaskade v odstranjeni fontani v Župančičevi jami so bile na beli podlagi in zato manj vidne. Kaskade na trgu Republike ali pri fontani Deklica z rastočo knjigo v Severnem parku Navje, bi bile lahko bolj dramatične, s kakšno lepo vodno zaveso ali večjim padcem vode, ki bi poudarili tudi zvok vode.

Opaziti je skromnejši nabor vodnih oblik, na primer vodni curki in vodometi: so večinoma v obliki okroglih vodnih curkov (Mladinsko kólo, Urška in povodni mož, Osrednja in Severna fontana v Severnem parku Navje, fontana pri Smeltu, Atomska Venera, fontana na Kongresnem trgu, ...). Vidnost in dramatičnost bi lahko povečali s pahljačasto vodno šobo ali s pršečim vodomedom ali kar vodno meglico ipd.

Na tem mestu bi bilo smiselno razmišljati tudi o izrabi ledu in procesov zmrzovanja – taljenja predvsem v kombinaciji s svetlobo (naravno in umetno), kar bi omogočilo celoletno delovanje fontane, tudi pozimi mogoče tudi v kombinaciji z drsališčem pozimi. Spreminjajoče se ledene oblike bi bile bolj zanimive tudi na otip kot voda, saj je pozimi preveč mraz, da bi se zmočili.

Drugim privlačnostim mesta bi lahko konkurirale animirane vodne oblike – na primer plešočih vodometov, ki spreminjajo obliko (npr. vodometi v Severnem mestnem parku Navje) Ali pa turbulenten vodni tok, ki spominja na brzice in po katerem bi lahko hodili (npr. v čofotalniku v parku Tivoli – dediščina?).

Zvočni potencial vode: Pri pregledu ljubljanskih fontan je bilo ugotovljeno, da je izraba glasnosti vodnih zvokov povečini primerna prostoru, kjer stoji fontana. Povečini voda teče neprestano in so zvoki vode zvezni, dve fontani (trg Ajdovščina in fontana pri Smeltu) sta računalniško vodeni in glasnost zvoka se nenehno spreminja glede na uporabljen vzorec gibanja curkov.

Glasnost vode bi bila lahko večja v fontani na Taboru, fontani v Javorjevem rondoju v Tivoliju, pri Steklenem dvoru, vseh treh fontanah v Severnem parku Navje, Zmajčkovem vodnjaku na Trubarjevi ulici in na Krekovem trgu, kar bi lahko dosegli s povečanjem količine vode. Manj opazen stenski vodnjak na Frančiškanski cerkvi, je komaj slišen iz neposredne bližine. Voda bi se lahko prelivala na ulico kot slap ali vodna zavesa ali pa po kanalu ter vizualno in zvočno vodnjak bolj povezala z ulico.

Tipni potencial vode: Že ob pregledu kronološko razvrščenih ljubljanskih fontan je opaziti, da se skozi zgodovino odnos do vode v fontanah spreminja: od baročnih fontan, kjer je bila pitna voda varovana s školjko in stik z vodo omejen, preko fontan z nizkim robom, kjer se fizični stik z vodo povečuje – od fontan Plečnika pa do fontan s plastiko (50. ta 60. in 70-ta leta 20. stoletja), do vodnih igrišč (Koseze, Župančičeva jama) in fontan brez roba oz. bazena ali školjke (21. stoletje).

Herkulov in Robov vodnjak: voda v curkih teče v dvignjeno školjko, ki je še na podstavku z stopnicami. Stopnice sicer omogočajo sedenje ob fontani in večjo vidnost fontane, vendar pa bolj omejujejo stik z vodo, ki je že tako mogoč le z rokami. Neptunov vodnjak in vodnjak na Novem trgu pa imata talno školjko z nižjim robom in voda se bolj vidi, pa tudi omogočata npr. hojo po vodi itd. Fontana na Krekovem trgu: školjka je nižja vendar vodna gladina globoko v školjki, tudi z rokami težko dotakniti, za to je treba zlesti v vodnjak. Te fontane imajo arhitekturno – umetnostno zgodovinsko vrednost in zato stika z vodo ni mogoče, pa tudi ni zaželeno povečati. Tudi čofotalnik v Tivoliju bi lahko imel širši potoček, vanj ali v čofotalnik dodati kaj za sedenje v vodi (kamen) ali manjšo stopnico za lažji dostop in igro, prav tako fontana na starem otroškem igrišču v Tivoliju.

Izkušnje z vodo in transformiranimi naravnimi pojavi, bi lahko načrtovali v eni ali nekaj fontanah, ker je taka fontana bolj zahtevna za vzdrževanje, predvsem intenzivnejše prečiščevanje/sterilizacija vode. Na primer v eni večji interaktivni/večnamenski fontani, ki bi bila primerna za večje število obiskovalcev, za gibanje po vodi, ki bi omogočila različne izkušnje z vodo, npr. da se lahko zmočiš, hojo po vodi, sedenje ali ležanje v vodi, hoja/tek po vodi, igra, raziskovanje ipd. – skozi vse to pa tudi spodbujala druženje, učenje. Dejavniki, ki prispevajo k večjemu stiku z vodo so tudi presenečenje, kot je nepričakovano škropljenje z animiranimi vodnimi curki, ki obiskovalca ujamejo ali ga zmočijo, otroci jih lovijo

Drugo: Veliko fontan ne deluje, nekatere so delovale krajši čas na primer fontana Stara cerkev – Šiška in Koseze. Poglavitni razlog je bil, kdo bo postavljeno fontano vzdrževal. Pri nekaterih bi bilo smiselno razmisliti tudi o odstranitvi ali zamenjavi za novo fontano (npr. fontana ob športnih igriščih v Tivoliju in fontana pri Stari cerkvi – Šiška). Mnogo fontan obratuje samo v dnevnem času, po 22 uri pa vodo zaprejo in tako varčujejo z njo. Z delovanjem (vsaj nekaterih) fontan in osvetlitvijo vode bi se povečala privlačnost prostorov za druženje tudi v poletnih večerih ali v času zimskih praznikov.

8 SKLEP

Cilj diplomske naloge je bil opozoriti, da je z oblikovanjem fontan, ki izrabljajo doživljajske potencialne vode, moč predstaviti izkušnje in procese, povezane z vodo v krajini ter njihov razpon in obenem tudi simbolizirati vodne pojave. Doživljajski potenciali vode so manj raziskano področje, zato so bili izluščeni iz krajših poglavij, v katerih različni avtorji podajajo izkušnje in opazovanja o oblikovanju vode. Posebne lastnosti, nujnost in pojavnost vode dajejo tej pomembni prostorski prvini večvredno mesto in arhetipske simbolne pomene, iz je bilo razbrati tudi to, da jo ljudje doživljamo podobno. Zato so doživljajski potenciali vode v fontanah opredeljeni kot vse možnosti oblikovanja vode, ki jih ljudje preko svojih čutov – vida, sluha in otipa – zaznavamo kot privlačne in hkrati dobrodejno vplivajo na mikroklimo.

V analitičnem delu diplomske naloge je bilo ugotovljeno, kako so doživljajski potenciali vode zastopani v izbranih uspešnih primerih fontan in oblikovanih vodnih motivov, na kakšne načine in v kakšni meri so uporabljeni in, kako so v fontanah transformirani vodni pojavi oz. izkušnje z njimi. Ugotovljeno je bilo, da so pri večini fontan ali oblikovanih vodnih motivih zastopani vsi potenciali, poleg tega vse bolj poudarjajo tudi izkušnje in procese, povezane z vodo v krajini, obenem pa predstavljajo simbolično transformirane vodne pojave. Na področju podajanja vzdušja in izkušenj, ki so prenesene iz narave, je moč izpostaviti bolj kompleksne fontane oziroma t.i. vodne krajine Lawrenca Halprina. Razvoj fontan oz. oblikovanih vodnih motivov je povzročil razvoj nekakšnih »urbanih oaz«, ki zavzamejo večje površine javnih mestnih prostorov in s tem blagodejno vplivajo na njihovo suho in vročo mikroklimo ter čistijo ozračje. Vse bolj se širi tudi paleta oblikovanih vodnih motivov, to niso več klasične fontane, temveč vodna ogledala, ki niso le v reprezentančni rabi, saj so preprejena z vodometa ali pršci, ki povečujejo njihovo doživljajsko vrednost. Med nove motive sodijo t.i. luže ali jezerca ali celo vodne plaze in vodne krajine, pri katerih so načini stika z vodo odvisni predvsem od uporabnikove domišljije, vodne plaze, vodne krajine.

Pri vrednotenju fontan v Ljubljani se je pokazalo, kako pomemben je razmislek o doživljajskih potencialih vode pri fontanah. Tu se je pokazal skromnejši nabor vodnih oblik in manjši vidni poudarek ali dramatičnost vode, ki bi lahko bolj privabljala ljudi. Predvsem pa je v manjši meri omogočen stik z vodo ali izkoriščen tipni potencial vode, s tem pa tudi podajanje kakovostnejših in bolj pestrih doživetij, na primer pri otroški igri. Za potrebe vrednotenja se je pokazalo, da je v analizo smiselno vključiti tudi nekaj načrtovanih, a še ne izvedenih fontan oz. oblikovanih vodnih motivov, s čimer je analiza lahko zaobjela večji in bolj sodoben, s tem pa tudi bolj realen razpon vodnih motivov v Ljubljani.

Končni izbor tako večidel zajame novejša fontane oziroma oblikovane vodne motive, iz katerih je razvidno, da je bil že v fazi načrtovanja vključen tudi razmislek o izrabi doživljajskih potencialov vode. Pokazal je tudi, da izbrane fontane predvsem podajajo izkušnje z vodo, podobne tistim v naravnih vodnih pojavih, da gredo v korak s časom in potrebami sodobne družbe, ki si želi izkušenj.

9 POVZETEK

Diplomsko delo se ukvarja z raziskovanjem, analizo in vrednotenjem čutnega pa tudi simboličnega doživljanja vode in vodnih učinkov v fontanah in izpostavlja možnosti njihove izrabe pri oblikovanju fontan. Obenem pa želi predstaviti izkušnje in procese, povezane z vodo v krajini, ter njihov razpon. V začetnem poglavju je zato prikazana splošna vloga vode in paleta raznolikih pojavnih oblik vode v krajini. Le-ta namreč prežema vso naravo in vse vidike našega obstoja, sooblikuje naš življenjski prostor, hkrati pa je ena najpomembnejših prvin krajinskega oblikovanja. Dramatični vodni učinki, najdeni v naravi, so bili navdih za mnoge oblike fontan.

Poglavja, ki sledijo, so uvod v razumevanje nekaterih vidikov oblikovanja vode na javnih mestnih prostorih, vključujejo poznavanje njenih posebnih lastnosti za čim boljšo izrabo doživljajskih potencialov vode in raziskujejo, kakšna je njena simbolna vloga v duhovni razsežnosti človeka. Doživljajske potenciale vode v fontanah je bilo treba tudi opredeliti, in sicer kot vse učinke, ki jih bodo uporabniki zaznali kot privlačne vidno, slušno, tipno in bodo blagodejno vplivali na mikroklimo. V nalogi so zastavljeni kot vidiki ali možnosti, ki naj bi jih pri uspešnem oblikovanju vode fontanah pretehtali in predvideli, da bodo v čim večji meri izrabljale, predstavljale in interpretirale vodne pojave, njihove značilnosti in izkušnje, ki so z njimi povezane.

Analitični del naloge je zahteval pregled primerov uspešnih fontan in drugih oblikovanih vodnih motivih z vidika zastopanosti in načinov izrabe posameznih doživljajskih potencialov vode, obenem pa tudi, kako in v kakšni meri so uporabljeni in kako so v fontanah transformirani vodni pojavi oziroma izkušnje z njimi. Pri tem je bilo ugotovljeno, da uspešni primeri v veliki meri izrabljajo doživljajski potencial vode in pri tem predstavljajo simbolično transformirane vodne pojave, predvsem pa podajajo izkušnje z njimi. Obenem pa je bilo ugotovljeno tudi to, da se pojavljajo ne le fontane, temveč tudi drugi vodni motivi, še več, razpon motivov se povečuje, hkrati pa postajajo konstrukcijsko bolj preprosti in prave mestne oaze.

Pri vrednotenju fontan v Ljubljani se je pokazalo, da je izraba doživljajskih potencialov vode v fontanah skromnejša, kar je bilo pričakovano, saj je bilo že pri kronološkem razvrščanju razvidno, da je v prestolnici ohranjenih veliko starejših fontan – od baročnih dalje. Novih motivov je malo, zato je bilo v vrednotenje vključeno še nekaj prikazov predvidenih fontan ali oblikovanih vodnih motivov. Tako je bila zastopana bolj celostna slika izrabe doživljajskih potencialov vode in simbolične transformacije vodnih pojavov oz. podajanja izkušenj z njimi. Rezultati vrednotenja so prikazani tudi na zemljevidu fontan v Ljubljani.

10 VIRI

10. obletnica deklice z rastočo knjigo. 2014. Državni svet RS. 4. julij
<http://www.ds-rs.si/?q=novice/10-obletnica-deklice-z-rastoco-knjigo> (14. jun. 2016)
- AincaArt. 2009. Fountain Tinguely / Fasnachtsbrunnen Basle.
<https://www.flickr.com/photos/mungga/3290536203> (5. jun. 2016)
- A.K. 2009. New Old Market Square. Gustafson Porter Landscape Architecture
<http://www.landezine.com/index.php/2009/08/new-old-market-square-nottingham/> (9. jul. 2016)
- Aless L. 2015. La piazza vidst dalla Torre Grossa.
https://it.wikipedia.org/wiki/Piazza_della_Cisterna#/media/File:San_Gimignano_-_Piazza_della_Cisterna_da_torre_grossa.JPG (1. jul. 2016)
- Andrić M. Slovenski etnografski muzej. Day view. Odprte hiše Slovenije.
http://www.odprtehiseslovenije.org/index.php?m_id=vodnik&id=62 (12. jul. 2016)
- Angelakis A. 2015. Brief history of minoan technologies.
<http://fr.slideshare.net/pergeo/brief-history-of-minoan-technologies-a-angelakis> (3. apr. 2016)
- Aristodemou. 2014. Monumental fountain structures: The role of nymphaea within the urban context of cities of the Graeco-Roman East. V: Wastewater and environment: Traditions and culture: IWA Regional symposium on water. 22.-24. marec 2014. Kalavrouziotis I. K., Angelakis A. N. (ur.). Patras, Hellenic open university: 523-536
- Atelier Dreiseitl. 2015. V: Landscape architects network. Potsdamer Platz in Berlin becomes a sustainable ecofriendly urban square.
<http://landarchs.com/potsdamer-platz-in-berlin-becomes-a-sustainable-ecofriendly-urban-square/> (5. jun. 2016)
- Audrey Hepburn e la Bocca della Verità.
<http://www.romaierioggi.it/audrey-hepburn-e-la-bocca-della-verita/> (14. jul. 2016)
- Aurand C. D. 1991. Fountains and Pools. Construction Guidelines and Specification. New York, Van Nostrand Reinhold: 202 str.
- A View on Cities. Crown Fountain
<http://www.aviewoncities.com/chicago/crownfountain.htm> (1. jul. 2016)
- Balant M. 2006. Usmerjanje urejanja reguliranih vodotokov v primestnem in mestnem prostoru – primer urejanja doline Glinščice, diplomsko delo. Ljubljana, Biotehniška fakulteta: 101 str.
- Barlow N., Knox T., Holmes C. Follies of Europe. 2008. Architectural Extravaganzas. Garden Art Press. Woodbridge
<http://folliesofeurope.com/album/slidenav.php?folder=Italy/&file=slides/VILLA%20D%20ESTE%20100%20FOUNTAINS.jpg> (14. jul. 2016)
- BBC. 2016. What was like to live in ancient greek family?
<http://www.bbc.co.uk/guides/zc8yb9q> (17. maj 2016)
- Belec B. 1983. Fizična geografija 2. del. Maribor, Pedagoška akademija v Mariboru
- Bezljaj F. 1995. Etimološki slovar slovenskega jezika. 3. izdaja. Snoj M., Furlan M. (ur.). Ljubljana, Mladinska knjiga : 355 str.

- Bobillier M. 2005. Jet d'eau de Geneve (Suisse) (24. 12. 2016)
<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Jet-d%27eau-Gen%C3%A8ve.jpg> (5. avg. 2016)
- Boeminghaus D. 1980. Wasser in dem Stadtbild. München, Callwey: 136 str.
- Bohl L. Danger garden. A jury of your peers ... (9. maj 2013).
<http://www.thedangergarden.com/2013/05/a-jury-of-your-peers.html> (6. jul. 2016)
- Bradač F. 1973. Latinsko slovenski slovar, Ljubljana, DZS: 609 str.
- Bratina Jurkovič N. 1998. V: Voda - raba, varovanje, oblikovanje. Zbornik 5. letnega strokovnega srečanja Društva krajinskih arhitektov Slovenije. Mlakar A., Simoneti M., Matjašec D. (ur.). Ljubljana, Društvo krajinskih arhitektov Slovenije (DKAS): 51-56
- Brna P. 2009. Vatican-Piazza San Pietro, Fontana di Bernini.
<http://www.panoramio.com/photo/23932190> (12. jul. 2016)
- British Library. Roman de la Rose.
<http://www.bl.uk/collection-items/roman-de-la-rose#> (3. apr. 2016)
- Burger B. 2007. Ljubljana. Fontana – Pogačarjev trg. 30. jun.
http://www.burger.si/Ljubljana/Vodnjaki_FontanaStolnica.htm (15. jun. 2016)
- Buxton R. 1995. Imaginary Greece: The context of mythology, Cambridge, Cambridge University Press: 250 str.
- Carlisle C. Exclusive: Hunton&Williams signs long-term deal at Fountain Place. Dallas Business Journal (16. jul. 2015).
http://www.bizjournals.com/dallas/blog/morning_call/2015/07/exclusive-hunton-williams-signs-long-term-deal-at.html (7. jul. 2016)
- Chalon J.J. 1822. La fontaine des Saints-Innocents au début du XIXè siècle au milieu du marché du même nom.
<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Innocents1822.jpg> (9. jul. 2016)
- Chateau de Versailles. Explore the Estate. The Grand Canal.
<http://en.chateauversailles.fr/discover-the-estate/the-gardens/the-copses/the-grand-canal> (12. jun. 2016)
- Chevalier J., Gheerbrant A. 1989. Riječnik simbola. Zagreb, Nakladni zavod matice hrvatske: 727 str.
- Cirlot J. E. 1971. A dictionary of symbolism. New York. Philosophical Library: 419 str.
- Coulont P. 2014. Clouds on water mirror, Bordeaux (France).
<https://www.flickr.com/photos/coulphil/> (7. jul. 2016)
- Čeak B. Slovenski etnografski muzej. SEM – nočna. Odprte hiše Slovenije.
http://www.odprtehiseslovenije.org/index.php?m_id=vodnik&id=62 (12. jul. 2016)
- Dee C. 2001. Form and fabric in landscape architecture. Spon Press, London and New York
- Deitz P. 1998. Swaying, sprinkling and splashing: The fountains of Jean Tinguely. V: Fountains: Splash and spectacle-water and design from the renaissance to the present. Symmes M. (ur.). London, Thames and Hudson: 208 str.

- Detritus of Empire. 2015. Meta Sudans - and other Roman turning points.
<http://detritusofempire.blogspot.si/2015/06/meta-sudans-and-other-roman-turning.html>
(25. jul. 2016)
- Dietrich Untertrifaller Architekten. Event center Festspielhaus, Bregenz.
<http://www.dietrich.untertrifaller.com/en/projekt/event-center-festspielhaus> (7. jul. 2016)
- Dillon M. M. 2015. Millenium park fountain, Chicago.
<http://www.mmdphotography.com/336752/personal-work/>
- Dosi F. 2006. Soča nad Mostom na Soči.
<http://www.lenarcic.net/aerophoto/index.php?p=aerofotografija&a=prikazi®ija=19>
(1. jul. 2016)
- Dragoni W. 2012. Romes's fountains: Beauty and public service from geology power and technology. V: Water fountains in the worldscape. Hynynen J. A., Juuti P. M., Katko T. S. (ur.). Tampere, International water history association: 20-35
- Duden. Das große Wörterbuch der deutschen Sprache. 1999. Meinheim; Leipzig; Wien; Zürich, Dudenverlag: 4800 str.
- ES. 2000. 14. zvezek. Ljubljana, Mladinska knjiga: 416 str.
- Fountain of youth.
https://en.wikipedia.org/wiki/Fountain_of_Youth#/media/File:Sebald_Beham_-_Fountain_of_Youth_and_bathhouse_-_Google_Art_Project.jpg (14. jul. 2016)
- Frankel F., Johnson J. 1991. Modern landscape architecture. Redefining the garden. Abbeville Press, New York, London, Paris.
<https://www.felicefrankel.com/felice-frankel-book/modern-landscape-architecture/> (6. jul. 2016)
- Ferras. 2006. Vierstroemebrunnen Piazza Navona.
<https://nl.wikipedia.org/wiki/Vierstromenfontein> (5.jun.2016)
- Fry Z. 2009.
<http://zachfryphotography.com/nature.html>
- Fuji K. Fountain of rainbow at Seattle center. The Seattle Times (18. okt. 2010).
<http://www.seattletimes.com/photo-video/photography/fountain-of-rainbow-at-seattle-center/> (21. jun. 2016)
- Gazvoda D. 1998. Vsebinski in prostorski kontekst vodnih pojavov v mestu. V: Voda - raba, varovanje, oblikovanje. Zbornik 5. letnega strokovnega srečanja Društva krajinskih arhitektov Slovenije. Mlakar A., Simoneti M., Matjašec D. (ur.). Ljubljana, Društvo krajinskih arhitektov Slovenije (DKAS): 57-61
- Gilston P. 2012. Dataisnature. Interrelationships between natural processes, computational systems and procedural-based art practices.
<http://www.dataisnature.com/?p=1583> (6. jul. 2016)
- Gori F. 2011. Fonte Gaia.
<http://www.siena-agriturismo.it/siena-fonte-gaia-jacopo-della-quercia.htm> (16. maj 2016)
- Grand cascade fountains in Peterhof.
<http://www.shutterstock.com/video/clip-4303130-stock-footage-grand-cascade-fountains-in-peterhof.html> (7. jul.2016)

- Gregorin D. 1982. Reševanje Robbovega vodnjaka. Katalog z razstave. Ljubljana, Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine: 63 str.
- Gustafson Porter. Old market square.
<http://www.gustafson-porter.com/old-market-square/> (16. maj 2016)
- Halprin L. 1974. Gradovi. Beograd, Građevinska knjiga: 222 str.
- Harnneola.harnneola. 2010. Fountain place tower, Dallas, Texas.
<https://www.flickr.com/photos/hanneorla/6156695605> (2. jul. 2016)
- Hamilton Knight M. Old market square Nottingham. Architonic.
<https://www.architonic.com/en/project/gustafson-porter-old-market-square-nottingham/5100108> (16. maj 2016)
- Henderson J. 2008. Paley park on a cloudy, chilly late winter afternoon.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Paley_Park.JPG (8. jul. 2016)
- Herlec U., Jeršek M., Novak M. 2009. Evolucija zemlje in geološke značilnosti Slovenije. Ljubljana, Prirodoslovni muzej Slovenije: 383 str.
- Hill. 2002. Fontana di Trevi a Roma (2. jun. 2015)
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Fontana_di_Trevi_a_Roma.jpg (5. avg. 2016)
- Hirst B. R. 1996. Fountains. A dissertation submitted to the faculty of the school of architecture, Kingston University, in candidacy for the higher national diploma in landscape studies.
<http://www.gardening-uk.com/waterlands/fountains/toc.html> (18. mar. 2016)
- Hladnik J. 1998. Vodni in obvodni prostor kot del integralnega prostorskega urejanja. V: Voda - raba, varovanje, oblikovanje. Zbornik 5. letnega strokovnega srečanja Društva krajinskih arhitektov Slovenije. Mlakar A., Simoneti M., Matjašec D. (ur.). Ljubljana, Društvo krajinskih arhitektov Slovenije (DKAS): 40 - 46 str.
- Hoffbauer. 1882. Bal donné par les dames de la Halle, le 17 août 1850, au marché des Innocents.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bal_donn%C3%A9_par_les_dames_de_la_Halle,_le_17_ao%C3%BBt_1850,_au_march%C3%A9_des_Innocents.jpg (1. jul. 2016)
- Holliday Post. Wadi Bani Khalid – An oasis in Oman.
<http://www.holidaypost.in/wadi-bani-khalid-oman/> (2. jul. 2016)
- Hornby A. S. 1984. Oxford advanced learner's dictionary of current English. Ljubljana, Mladinska knjiga: 1041 str.
- Iceberg. Non-tabular iceberg off Elephant Island in the Southern ocean.
<https://en.wikipedia.org/wiki/Iceberg> (14. jul. 2016)
- Jakubec K. 2011. Triton fountain on piazza Barberini, Rome, Italy.
https://en.wikipedia.org/wiki/Piazza_Barberini#/media/File:Font%C3%A1na_triton%C5%AF_na_n%C3%A1m_Barberini_Roma_2011_4.jpg (12. jul. 2016)
- Janet Rosenberg Studio. 2012. Guelph Market square.
<http://jrstudio.ca/content/guelph-market-square> (19. maj 2016)

- Jezierski I. Water fountains at shopping centre.
<http://www.gettyimages.com/detail/photo/water-fountains-at-shopping-center-royalty-free-image/120628859> (21. jun. 2016)
- Joe F. 2009. Oregonlive. Hot, and getting even hotter.
http://blog.oregonlive.com/weather/2009/07/cranking_up_the_heat_its_going.html (6. jul. 2016)
- Judge D. 2013. 5.4.13 Ljubljana 22. (2. apr. 2016).
<https://www.flickr.com/photos/donaldjudge/8622702383/> (7. jul. 2016)
- Kajfež-Bogataj L. 2014. Planet Voda. Ljubljana, Cankarjeva založba: 301 str.
- Kaminesky K. Pine cone sculpture in the Vatican Museum.
<http://kenkaminesky.photoshelter.com/image/I0000107Ms0m0NXg> (25. jul. 2016)
- Kaplan R., Kaplan S. 1989. The experience of nature: A psychological perspective. New York. Cambridge University Press: 340 str.
- Kharsag research project. Introduction.
http://www.goldenageproject.org.uk/kharsagresearch_introduction.php (1. jul. 2016)
- Kosem G. 2005. Mestni trg – razvojne in oblikovne značilnosti, diplomsko delo. Ljubljana, Biotehniška fakulteta: 103 str.
- Kostof S. 1991. The city shaped: urban patterns and meanings through history. London, Thames and Hudson: 352 str.
- Kraji – Slovenija. Najlepši izleti po Sloveniji. Novi trg v Ljubljani.
http://kraji.eu/slovenija/ljubljana_novi_trg/slo (15. jun. 2016)
- Kranjc U., Simoneti M., Hiti S. 2016. Vodno igrišče v Šmartinskem parku – prostorski prikaz predvidenega vodnega igrišča. Ljubljana, Ljubljanski urbanistični zavod (interno gradivo)
- Kresal G. 1995. Peričnik. Zimski vzponi. Ljubljana, PD Ljubljana-Matica: 244 str.
- Kučan A., Kumer M., Tepina A., Slekovec M., Bašelj A., Brezar Z. 2012. Fontana jug. Ljubljana, AKKA (interno gradivo)
- Kučan A. 2011. Voda in urbani prostor. Ljubljana, Državni svet RS. (magnetogram posveta, 22. mar. 2011)
<http://www.arhiv.ds-rs.si/kb/posveti/index9af6.html?View=entry&EntryID=276> (11. maj 2016)
- Laboratorio Roma. 2005. Le fontane di Roma.
<http://www.laboratorioroma.it/Passeggiate%20romane/Le%20Fontane/Le%20Fontane.htm> (1. jul. 2016)
- Landscape online. In his own words profile: Lawrence Halprin, FASLA, 1916 to 2009.
<http://landscapeonline.com/research/article.php/12990> (6. jul. 2016)
- L'Antica Mola country house, Casa vacanze & Location for events.
<http://www.lanticamola.it/en/tivoli.html> (7. jul. 2016)
- Lerida Lafarga R. 2004. Fountains and water as source of pleasure.
<http://catedu.es/aragonromano/fountains.htm> (10. apr. 2016)
- Levičar T. 2015. I love Ljubljana/Ljubim Ljubljano. (21. nov. 2015)
<http://iloveljubljana.blogspot.si/2015/11/robbov-vodnjak.html> (15. jun. 2016)

- Linssimato. 2009. Sea organ.
<https://www.flickr.com/photos/fonsen/4889867855> (6. jul.2016)
- Lovelace S. 2014. Fort Worth water gardens.
<http://steve-lovelace.com/fort-worth-water-gardens/> (7. jul.2016)
- Lucu T. 2014. Vladimir Šubic – arhitekt, ki je postavil ljubljanski nebotičnik. Lisa 20/2015. <http://www.lisa.si/prosti-cas-in-moda/vladimir-subic-arhitekt-ki-je-postavil-ljubljanski-neboticnik/> (3. jun. 2016)
- Ludwick J. 2000. The itinerary.
<http://www.jludwick.com/Notes/Spain/Itinerary.html> Laußer G. Reiseführer Stadt Nürnberg - Interessante Sehenswürdigkeiten & Ausflugsziele.
<http://www.sehenswertes-bayern.de/stadt/nuernberg-sehenswertes-ausflugsziele-bilder-nuernberg-freizeitmoeglichkeiten.html> (16. maj 2016)
- Lyall S. 1991. Designing the new lanscape. London, Thames and Hudson: 240 str.
- Mabel J. Freeway park, Seattle, Washington: Brutalist fountain adjacent to Interstate 5. 2006. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Seattle_Freeway_Park_04.jpg (7. jul.2016)
- Maggs M. Tsukubai at Ryoanji temple in Kyoto. 2004.
<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f2/Tsukubai2.JPG> (11. jul. 2016)
- Marušič J. 1998. Voda v pojavnosti krajine. V: Voda - raba, varovanje, oblikovanje. Zbornik 5. letnega strokovnega srečanja Društva krajinskih arhitektov Slovenije. Mlakar A., Simoneti M., Matjašec D. (ur.). Ljubljana, Društvo krajinskih arhitektov Slovenije (DKAS): 3-9
- Michael van Valkenburg Associates Inc. 1988-1990. IceWalls.
<http://www.mvvainc.com/project.php?id=59> (21. mar. 2016)
- Milič B. 1994. Vrtovi srednjeg vijeka. Prostor, 2, 1–2: 99–114
<http://hrcak.srce.hr/file/48707> (4. apr. 2016)
- Miller N. Encyclopedia Britannica. Fountain.
<http://www.britannica.com/art/fountain> (1. 3. 2016)
- Miller N. 1998. Fountains as metaphor. V: Fountains: Splash and spectacle-water and design from the renaissance to the present. Symmes M. (ur.). London, Thames and Hudson: 57-73
- Millington D. Old Market Square – Nottingham (11. jan. 2011).
<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20110118095356/http://www.cabe.org.uk/case-studies/old-market-square?photos=true&viewing=6696> (16. maj 2016)
- Monica. 2000. Fontana Maggiore, Perugia.
https://it.wikipedia.org/wiki/Fontana_Maggiore#/media/File:Fontana_Maggiore,_Perugia.jpg (17. maj 2016)
- Monniaux D. 2006. Paris, Montmartre, fontaine.
Wallace https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Paris_Montmartre_fontaine_Wallace_dsc07302.jpg (12. jul.2016)
- Moore C. W., Lidz J. 1994. Water and architecture. London, Thames and Hudson: 224 str.

- Morning post exchange. 2013.
<http://www.exchangemagazine.com/morningpost/2013/week25/Wednesday/13061911.htm> (1. jul. 2016)
- Mumford L. 1969. Mesto v zgodovini. Ljubljana, DZS: 804 str.
- Obersnel N. 1995. Vodnjaki in mesto, diplomsko delo. Ljubljana, Fakulteta za arhitekturo: 222 str.
- Odstane. 2014. Frozen pond.
<http://imgur.com/a/BuzgM> (12. jul. 2016)
- Ogrin D. 1993. Vrtna umetnost sveta. Ljubljana, Pudon: 400 str.
- Ogrin D. 1994. Symbolism in man-made landscapes. V: Proceedings. Symposium symbolic landscapes, Wagenigen, 23. sept. 1994. Wagenigen, Agricultural university, Department of physical planning and rural development: 1-14
- Ogrin D. 1997. Slovenske krajine. Ljubljana, DZS: 303 str.
- Ogrin D. 2010. Krajinska arhitektura. Ljubljana, Oddelek za krajinsko arhitekturo, Biotehniška fakulteta: 324 str.
- Olimpia. 2006.
http://ouderreis.glukorizon.nl/lib/exe/detail.php?id=plaatsen%3Aolympia%3Aolympia&cache=cache&media=plaatsen:olympia:olympia_heiligdom.jpg (3. apr. 2016)
- Olivera W. E. 2013. Plaza Igor Stravinsky.
<https://www.flickr.com/photos/ewolivera/14621192851> (7. jul. 2016)
- Pastor J. Estanque de Apolo, jardin de Versailles. Bassin d'Apollon.
<http://mapio.net/o/3961539/> (7. jul. 2016)
- Pearse R. 2009. Images of the Septizonium from the renaissance.
<http://www.roger-pearse.com/weblog/2009/11/30/images-of-the-septizonium-from-the-renaissance/> (17. maj 2016)
- Piazza Navona e dintorni. Le Fontane di piazza Navona. (8.nov. 2001).
http://www.laboratorioroma.it/Le%20mie%20passeggiate/12_Navona/Le%20Fontane.htm (12. jun. 2016)
- Phyo W. 2013. Diana memorial fountain. Reaching out, letting in. landscapearchitects network. <http://landarchs.com/diana-memorial-fountain-reaching-out-letting-in/> (12. jun. 2016)
- Polič M. 1998. Okoljska psihologija. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Oddelek za psihologijo: 197 str.
- PWP Landscape architecture. 2016. Tanner fountain, Harvard university.
<http://www.pwpla.com/projects/tanner-fountain-harvard-university> (5. jun. 2016)
- Rådsten-Ekman M. 2015. Wanted unwanted sounds – Perception of sounds from water structures in urban soundscapes. Stockholm University: 81 str.
- Ramboll. potsdamer plaza.
<http://www.ramboll.com/projects/germany/potsdamer-plaza> (7. jul. 2016)
- Rihtar F., Zupančič-Strojan T. 1996. Prostor mesta. Ljubljana, Fakulteta za arhitekturo: 115 str.

- Ruef D. India-Allahabad-Maha Kumbh Mela-Women-Bath-Ganges-Worship-Pray- 2013.
<http://didierruef.photoshelter.com/image/I0000SToWL.SKXHk> (14.jul. 2016)
- Sadar in Vuga Arhitekti. Vodnjak ob 1000 letnici Solkana. 2002. Ljubljana, Galerija Dessa (razstavni letak)
- Sailko. Ricostruzione del giardino della Casa dei Vettii a Pompei (mostra al giardino di Boboli, 2007).
[https://en.wikipedia.org/wiki/Fountain#/media/File:Ricostruzione_del_giardino_della_casa_dei_vetii_di_pompei_\(mostra_al_giardino_di_boboli,_2007\)_01.JPG](https://en.wikipedia.org/wiki/Fountain#/media/File:Ricostruzione_del_giardino_della_casa_dei_vetii_di_pompei_(mostra_al_giardino_di_boboli,_2007)_01.JPG) (25. jul. 2016)
- Salvon B. 2011. The random Rome I love – Friday night fountains. Beers and beans.
<http://beersandbeans.com/2011/06/21/the-random-rome-i-love-friday-night-fountains/> (9. jul. 2016)
- Shalimar. 2012. Aladdin tour and travels.
<http://www.aladdintravels.in/shalimar/#prettyPhoto> (9. jul. 2016)
- Shamans. 2013. Close look at Piazza Navona sculptures. <http://shamans.eu/blog/close-look-at-piazza-navona-sculptures/> (7. jul. 2016)
- Simoneti M. 1998. Reka v mestu. V: Voda – raba, varovanje, oblikovanje. Zbornik 5. letnega strokovnega srečanja Društva krajinskih arhitektov Slovenije. Mlakar A., Simoneti M., Matjašec D. (ur.). Ljubljana, Društvo krajinskih arhitektov Slovenije (DKAS): 78-85
- SSKJ. 2014. 2. dopolnjena in deloma prenovljena izdaja. Ljubljana, Cankarjeva založba: 1152 + 1150 str.
- Skosal A. 2009. Vodnjak Žale, Ljubljana (31. maj 2009)
<https://plus.google.com/photos/107126540418260322817/albums/5342032390071854145> (3. jun. 2016)
- Slak D. 2014. Kongresni trg, vodnjak. Digitalna knjižnica Slovenije.
<http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-YGFNICXG> (6. jul. 2016)
- Smith V. Pictured: lost penguin runs rings around itself trying to find way across floating ice sheets, The Mirror (11 jan 2014).
<http://www.mirror.co.uk/news/world-news/pictured-lost-penguin-runs-rings-3009982> (14.jul. 2016)
- Smooth_O. 2016. Sebilj in 2016.
https://en.wikipedia.org/wiki/Sebilj_in_Sarajevo#/media/File:Sebilj_2016.jpg (25. jul. 2016)
- Spence J. Brooklyn bridge park. PAF presents a major exhibition of 18 interactive works featuring playful benches, rooms made of jetting water and a mirror labyrinth (27. mar. 2015).
<http://www.brooklynbridgepark.org/press/paf-presents-a-major-exhibition-of-18-interactive-works-featuring-playful-benches-rooms-made-of-jetting-water-and-a-mirror-labyrinth> (29. apr. 2016)
- S.R. Dancing water fountain. 2008.
http://www.yelp.com/biz_photos/fountain-place-dallas?select=cAx-7WrRmpoSlijsdGCfAA (7. jun. 2016)

- Sveto pismo. 1994. Ekumenska izdaja. Ljubljana, Svetopisemsko društvo Slovenije: 1153 str.
- Symmes M. 1998. The rise and fall of water. V: Fountains: Splash and spectacle-water and design from the renaissance to the present. Symmes M. (ur.). London, Thames and Hudson: 9-30
- Symmes M., Conelli M. A. 1998. Fountains as refreshment. V: Fountains: Splash and spectacle-water and design from the renaissance to the present. Symmes M. (ur.). London, Thames and Hudson: 31-53
- Symmes M., Conelli M. A. 1998. Fountains as entertainment and pleasure. V: Fountains: splash and spectacle-water and design from the renaissance to the present. Symmes M. (ur.). London, Thames and Hudson: 137-153
- Šuklje Erjavec I. 1998. V: Voda - raba, varovanje, oblikovanje. Zbornik 5. letnega strokovnega srečanja Društva krajinskih arhitektov Slovenije. Mlakar A., Simoneti M., Matjašec D. (ur.). Ljubljana, Društvo krajinskih arhitektov Slovenije (DKAS): 73-78
- Taviani D. 2007. Statue of Neptune in Piazza della Signori.
https://en.wikipedia.org/wiki/Piazza_della_Signoria#/media/File:Fountain_of_Neptune.jpg (14.jul. 2016)
- Teofilo. 2010.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Fontaine_Louvois,_2010-06-12_36.jpg (7. jul. 2016)
- The history blog. 2016.
<http://www.thehistoryblog.com/wp-content/uploads/2012/12/Serapeum-Grotto-Hadrians-Villa.jpg> (18. jul. 2016)
- Travel blog. Princess Diana Memorial Fountain in Kensington Park.
<https://www.travelblog.org/Photos/7671650> (7. jul. 2016)
- Trdina J. 1998. Bajke in povesti o Gorjancih. Ljubljana, Karantanija: 256 str.
- Tribe M. 1998. Fountains as urban oases. V: Fountains: Splash and spectacle-water and design from the renaissance to the present. Symmes M. (ur.). London, Thames and Hudson: 161-182
- Urban Vision. 2016. Moses fountain.
<http://www.urbanvision.it/en/restauro/moses-fountain/> (14.jul. 2016)
- Urbinfo. Javni informacijski sistem prostorskih podatkov Mestne občine Ljubljana MOL Oddelek za urejanje prostora.
<https://srv3dgis.ljubljana.si/Urbinfo/web/profile.aspx?id=Urbinfo@Ljubljana> (1. jun. 2016)
- Ureditev vodne skulpture na stičišču Tomšičeve ulice in Slovenske ceste v Ljubljani. 2016. Rezultati natečaja. Ljubljana, ZAPS. (25. mar. 2016)
http://www.zaps.si/index.php?m_id=natecaji_izvedeni&nat_id=132 (3. jun. 2016)
- Uršič M. 2008. Voda, misli in sanje. Referat na posvetovanju »Stanje in perspektive ravnanja z vodo v Sloveniji«, Portorož, 13. junija 2008.
http://www2.arnes.si/~mursic3/voda_Portoroz_2008.htm (3. maj 2016)
- Versailles, palace, garden & fountain show.
<http://www.ilouvrepairs.com/versailles-palace-garden-fountain-show/> (7. jul. 2016)

- Vidic, N.J. 2000. Osnove geologije.
<http://web.bf.uni-lj.si/cpvo/geologija/reke.html#Kroz> (14. jul. 2016)
- Visit Ljubljana. 2016. Regija osrednja slovenija.
<https://www.visitljubljana.com/sl/obiskovalci/aktivnosti/znamenitosti/vodnjak-kranjskih-rek-robbov-vodnjak/> (15. jun. 2016)
- Vodovod-kanalizacija. aktualne informacije od ljubljanskih pitnikov.
<http://www.vo-ka.si/informacije/kaksno-vodo-pijemo/aktualne-informacije-o-ljubljanskih-pitnikov/> (10. jul. 2016)
- Zgodovinski razvoj mesta. 1997.
<http://www.educa.fmf.uni-lj.si/izodel/ponudba/1997/brzan/prvomajskitr.htm> (1. jul. 2016)
- Zingarelli N. 1993, Lo Zingarelli. 1994. Vocabolario della lingua Italiana. Bologna, Zanichelli: 2144 str.
- Zylla B. *Enfant miroir d'eau*.
<http://www.bordeaux-tourism.co.uk/Discover-Bordeaux/Must-See/Water-mirror> (21. jun. 2016)
- Žiga. Vodnjak na Ribjem trgu. 2006.
https://sl.wikipedia.org/wiki/Ribji_trg#/media/File:Vodnjak-ZlataRibica-Ljubljana.jpg (21. maj 2016)
- Young M. 2013. Capture Vietnam.
<https://ghengis212000blog.wordpress.com/2013/12/02/vietnam-phan-rang/> (9. jul. 2016)
- YU Kongjian Projects. 2016. Dumbart on Oaks 75. Research Library and Collection.
http://www.doaks.org/library-archives/icfa/document-collections/contemporary-landscape-design-collection/yu-kongjian/copy_of_doaks-gal-dc-yu-projects
- Warren L. 2013. vToday's the day I.
<http://todaysthe dayi.com/2013/09/18/visited-the-waterfall-at-greenacre-park/> (14. jul. 2016)
- Wescoat J. 2001. Overall view of Taj Mahal, Mosque and Mihmankhana, Garden, and Pools. MIT Libraries.
<http://dome.mit.edu/handle/1721.3/38582?show=full> (9. jul. 2016)
- Why Do We Throw Coins into Fountains.
<http://blog.goldeneaglecoin.com/throw-coins-fountains/> (3. maj 2016)
- Wudu (Islamic Ritual Ablution).
<http://sufism.org/foundations/salaat/wudu-islamic-ritual-ablution-2> (14. jul. 2016)
- Wylson A. 1986. Aquatecture and Water. Architectural Press, London: 216 str.

ZAHVALA

Na koncu bi se iz vsega srca rada zahvalila,

mentorici prof. dr. Ani Kučan za navdih, pogum in puščanje prostora idejam, da se razvijajo, tako pri pisanju te naloge kot v času študija,

prof. dr. Davorinu Gazvodi za jasne komentarje in hiter pregled diplomske naloge ter znanje, šale in priložnosti tekom študija,

doc. dr. Valentini Schmitzer za hiter pregled naloge.

Hvala celotnemu oddelku za krajinsko arhitekturo, predvsem Nadji, Mateji in Tomažu.

Nenazadnje gre zahvala mami Oliveri in očetu Milanu za podporo in razumevanje,

Robertu in sestri Mateji ter njenemu Juretu za vso pomoč pri študiju in diplomski nalogi, pa tudi za vse iskrice, ko se je zdelo, da ne gre več,

moji dragi Blanki in Brandonu za vso pomoč in spodbudo, od blizu in od daleč,

Tini Vrhovec – ne vem kako bi brez tebe, Petri V. za preobrat v razmišljanju, Emi Š. za pomoč pri angleščini in še kaj.

Hvala tudi Zoranu, Urški Kranjc, Katji Žagar, Gregorju Kosem, Tini Verbič, Vesni, Katarini, Jeri, in Petri.

PRILOGA A

Pitniki v Ljubljani (Vodovod-kanalizacija, 2016):

Seznam pitnikov

- 1) Ajdovščina
- 2) Cankarjev vrh - pri gostilni Rožnik
- 3) Cesta na Brdo
- 4) Čopova ulica
- 5) Dolgi most - parkirišče
- 6) Golovec - pri odcepu za observatorij
- 7) Gornji trg - v bližini Herkulovega vodnjaka, nasproti Stiškega dvorca
- 8) Gornji trg - ob cerkvi Sv. Florjana
- 9) Gornji trg - v bližini predora pod grajskim hribom
- 10) Ključavničarska ulica
- 11) Kmečka pot
- 12) Kongresni trg
- 13) Leskoškova cesta
- 14) Litijska cesta,
- 15) Ljubljanski grad - dvorišče
- 16) Ljubljanski grad - parkirišče
- 17) Lutkovno gledališče
- 18) Mostec
- 19) Ob Malem grabnu
- 20) Pod gabri
- 21) Pogačarjev trg - pod Škofijskim dvorcem
- 22) Privoz - ob Ljublanici
- 23) Stari trg - ob gostinskem lokalu Romeo
- 24) Stritarjeva ulica - nasproti Mestne hiše
- 25) Tabor - v bližini igrišča
- 26) Tisnikarjeva ulica - ob Koseškem bajerju
- 27) Tivoli - severozahodni rob ribnika
- 28) Tivoli - igrišče
- 29) Tomačevska cesta
- 30) Uršičev štradon
- 31) Zoisova ulica - ob Križankah
- 32) Zupančičeva jama - otroško igrišče

PRILOGA B

